Mikkelin kantakaupungin osayleiskaava 2040

MAISEMAT JA MILJÖÖT

Mikkelin kaupunki / Tekninen toimi / Kaupunkisuunnittelu 2017

Sisällys

1 Maiseman kehitysvaiheet ja rakenne 5
1.1 Jääkausi 5
1.2 Maisemarakenne 9
1.2.1 Korkeussuhteet ja topografia 11
1.2.2 Moreenimuodostumat ja drumliinit 12
1.2.3 Harjuketju 13
1.2.4 Maaperä 18
1.2.5 Kalliot 18
1.2.6 Valtakunnallisesti arvokkaat kallioalueet 19
1.2.7 Muut geologiset muodostumat 20
1.2.8 Vesistöt 23
1.2.9 Suot 24
1.2.10 Ilmasto 25
1.2.11 Kasvimaantiede, biotoopit, kasvusto 27
1.2.12 Metsät maisemassa 29
2 Maiseman kulttuurihistoria 30
2.1 Asutuksen sijoittuminen 30
2.1.1 Tilakeskukset, kartanot ja rusthollit 31
2.2 Linnavuoret näkyvät maisemassa 31
2.3 Vanhat kulkuväylät 32
2.4 Kaskikulttuuri 34
2.5 Tervanpoltto 35
2.6 Maatalous 35
3 Maiseman arvokohteet 36
3.1 Maisemamaakunnat 36
3.2 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 38
3.3 Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt RKY 39
3.4 Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 40
3.5 Paikallisesti arvokkaat maisema-alueet 40
3.6 Muut maisemallisesti merkittävät kohteet 41
3.7 Perinnemaisemat ja perinnebiotoopit 44
3.8 Maisema-analyysi ja merkittävät kohdealueet 45
4 Maisemakuva ja tilarakenne 47
4.1 Maiseman kohokohdat 48

4.1.1 Kulttuurimaisemat 48
4.1.2 Maisematiet 48
4.1.3 Maastonmuodot 48
4.1.4 Vesistömaisemat 48
4.1.5 Näkymät, näköalat 49
4.1.6 Maisemavauriot/häiriöt ja ristiriitaisuudet 57
5 Kantakaupungin miljöötyypit 59
6 Keskustan puistojen ja viheralueiden kehitysvaiheita 72
6.1 Puistojen ja viheralueiden historiaa 73
6.2 Puistot 1900-luvulla 74
6.3 Sotien jälkeinen aika 75
6.4 Puistot nykyään 76
6.5 Kaupungin merkittävimmät rakennetut puistot 76
6.5.1 Kirkkopuisto 76
6.5.2 Naisvuori 77
6.5.3 Kaihunharju 78
6.5.4 Vanhat hautausmaat 78
6.5.5 Harjun hautausmaa 79
6.5.6 Ristimäenpuisto 79
6.5.7 Satamapuisto 79
6.5.8 Tykkipuisto 80
6.5.9 Mikkelipuisto 80
6.5.10 Ilmarisenpuisto 80
6.5.11 Pankalammen luonnonmukainen puisto 80
7 Kansallisesta kaupunkipuistosta 81
8 JOHTOPÄÄTÖKSET 83
8.1 KANTAKAUPUNGIN OSAYLEISKAAVAN 2040 SUOSITELLUT MÄÄRÄYKSET 84
8.1.1 Kulttuurimaisema KuMa-x 84
8.1.2 Harjujakso Ha-x 84
8.1.3 Arvokas geologinen alue tai kohde Ge-x 84
8.1.4 Maisematie 84
8.1.5 Arvokas vesistömaisema 85
8.1.6 Merkittävä maastonmuoto 85

JOHDANTO

Mikkelin kantakaupungin osayleiskaavan valmisteluvaiheessa on katsottu tarpeelliseksi selvittää Mikkelin rakennetun ympäristön ja maiseman ominaispiirteet sekä arvot. Selvityksen maisemaosuus toimii pohjana yleiskaavatyön maankäytön suunnittelulle, jonka tuotoksena saadaan yleispiirteinen karttataso kantakaupungin osayleiskaavan laadintaa varten. Maisemaosan selvitystyön laatiminen on tehty yhdessä rakennetun kulttuuriympäristöselvityksen rinnalla. Tässä selvityksessä keskitytään Mikkelin kantakaupungin maisemallisiin ominaispiirteisiin ja kaupunkimiljööseen. Selvityksen aikana on pidetty yhteisiä palavereja kaupungin viranomaisten ja Etelä-Savon Ely-keskuksen kanssa.

Selvityksessä tarkastellaan Mikkelin maiseman piirteitä sekä topografiaa ja maisemankehittymistä. Tarkastelussa otetaan huomioon merkittävimmät maisemakokonaisuudet ja miljööt sekä puistot kaava-alueen sisällä. Useista aikaisemmista alueelta tehdyistä selvityksistä on koottu aineistoa mm. alueen maiseman, geologian, perinnebiotooppien ja kulttuurihistorian osalta.

Maisemaosuuden lähteinä on käytetty aikaisempia selvityksiä sekä muita kirjallisia- ja karttalähteitä. Tärkeitä tietoja ovat olleet Museoviraston, GTK:n, Etelä-Savon ELY-keskuksen, Etelä-Savon Maakuntaliiton ja Mikkelin kaupungin inventointitiedot. Lähtötietoina on käytetty laajamittaisesti paikkatietoaineistoa. Maisemaselvityksen tiedot on tarkoitettu välineeksi osayleiskaavatyön pohjaksi sekä alueen asukkaille, luottamushenkilöille ja viranomaisille. Maastokäyntejä on tehty merkittävä määrä vuosien 2015-2016 välisenä aikana. Aineiston pohjana olleen valtavan informaatiomäärän vuoksi tietoa on jouduttu esittämään valikoidusti ja typistetysti. Lisäksi useita kohteita aineistojen esittämisessä on rajattu pois. Maisemaselvityksen paikkatietoaineisto on luotu Mikkelin kaupungin käyttämässä GK27 koordinaatistossa, ja aineistot ovat vapaasti saatavilla pdf, shape, ym. muodoissa kaupunkisuunnittelusta.

Selvityksen on laatinut kaavoitusinsinööri Kalle Räinä yhteistyössä yleiskaavoittaja Eveliina Köntän ja FM Teija Aholan kanssa. Erityiskiitokset kuuluvat kaikille henkilöille, jotka ovat työskennelleet ja auttaneet hankkeen parissa.

Mikkelissä **20.1.2017**

Kalle Räinä

p. 044 794 2525

kalle.raina(at)mikkeli.fi

Tuukkalan kylätie Porrassalmen valtakunnallisesti arvokkaassa kulttuurimaisemassa. (Räinä.K 2016)

1 Maiseman kehitysvaiheet ja rakenne

1.1 Jääkausi

Mikkelin maisemallinen perusta syntyi vuosituhansia sitten Veiksel-jääkauden aikaisen mannerjään vetäytymisen, maan kohoamisen ja sisävesien muodostumisen myötä. Mannerjäätikkö suli Mikkelin seudulta arviolta 9 800 – 10 000 vuotta sitten. Tällöin kerrostuivat alueen tyypilliset harjujaksot ja maiseman juovikkuus, joka on syntynyt vuoriperän poimuttumisesta rakoilemisesta sekä irtainten maa-ainesten kerääntyessä jäätikön kulkusuunnan mukaisiksi mäiksi, selänteiksi ja drumliineiksi.

Mikkelin seutu jäi osin Yoldiameren peittoon jäätikön sulaessa n. 10 000 eaa. Syntyneestä laajasta merialtaasta huolimatta vesi oli makeaa, sillä jäätikön runsaat sulamisvedet estivät suolaisen veden pääsyn seudulle. Yoldia-merivaihetta seuranneen Ancylusjärven aikana järvialtaat alkoivat muodostua nykyisille paikoilleen viimeistään 8 000 vuotta sitten.

Hiljalleen tapahtuneen maankohoamisen myötä Sisä-Suomeen muodostui Muinais-Saimaan vesistö, joka varhaisessa vaiheessa ensin laski Pohjanlahteen. Mikkeli kuului Suur-Saimaaseen, jonka rantaviivan ulottui noin 92 metrin korkeudelle merenpinnan yläpuolelle (mpy). Suur-Saimaan vaihe päättyi noin 5000 vuotta sitten, kun uusi suurehko lasku-uoma Vuoksi puhkesi Imatran kohdalla, ja veden pinta laski äkillisesti useita metrejä. Seudun kookkaat vedet saivat tästä tapahtumasta nykyisen ulkoasunsa.

Kasvillisuus levisi alueelle melko pian mannerjään sulamisvaiheen jälkeen. Koivumetsät ja tundran kasvillisuus olivat ensimmäiset hallitsevat ja vallitsevat kasvillisuustyypit. Ne kuitenkin väistyivät mäntymetsien vähitellen levitessä noin 9 000 vuotta sitten. Ilmaston lämpeneminen edesauttoi uusien kasvilajien levittäytymistä koko Suomen alueelle noin seuraavan 1 000 vuoden aikana. Havumetsät muuttuivat jaloja lehtipuita, koivua, mäntyä ja leppää kasvaviksi sekametsiksi.[1]

[1] *Wilander, H.; Mikkelin Pitäjän historia vuoteen 1865, 1982*

Ilmaston viileneminen ja maankohoaminen 4 000 – 5000 vuotta sitten kiihdytti soistumista, jolloin kuusi levisi alueelle, ja jalot lehtipuut hävisivät. Metsät muuttuivat pääosin havupuuvaltaisiksi.

Mikkelin alueella on siellä täällä säilynyt eräitä lämpökauden kasvilajeja, kuten metsälehmusta, vaahteraa ja kuusamaa. Tärkein muinaisten järvivaiheitten elävä muistomerkki Mikkelin alueella on suojeltu saimaannorppa.[2]

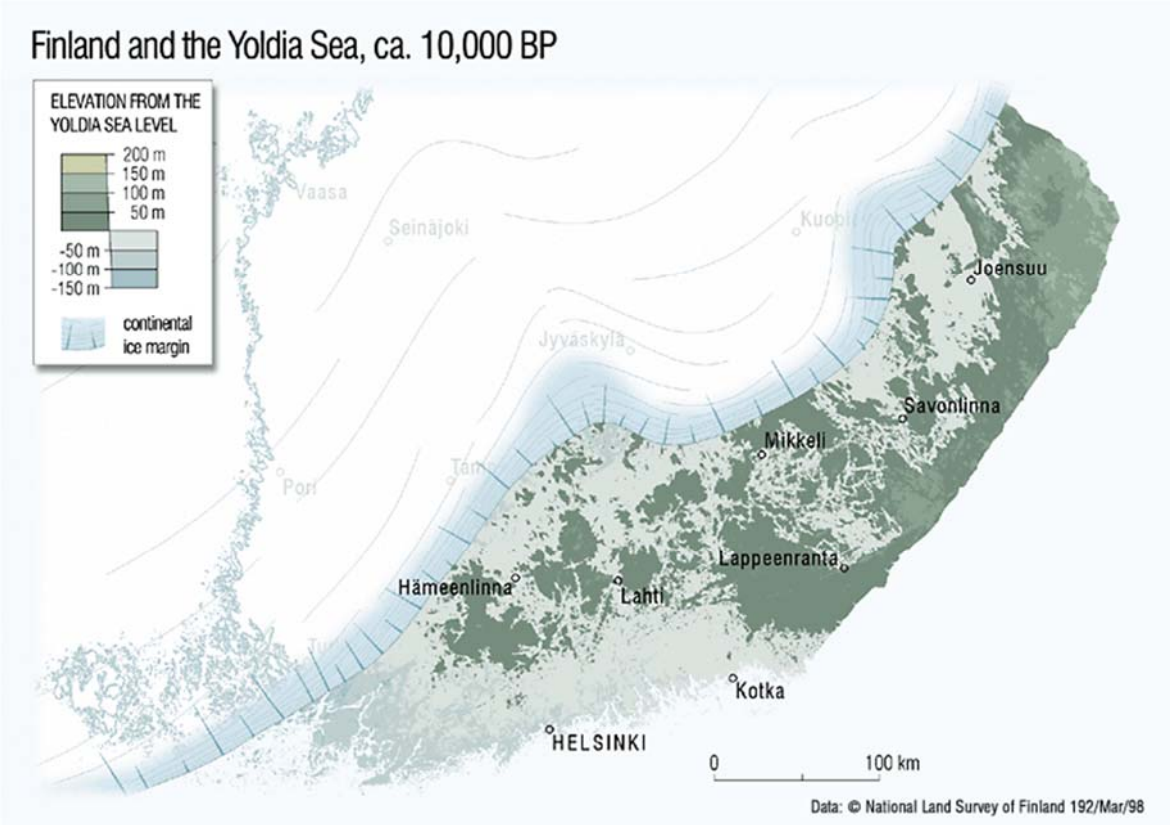

Suomen Maantieteellinen Seura Fennia 2002.

[2] *Wilander, H.; 1982*

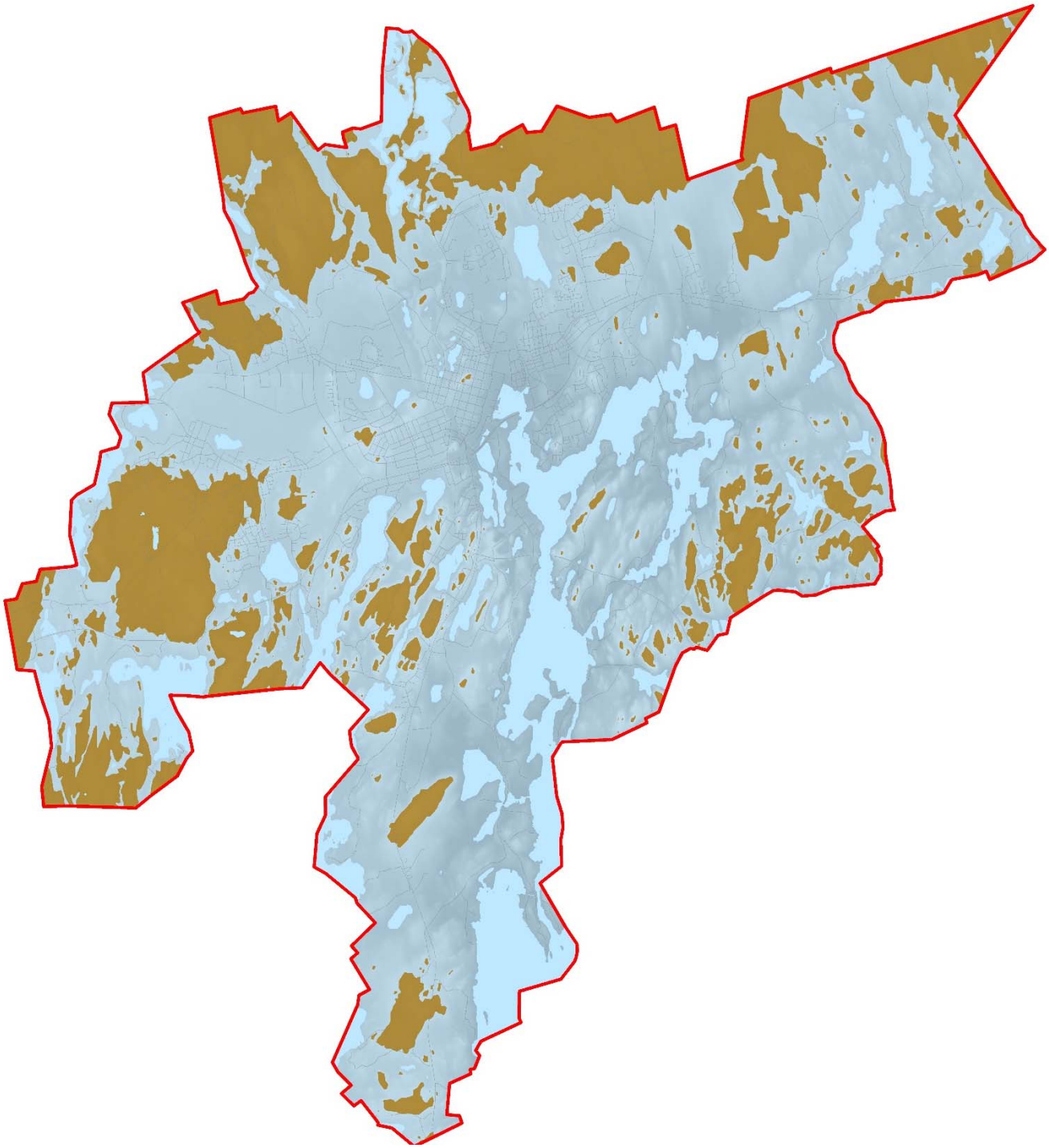

Kartassa on esitetty Yoldiameren ja paikallisen jääjärven (n. 8000 eaa) vedenpinnankorkeus, joka kuvassa on noin 106,5 - 110,4 metriä mpy. Vedenkoskemattomat alueet ovat osoitettu ruskealla värillä. Karttakuvauksen pohjana on käytetty GTK:n kartta-ainestoa. (Karttaliite1)

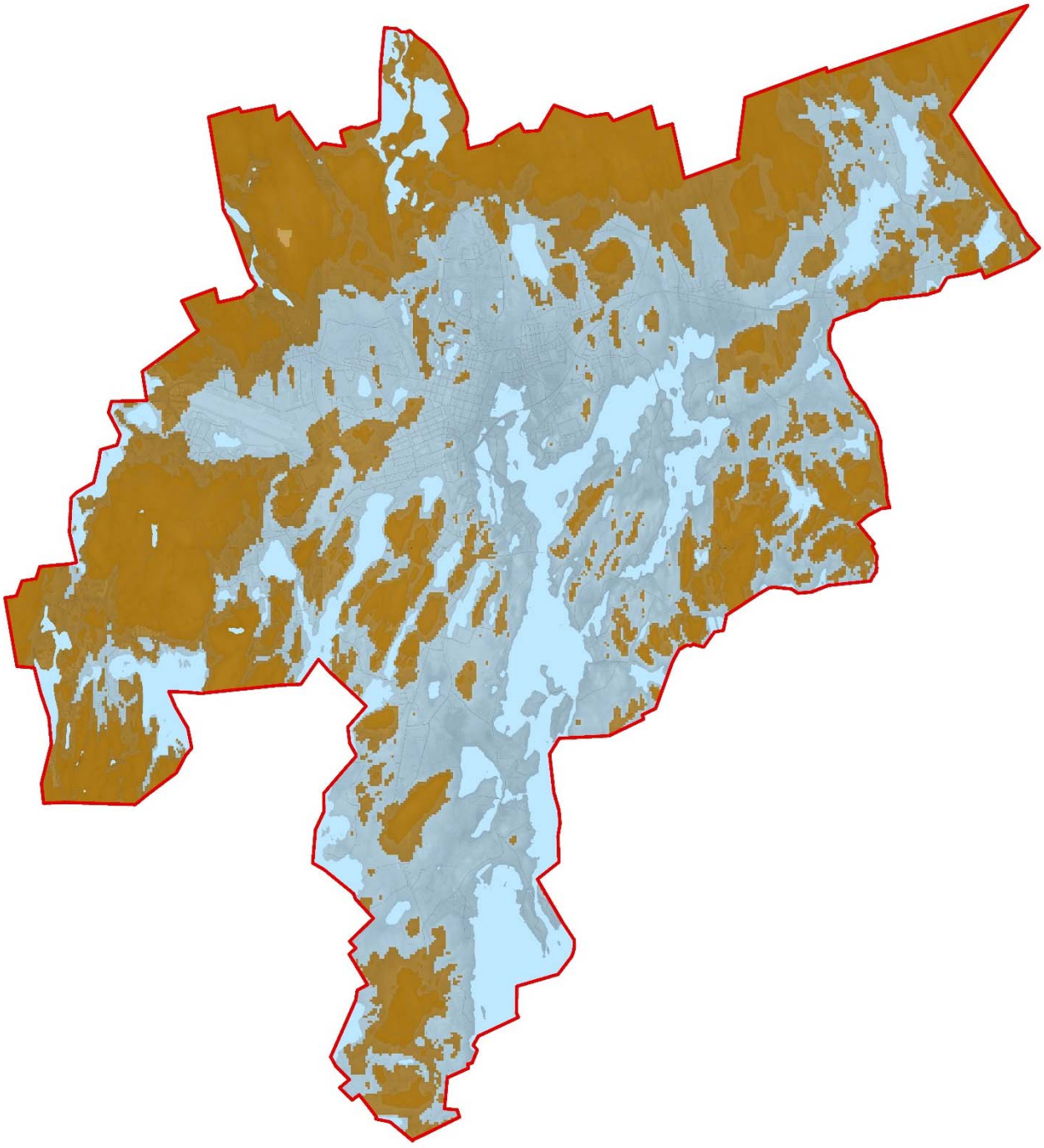

Suurpiirteinen korkeuskäyrien mukaan tehty arvio Muinais-Saimaan vedenpinnan korkeusasemassa noin 91-93 metriä mpy (5000 eaa.) (Karttaliite2)

MAISEMAN YLEISPIIRTEET

1.2 Maisemarakenne

Maisemarakenne jakaantuu kolmeen osaan: *elottomaan luontoon, elolliseen luontoon ja kulttuurisysteemeihin*. Näiden kolmen tekijän yhdessä synnyttämä maisema on maiseman kehityslinjan sen hetkinen ilmenemismuoto. Yksinkertaistetusti tämä tarkoittaa metsän, maaston ja asutuksen muodostamaa kokonaisuutta.

Maisemaa tulkittaessa on huomioitava sen jatkuva muutos sekä kehitysprosessin edeltävät ja tulevat tapahtumat. Maisemarakennetta tarkasteltaessa huomio kiinnittyy erityisesti maiseman toiminnallisiin ominaisuuksiin, kuten siihen, kuinka maisema visuaalisesti ilmenee. Maisemarakenteen ymmärtäminen auttaa hahmottamaan Mikkelin kaupunkirakenteen syntyyn vaikuttaneita tekijöitä, joilla on usein vahva rooli koko kaupungin ja kaupunginosien identiteetin muodostumisessa.

Topografialtaan ja maaperältään Mikkeli on tyypillistä Järvi-Suomea, jonka maisemalle on ominaista vesistöjen rikkoma kumpuileva maasto. Kantakaupungin alueella maisemallinen runko muodostuu Saimaanlahden suuntaisesta kapeasta harjuketjusta sekä drumliinien ja mäkisyyden muodostamasta kokonaisuudesta. Kaupungin etelä- ja kaakkoisosat ovat pinnanmuodoiltaan erittäin vaihtelevia. Korkeiden peruskallioharjanteiden väleihin sijoittuu suoperäisiä laaksoja ja vesistöjä.

Mikkelin maisemarakenteeseen on vaikuttanut myös harjujen ja vesistöjen luomat reitistöt sekä rantojen läheisyys. Erityisesti maaperältään ravinteikkaat Savilahden, Visulahden ja Emolanjoen ympäristöt ovat houkutelleet rakentamaan alueen pitkän vuosituhantisen historian aikana.

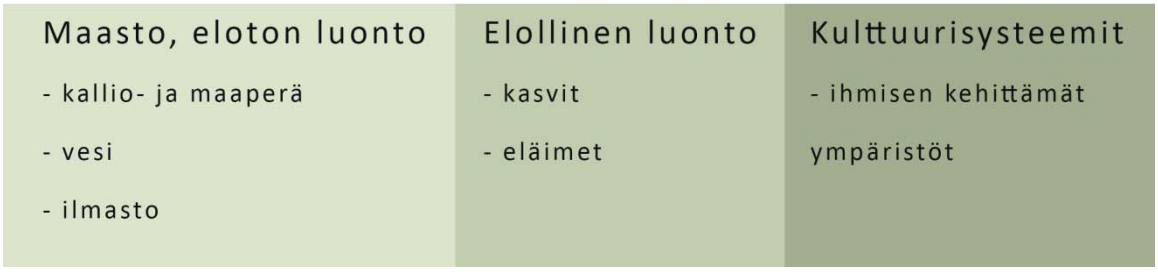

Maisemarakenne jakaantuu kolmeen osa-alueeseen, jotka yhdessä vaikuttavat siihen, miten maisema toimii ja miten se ilmenee.

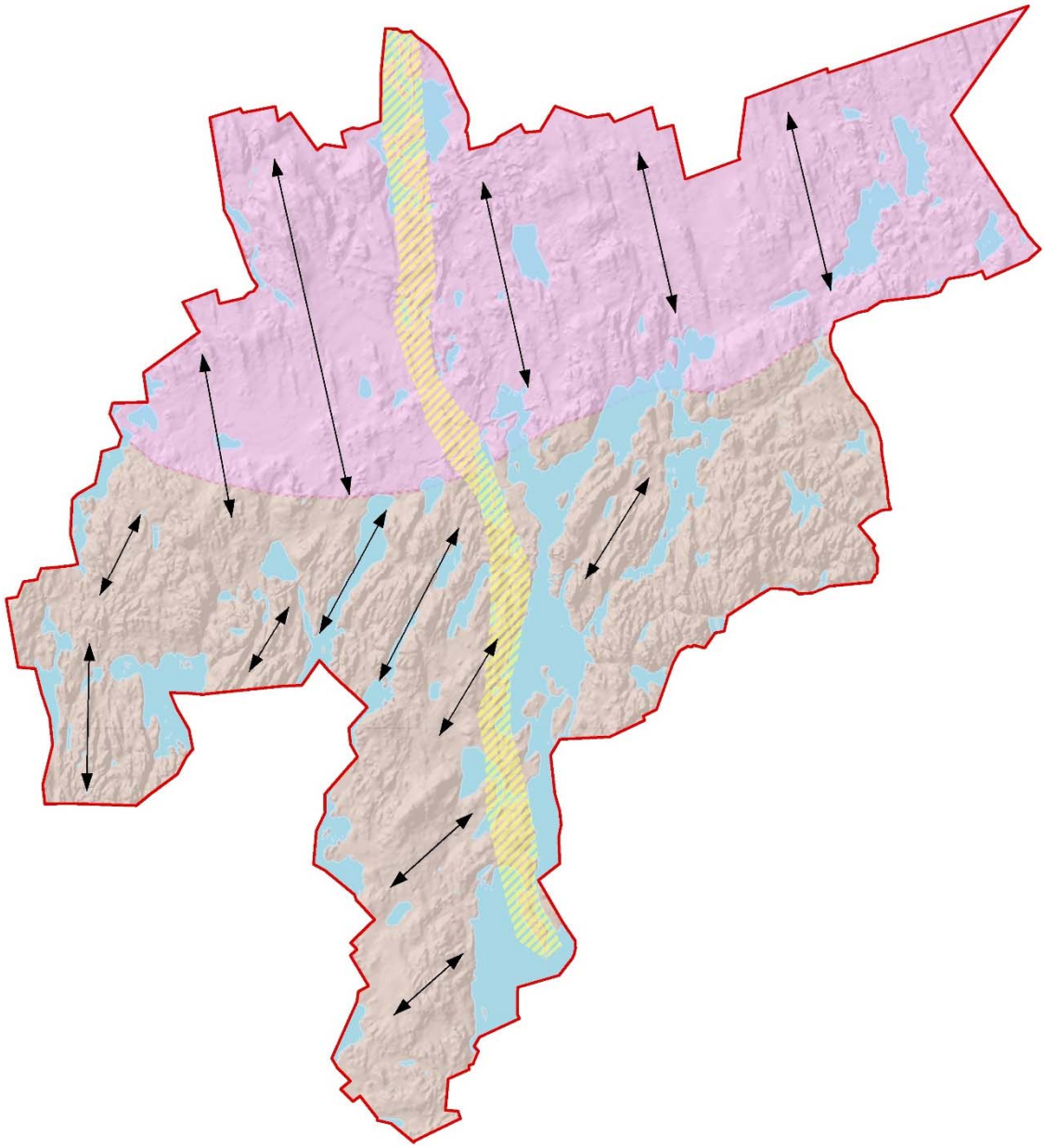

Pelkistys Mikkelin kantakaupungin osayleiskaava-alueen 2040 maisemarakenteesta. Keskustan tienoilla tapahtuu maisemarakenteen aksiaalinen muutos, joka on osoitettu kartassa nuolilla. Violetilla värillä on osoitettu drumliinialueet ja kumpuileva mäkisyys ruskealla värillä. Keltaisella katkoviivalla on osoitettu harjuketjun sijainti. (Karttaliite3)

1.2.1 Korkeussuhteet ja topografia

Mikkelin kantakaupungin osayleiskaavan alue on topografialtaan monimuotoinen, mutta pienipiirteinen. Maaston ja maiseman muodot vaihtelevat kumpuilevasta kalliorakenteesta loivasti nousevaan *Pieksämäen drumliinikenttään*, joita halkovat pienet vesistöt ja suot. Pitkänomaiset harjanteet, järvet, lammet ja avoimet pellot tekevät kokonaismaisemasta vivahteikkaan vaihtelevan.

Ydinkeskustaa ympäristöineen voisi parhaiten kuvailla kupruilevaksi pannunpohjaksi, jota matalat kallioiset mäet, drumliinit, harjut ja muut maaston muodot saartavat. Korkeimmat maaston muodolliset lakialueet sijoittuvat ydinkeskustan reunamille, kaupungin kaakkois- ja koillisosiin. Urpolan ja Pitkäjärven kohdalla on havaittavissa maisemarakenteen suunnan muutos, jossa lounais-kaakkoissuuntainen mäkisyys vaihtuu harjuiksi ja etelä-pohjoissuuntaiseksi drumliinikentäksi. Topografisten muotojen rytmi silottuu keskustasta ja sen pohjoisosista alkaen.

Osayleiskaava-alueella täydellisten korkeuserojen sijaan yksinkertaisemmin havaittavissa onkin useimmiten suhteelliset paikalliset korkeuserot, joilla tarkoitetaan kohouman ja sen lähiympäristön välistä korkeuseroa. Jyrkähköt kalliorinteet vesistöjen äärellä ovat suhteellisten korkeuserojen helposti havaittava tunnusmerkki. Jyrkähköjä rinteitä ja kumpuja on tosin myös syntynyt keinotekoisesti esimerkiksi valtateiden leikkauksiin ja soranottoalueille. Keskustasta on löydettävissä voimakkaita korkeusvaihteluita kokonaismaiseman pienipiirteisyydestä huolimatta. Erityisesti Naisvuori (+119.0), Akkavuori (+112.0), Linnanmäki (+104) ja Pitäjänkirkon mäki (+112.0) erottuvat vahvasti ydinkeskustan kaupunkimaisemassa. Taajama-alueella lammet sekä virkistysalueiden ”vuoret”, avokalliot ja jyrkänteet paljastavat maanpinnan korkeusvaihtelut rakennetun ympäristön lomasta. Mikkelin kaupungin korkein kohta sijaitsee keskustasta luoteeseen Vanhamäen Ollanmäellä, jonka huippu on jopa + 187,6 metriä merenpinnan yläpuolella.

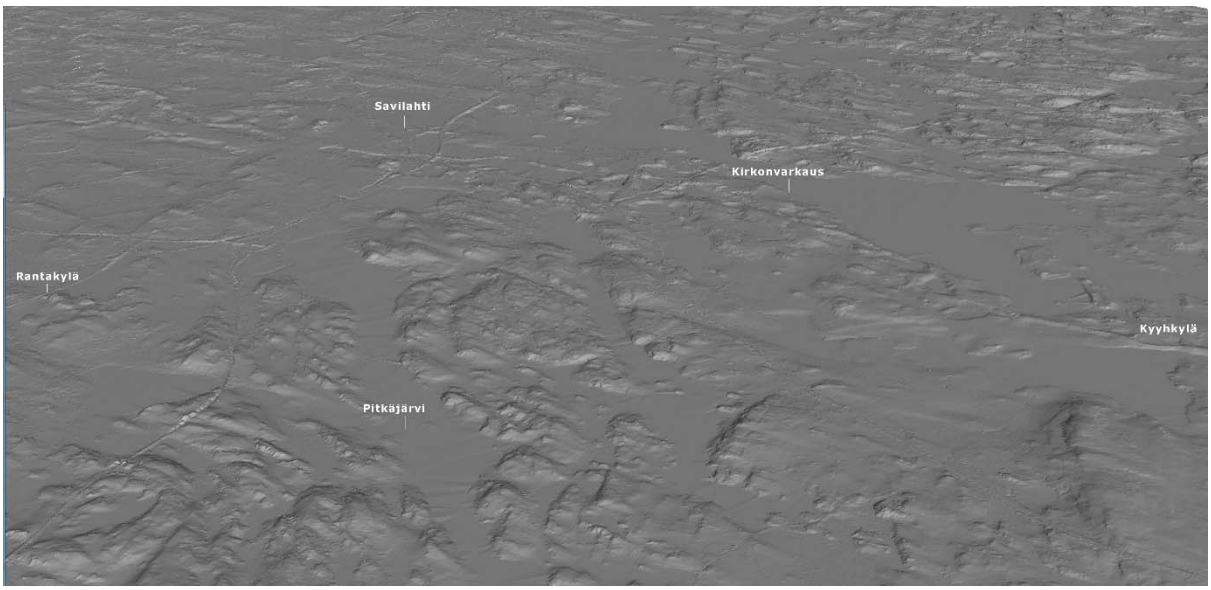

Mikkelin kantakaupungin maastomalli Maanmittauslaitoksen LIDAR-aineistosta koostettuna viistokuvana. Topografian pienipiirteisyys on selkeästi huomattavissa.

1.2.2 Moreenimuodostumat ja drumliinit

Etelä-Savon kumpumoreenikenttä alkaa välittömästi kantakaupungin osayleiskaava-alueen rajalta, tarkemmin sanottuna sen pohjoispuolelta, ja se ulottuu aina Pieksämäen seudulle asti. Luonteeltaan kumpumoreenikenttä on melko hajanainen, ja se koostuu suurelta osin viuhkamaisen harjuverkoston yhteyteen syntyneistä paikalleen sulaneen jään kumpumoreenialueista. Kumpumoreenikohteita ei sijaitse kantakaupungin selvitysalueen rajauksen sisäpuolella.

Mikkelin kantakaupunki kuuluu lähes koko pinta-alaltaan *Pieksämäen drumliinikenttään*, joka on Suomen laajin, ja se kattaa suurimman osan Etelä-Savosta. Drumliinilla tarkoitetaan pitkänomaisia, virtaviivaisia selänteitä, jotka ovat rakentuneet jääkautisesta moreenista. Detaljina mainittakoon, että sana drumliini juontuu vanhasta Irlannin gaelinkielisestä nimityksestä druim.[3]

Tärkeimmät drumliinimuodostelmat sijaitsevat kaupungin pohjoisosissa Haukivuoren tienoilla, jossa tiettävästi sijaitsee myös Euroopan suurin drumliini *Saksalanharju*. Muodostumien suuntaus Mikkelin kantakaupungin alueella on etelä-pohjoissuuntainen. Kantakaupungin eteläpuolella suuntaus on länsiluode- ja itäkaakkoissuuntainen.

Lähimmät muut valtakunnallisesti arvokkaat drumliinit ovat Loukeen drumliinipari, Mankolan drumliini ja Matinmäki Anttolassa. Paikallisesti huomattavia drumliineja ovat Karjalanharju ja Karkialammen Saaravuori sekä Visulahden Huusharju, muita pienempiä drumliineja löytyy kaupungin alueelta useita kymmeniä. Linnanmäen drumliini on kärsinyt pahoin soranotosta sekä rautatien ja valtateiden rakentamisesta.[4]

[3] *Drumliinit Penttilä Aarne, 1954*
[4] Ympäristöministeriö 14/2007 Valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat

1.2.3 Harjuketju

Mikkeli kuuluu kokonaisuudessaan *Sisä-Suomen harjuvyöhykkeeseen*. Mikkelin ruutukaavakeskusta on perustettu esihistoriallisena aikana syntyneen harjujakson keskiosaan, muinaisen jäätikköjoen suistoalueelle. Jääkauden aikana kehittyi Mikkelin kantakaupungin halkaiseva luonnonkaunis harjujakso. Tämä harjujakso on pieni osa noin 80 kilometrin pituisesta pitkittäisharjujaksosta, joka ulottuu Salpausselän reunasta päätyen Kyyvedelle saakka. Maisemallisesti merkittävään harjujaksoon kantakaupungin osayleiskaavan alueella kuuluvat *Porrassalmenharju, Kaihunharju, Kalevankangas* sekä *Laurikkalan "Pikku-Punkaharju*".[5]

Harjuilla on erityisen suuri merkitys pohjavesivarastoina ja virkistysalueina. Ne ovat kapeahkoja, mutta kaupungin keskustan alueen kohdalla muodostuma on levinnyt laajemmaksi kokonaisuudeksi kattaen Kalevankankaan, Hankikankaan sekä Vanhan kasarmin alueet. Maaperä on hienojakoista moreenia, soraa tai hiekkaa. Harjunketjun ominaispiirteet ovat ydinkeskustassa hävinneet rakentamisen ja muun maankäytön myötä. Harjuketju on aikojen saatossa kärsinyt pahoin myös soranotosta Riutan ja Pursialan kaupunginosissa. Maakuntakaavassa arvokkaiksi harjumuodostumiksi ovat osoitettu Pikku-Punkaharju ja Porrassalmen alue.

Kaihunharjua kuvattuna ilmasta (Hannu Vallas 2011)

[5] Muuttuvaa Mikkeliä Mikkelin kaupungin historia II 1918-1986

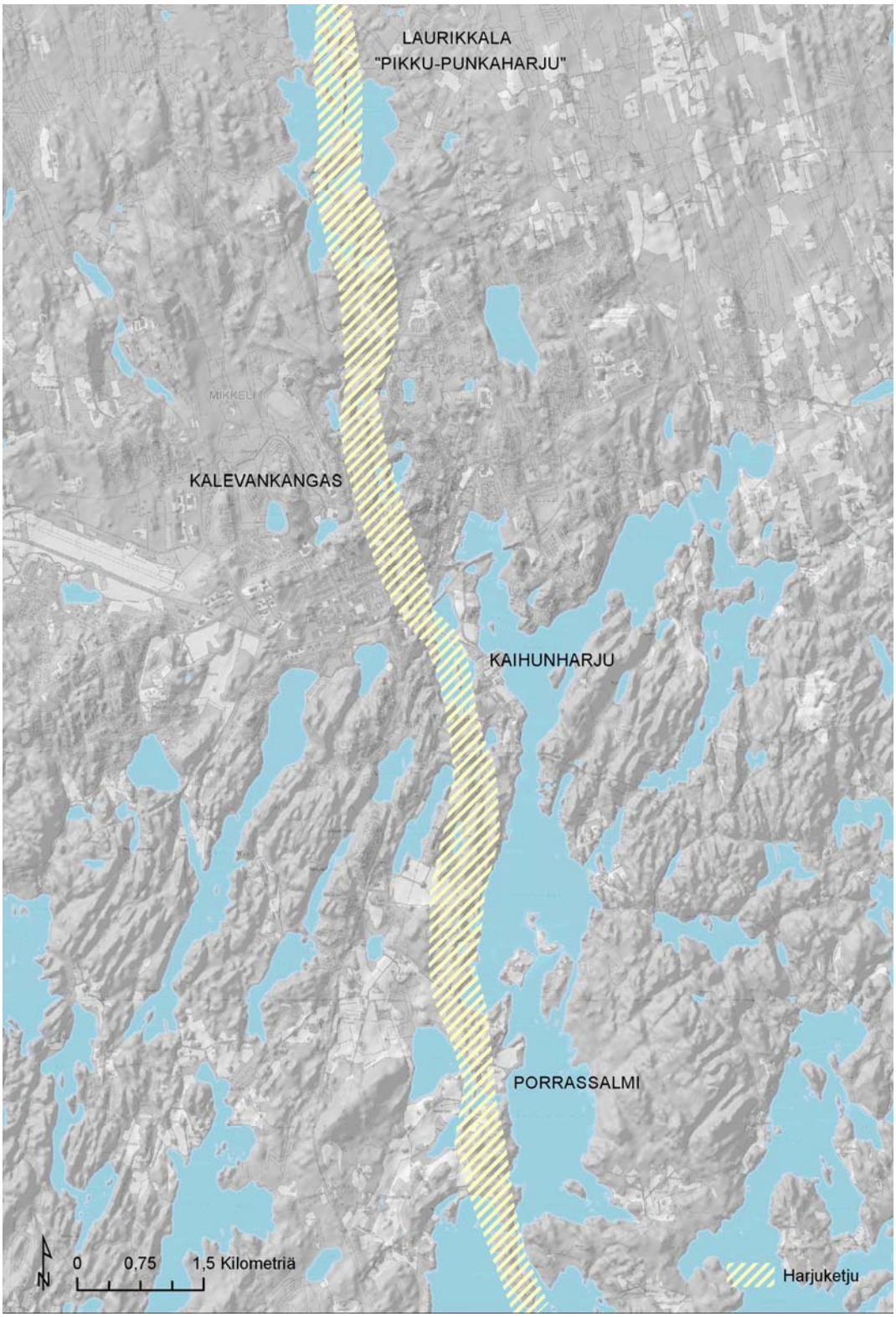

Kaupungin halkaiseva harjujen muodostava ketju, joka maaperältään pääasiassa koostuu hiekasta.

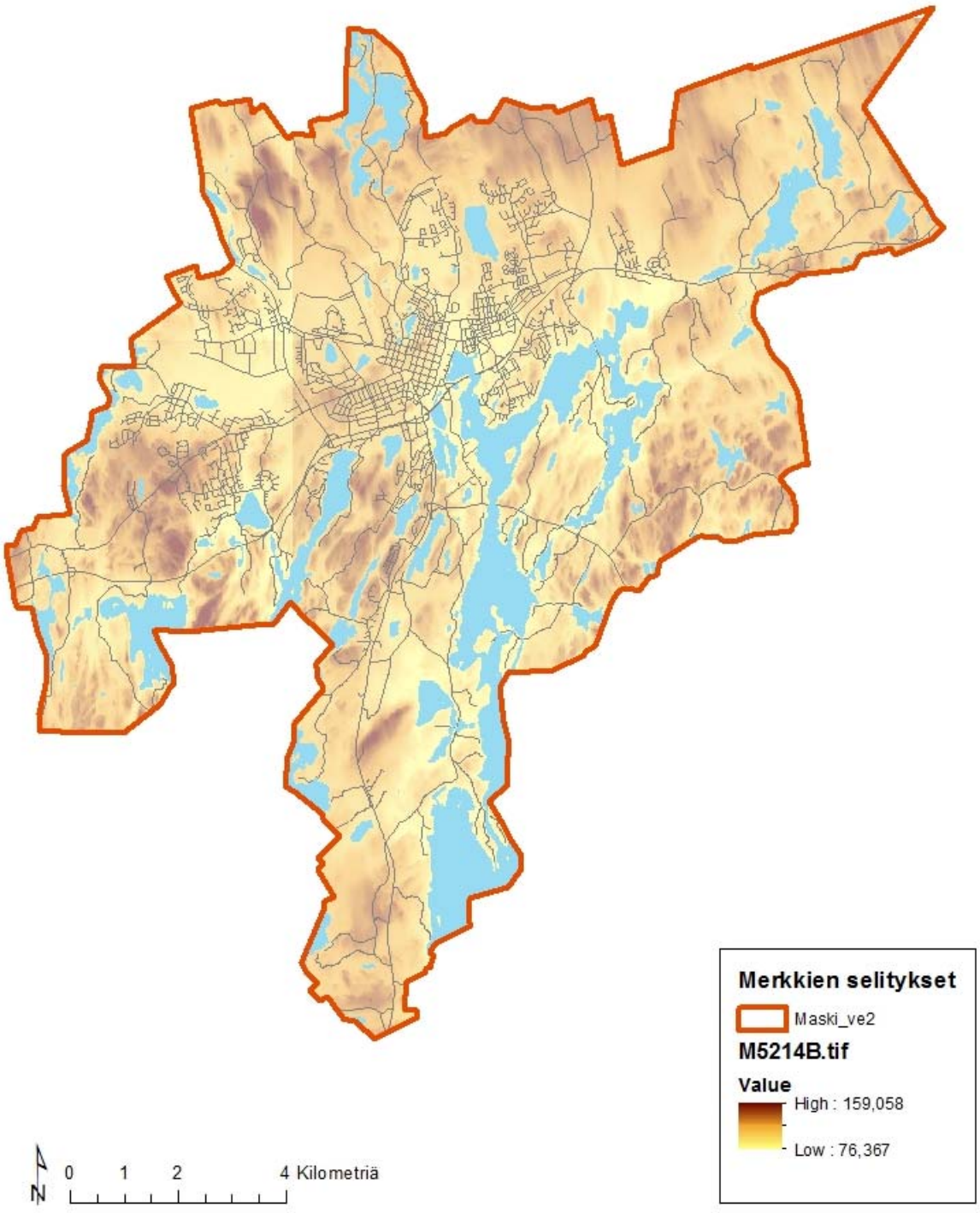

Korkeuskartta (Karttaliite 3.Topografia) Kuvassa on esitetty Mikkelin keskustan ja ympäristön pinnanmuotoja. Suhteelliset korkeuserot ovat huomattavia, yleisesti 30 – 60 m [6]. (Kartta-aineisto: Maanmittauslaitoksen paikkatietoikkuna. (Karttaliite4)

[6] *Mikkelin kaupunki ympäristöpalvelut, 2009. Mikkelin luonto ja arvokkaat luontokohteet*

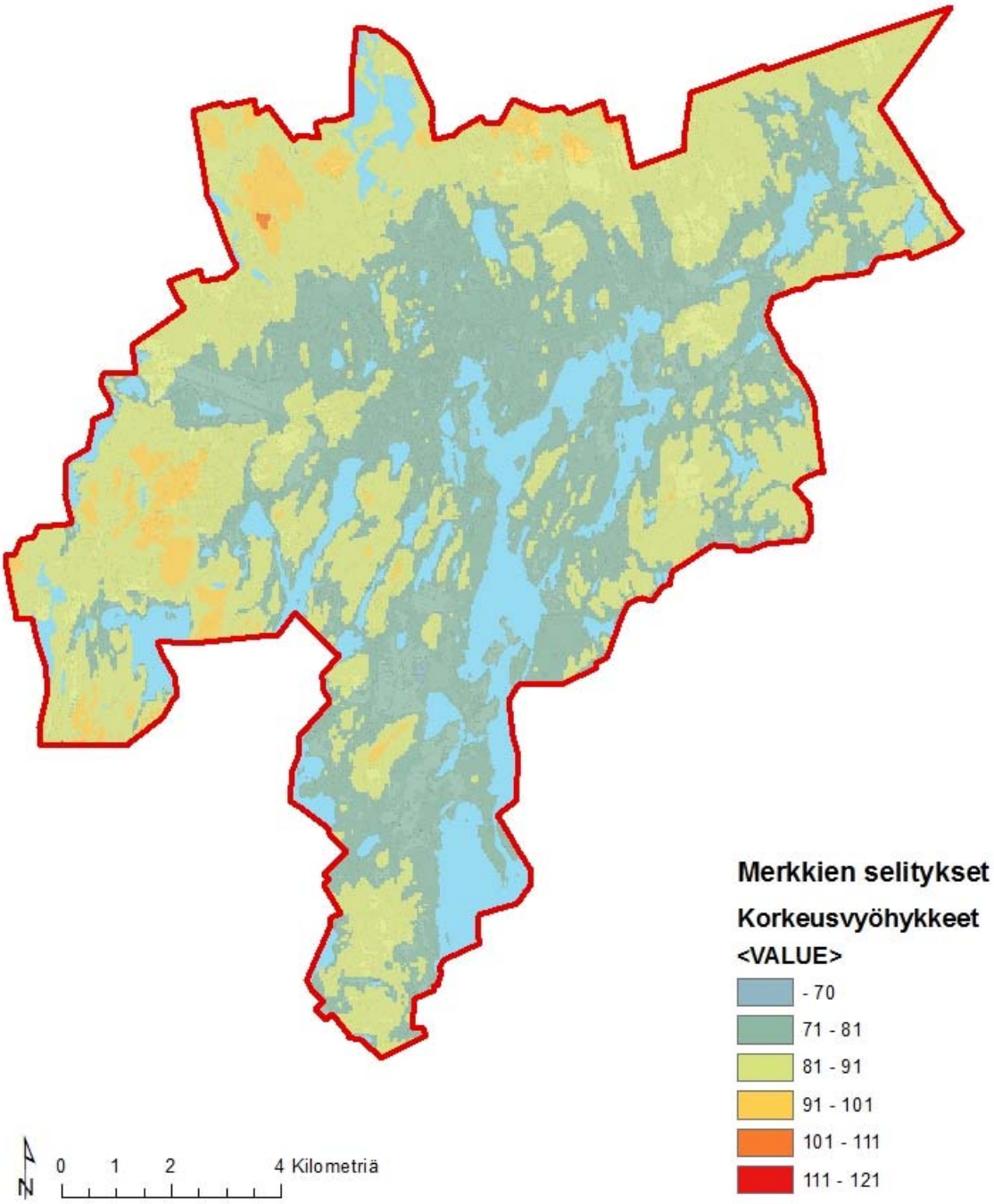

Kantakaupungin osayleiskaava-alueen korkeusvyöhykkeet. Maastonmuodollisesti kaupungin korkeimmat kohdat sijoittuvat kaupungin länsi-ja pohjoispuolelle. Alavimmat kohdat ovat Savilahden ympäristössä. (Karttaliite 5, korkeussuhteet)

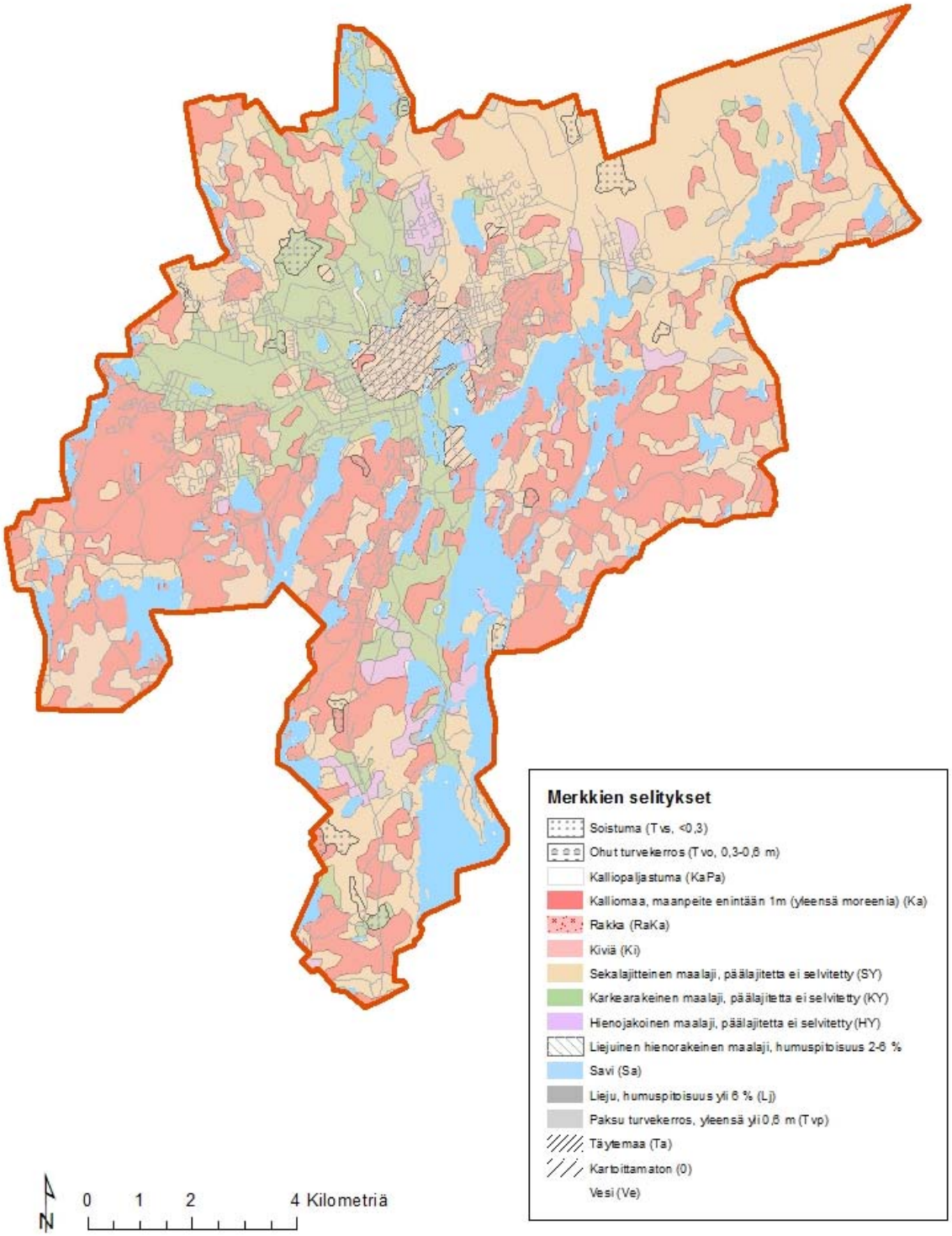

Kartalla on esitetty alueen maaperä. Keskusta-alue on lähinnä täytemaata. Vallitsevia maaperälajeja ovat kalliomaa ja rapakallio, moreeni, hieta sekä hiekka. Porrassalmelta alkava hiekkainen harjuketju erottuu selkeästi kuvasta vihreällä värillä. (Karttaliite 6, GTK:n maaperäkartta)

1.2.4 Maaperä

Mikkeli kuuluu Sisä-Suomen vedenkoskemattomiin alueisiin, joilla jääkauden jälkeinen Itämeri on ulottunut vain alavampiin paikkoihin. Tämän seurauksena Mikkelin yleisin maalaji on mannerjäätikön kerrostama sekalajitteinen moreeni. [7] Mikkelin kaupungin pohjoisosan ja kantakaupungin alueet kuuluvat Etelä-Savon kumpumoreenikenttään. Laajimmat moreenimaat sijaitsevat Mikkelin kaupungin itä-, länsi-, ja pohjoispuolella. Suurin osa kaupunkialueen moreenista on kerrostunut pohjamoreenina, joka peittää Mikkelin alueen kallioperää 1-5 metrin paksuisena kerroksena. Keskustaa halkovan harjujakso maalaji on karkealajista ja sekalajitteista moreenia. Liejua ja savea esiintyy vain vähäisissä määrin vesistöjen ja jokien suistoalueinen tuntumassa. Turvetta selvitysalueella on vähän, lähinnä sitä esiintyy pienialaisilla soilla.

Valtakunnallisesti arvokkaita moreenimuodostumia ei sijaitse kantakaupungin yleiskaavan selvitysalueella.[8]

1.2.5 Kalliot

Mikkelin kallioperä sai nykyisen muotonsa 1 900 miljoonaa vuotta sitten, jolloin kivilajit poimuttuivat ja kohosivat mahtavaksi Alppien kaltaiseksi poimuvuoristoksi. Kallioperä on osa svekofennialaista Saimaan liuskealuetta, jonka pääkivilajina on kiillerikas gneissi. Yhtenäisiä kvartsimaasälpäesiintymiä löytyy kantakaupungin ydinalueilta. Mikkelin seudun gneissit ovat happamia ja sisältävät vähän rapautuvia kalsiumpitoisia mineraaleja. Pitkäjärven ja Urpolan alueen kalliot ovat diopsidipitoista kvartsi-maasälpägneissiä. Annilanselän itäranta koostuu kvartsista ja granodioriitista. Pieninä esiintymiä graniittia taajama-alueen voi löytää taajama-alueen ulkopuolelta.

Kalliot erottuvat paikallismaisemassa ja ne määrittävät voimakkaasti maisemallisen korkokuvan ominaispiirteet sekä vaikuttavat kasvillisuuden koostumukseen. Keskustan alueella sijaitsee hajallaan loivia tai jyrkänteisiä avokallioita ja kallioseinämiä. Kalliot tarjoavat silmiä miellyttävää karua kauneutta maisemassa ja kaupunkikuvassa. Kalliolla on myös suuri merkitys virkistyksen kannalta osana kaupungin viherverkkoa. Jyrkkänteiltä avautuvat monesti hienot näkymät lähellä oleviin vesistöihin tai kaupunkialueelle.[9]

[7] Mikkelin kaupunki ympäristöpalvelut, 2009. Mikkelin luonto ja arvokkaat luontokohteet
[8] Ympäristöministeriö 14/2007 Valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat
[9] Geologinen tutkimuslaitos, 1982 Mäntyharjun ja Mikkelin kartta-alueiden kallioperä:

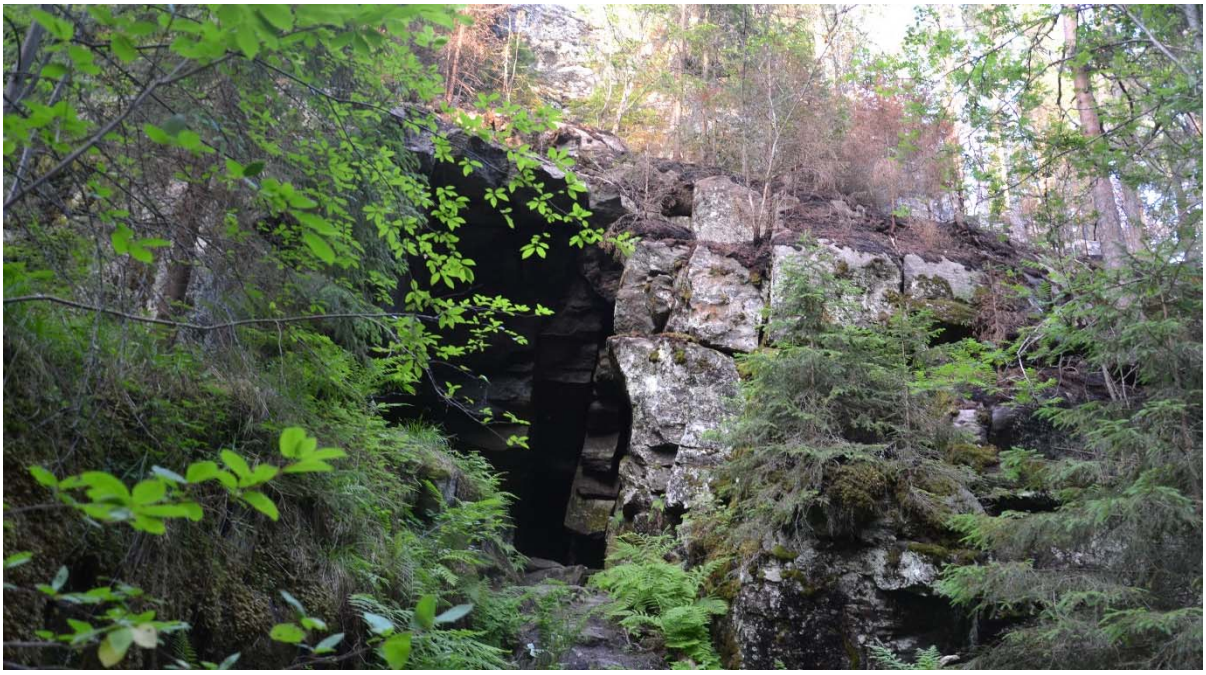

Kommelinluolat kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaaseen kallioalueeseen ja ovat maakunnallinen nähtävyys. Räinä.K 2016

1.2.6 Valtakunnallisesti arvokkaat kallioalueet

Mikkelin kantakaupungin osayleiskaava-alueella on valtakunnallisesti merkittäviksi kallioalueeksi luokiteltu Matinmäen Kommelinluolat, joka myös on maakunnallinen nähtävyys. Toinen merkittävä kohde on Tornimäen kalliomaasto kaupungin kaakkoispuolella. Merkittäviä valtakunnallisia kallioalueita ovat myös Makonniemen Linnavuori ja Pahalamminvuori - Kaitoinvuori.[10]

Valtakunnallisten kallioalueiden luonnon- ja maisemansuojelullisen arvo on määritelty kolmen pääkriteerin perusteella. Ne ovat 1) geologis-geomorfologiset, 2) biologis-ekologiset ja 3) maisemalliset tekijät. Lisäksi kallioalueiden arvotukseen vaikuttavana neljäntenä tekijäryhmänä on tarkasteltu kallioalueeseen tai sen lähiympäristöön liittyviä muita arvoja, joita ovat luonnontilaisuus, lähiympäristö, kulttuurihistoria ja arkeologia sekä virkistyskäyttö.

[10] Suomen ympäristökeskus 2007 Luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet Etelä-Savossa ja Päijät-Hämeen itäosassa

1.2.7 Muut geologiset muodostumat

Pursialan hiidenkirnu

Pursialan hiidenkirnu on yksi Suomen suurimmista löydetyistä hiidenkirnuista. Sen syvyys on 8 metriä ja halkaisija 2-4 metriä. Kirnu löydettiin vuonna 1965, kun alueella paljastettiin kalliota louhintaa varten. Erikoinen luonnonmuodostelma lopulta rauhoitettiin ja osoitettiin matkailunähtävyydeksi. Alueen soveltuvuutta Geopark-kohteeksi on selvitetty vuosina 2015-2016. Kohde on asemakaavallisesti suojeltu.[11]

Riuttojen luolat

Mikkelin keskustan pohjoispuolella Riuttojen alueella sijaitsee mannerjään muokkaamia lohkarekasaumia ja luolia. Parhaimmillaan lohkareet ovat noin 7-8 metriä korkeita. Luolista löytyy kiveen hakattuja nimikirjaimia ja vuosilukuja, joista vanhin on vuodelta 1826. Alueen soveltuvuutta Geopark-kohteeksi on selvitetty vuosina 2015-2016.[12]

Pursialan hiidenkirnu kesäkuu 2016. Räinä, K

[11] Geologian tutkimuskeskus, 12.11.2015 Saimaa geopark - hanke

[12] Geologian tutkimuskeskus, 12.11.2015 Saimaa geopark - hanke

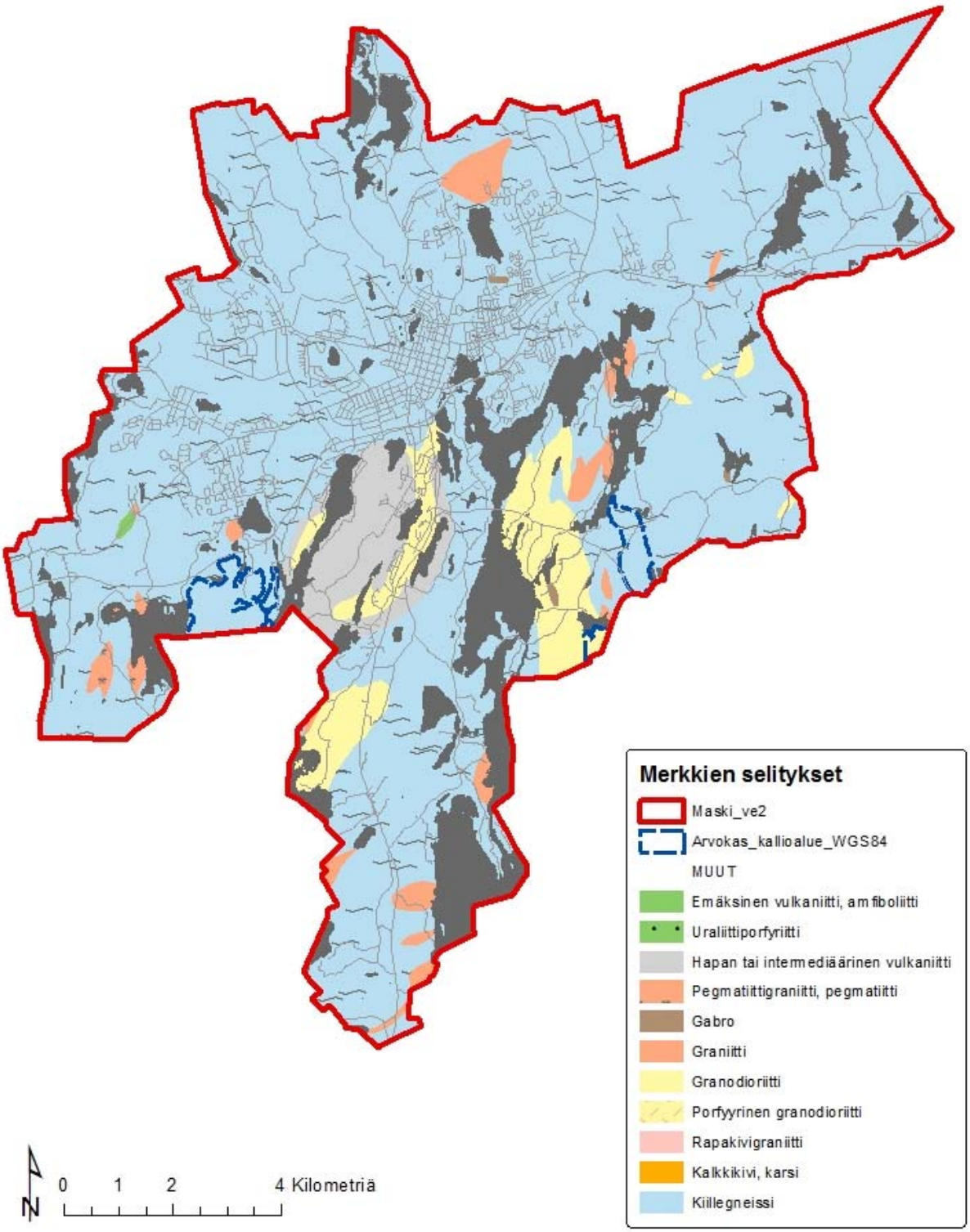

Kuvassa on osoitettu kallioperän koostumus kantakaupungin alueella. (Karttaliite 7)

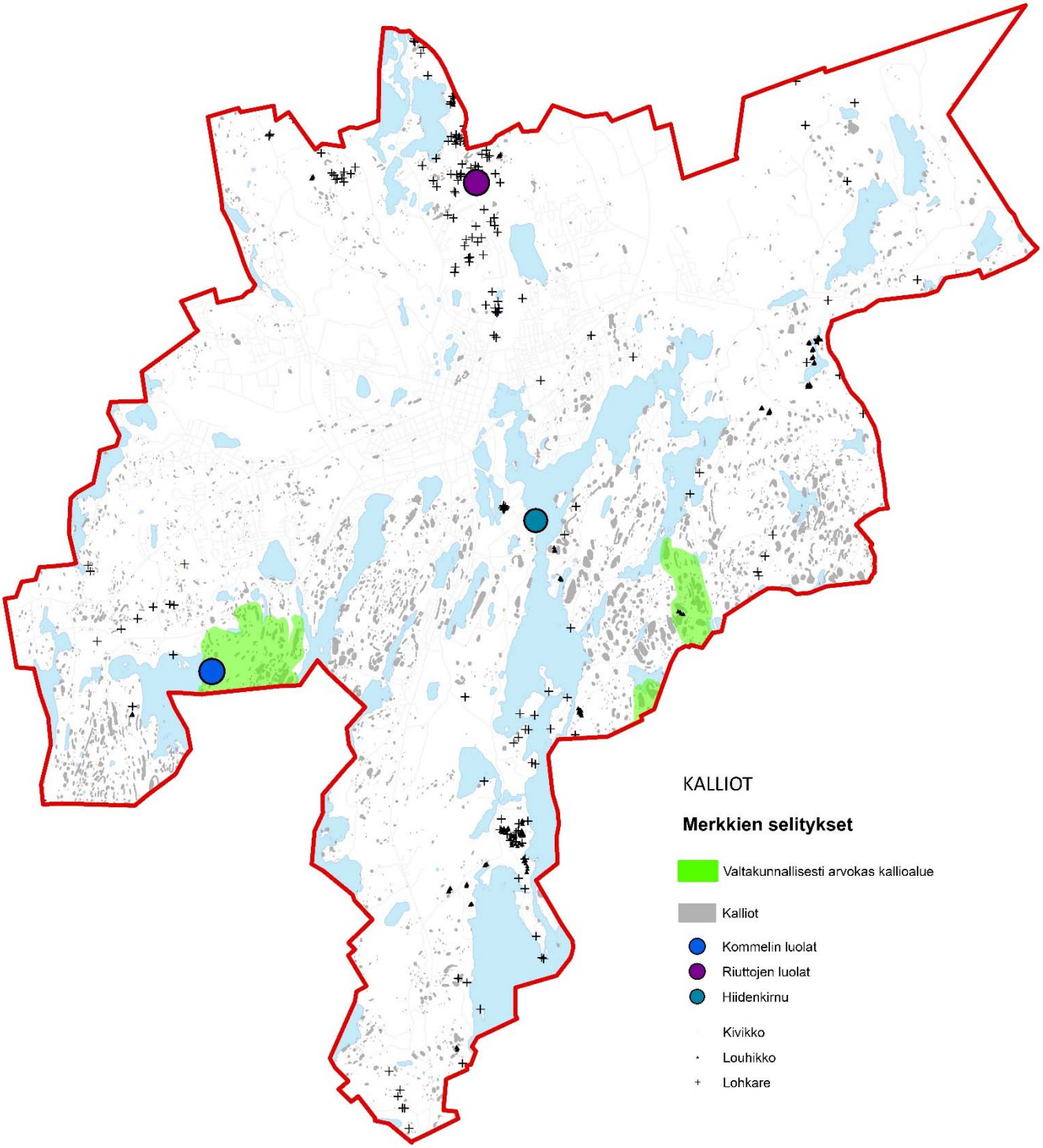

Kuvassa on osoitetaan valtakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat kallioalueet Mikkelin kantakaupungin tuntumassa. (Karttaliite 8)

Suojalammen vesistömaisemaa Räinä, K.

1.2.8 Vesistöt

Etelä-Savolle ominaisia ovat suuret järvi- ja reittivesistöt, jotka sijoittuvat idässä Vuoksen ja lännessä Kymijoen vesistöalueille. Nykyistä Saimaata on edeltänyt mannerjään vetäytyessä, maan nousun myötä syntynyt Muinais-Saimaa, jonka vedenpinta on ollut noin 30 metriä nykyistä tasoa korkeammalla. Mikkelin alueella on myös lukuisia pienempiä järviä ja lampia. Yhdessä nämä muodostavat Saimaan alueelle runsasvetisen reittisokkelon, joka on ollut merkittävä kulkuväylä alueen varhaisesta asuttamisesta tähän päivään saakka. [13] Mikkelin kohdalla Saimaa lainehtii rännimäisenä vesistöjen muodostamana kokonaisuutena. Erityispiirteenä toimivat avovesiä yhdistävät kapeat salmet. Merkittäviä paikallisia järviä Saimaan lisäksi ovat Pitkäjärvi, Vuolinko, Kallajärvi, Syysjärvi ja Saarijärvi sekä kauempana keskustasta sijaitseva Korpijärvi.

Vesistöillä on maiseman kannalta keskeinen merkitys, sillä ne avaavat pitkiä näkymiä ja paljastavat suurmaiseman luonteen.

Veden pintavalunta tapahtuu vedenjakajiin rajautuvissa valuma-alueissa, joissa puro tai joki kerää vedet. Suuremmat valuma-alueet muodostavat vesistöalueita.[14] Mikkelin kantakaupungin alueella sijaitsee useampia valuma-alueita.

Saimaan vesistön lisäksi kantakaupungin osayleiskaavan alueella on pieniä järviä ja lampia yhteensä noin 120 kpl. Tämän lisäksi alueella löytyy lukuisia uomia ja puroja sekä muutamia jokia. Kantakaupungin osayleiskaava-alueen pinta-alasta noin 2 592 hehtaaria (16,9 %) on veden peittämää.

Merkittävin jokien muodostama verkosto on ”Seitsemän-niminen joki”, johon kuuluvat mm. Rokkalanjoki ja Hanhijoki. Muita merkittäviä pieniä jokia ovat Urpolanjoki, Visulahden Holminoja ja Kapakanoja sekä Sairilan Myllyjoki. Kaikki edellä mainitut joet kuuluvat Vuoksen valuma-alueeseen.

[13] *Etelä-Savon maakuntakaava, selostus, 2009*

1.2.9 Suot

Kantakaupungin läheisyydessä sijaitsevat eloperäiset kerrostumat koostuvat runsasravinteisesta saraturpeesta. Suot ovat pienialaisia ja ne sijaitsevat kallioperän ja moreeninmuodostumien laaksoissa. Niiden osuus selvitysalueen maa-alasta on keskimäärin alle 5 %.

Suoyhdistelmätyyppijaon mukaan Mikkelin alue kuuluu viettokeitaiden eli Järvi-Suomen keidassoiden vyöhykkeeseen. Keidassoille on ominaista, että suon keskusta kohoaa vain vähän tai ei ollenkaan reunaosia korkeammalle. Useimmat alueen suot ovat syntyneet jääkauden muodostamiin notkoihin mineraalimaan soistumina ja ovat siten muodoltaan pitkiä ja kapeita.

Alueen suotyypeistä yleisimpiä ovat erilaiset puustoiset korvet ja niiden variaatiot. Kosteissa painanteissa tapahtuu nykyään metsämaan soistumista. Tällaisten turvekerrostumien paksuus on yleensä alle metrin. Pääosin Mikkelin alueen suot on ojitettu ja otettu metsänkasvatuskäyttöön. Osa soista on myös raivattu pelloiksi.

Suoalueiden käyttöä turvetuotantoalueita varten on selvitytetty 1980-luvulta lähtien. Kantakaupungin osayleiskaavaluonnoksen piirissä ei ole selvitettyä merkittävää turvesuoaluetta. Lähimmät merkittävät alueet sijaitsevat kaupungin pohjoispuolella Haukivuoren tienoilla.[15]

Kosteikko Kirkonvarkauden asuntomessualueen tuntumassa. Räinä, K. 2016.

15 Mikkelin Seudun Ympäristöpalvelut 2009, Mikkelin luonto ja arvokkaat luontokohteet

1.2.10 Ilmasto

Mikkelin seutu sijaitsee mantereisen ja merellisen ilmastonalueen välillä.[13] Vuoden keskilämpötila on tyypillisesti +3,5 ja +4,5 asteen välillä. Mikkelin alueen vuotuiset sademäärät ovat keskimäärin 600 - 650 mm.[16]

Paikalliseen pienilmastoon eli lähellä maanpintaa olevaan ilmakerrokseen vaikuttavat maaston muodot sekä kasvillisuus. Laaksomaisiin painanteisiin kerääntyy kylmää ja kosteaa ilmaa vuodenajasta riippumatta, kun taas kohoumien korkeimmat laet ovat ympäristöään kuivempia ja lämpimämpiä. Pinnanmuodot, kasvillisuus ja rakenteet ohjailevat tuulten kulkua ja voimakkuutta sekä vaikuttavat alueen lämpösäteilyn määrään. Kallio- ja maaperän laadulla on huomattava vaikutus lämmön varastoitumiseen ja siten pienilmaston suotuisuuteen. Laajat metsäalueet tasaavat lämpötilaeroja, jonka lisäksi kasvillisuus hidastaa tuulen voimaa.

Metsäiset harjualueet vaikuttavat myönteisesti alueen ilmasto-oloihin, sillä moreenimaa sitoo hyvin lämpöä ja puusto heikentää tuulen vaikutusta. Mikkelin seudun maasto on hyvin pienipiirteistä, mutta alueella esiintyy paljon rinnealueita. Valitsevan tuulensuunnan vuoksi lämpimät etelä- ja lounaisrinteet altistuvat voimakkaammille tuulille avoimien alueiden tuntumassa.

Vedellä on myös vaikutusta paikallisilmastoon, sillä vesi tasaa lämpö- ja kosteussuhteita ja rantoja peittävä kasvillisuus hidastaa lammilta ja järviltä puhaltavia tuulia.

Ydinkeskustan ympäristö on usein +2 astetta ympäröiviä seutuja lämpimämpi. Myös kasvukausi kaupunkialueella voi olla jopa 10 päivää reuna-alueita pidempi. Kesäisin lämpötilaerot korostuvat suurten kivi- ja asvalttipintojen myötä. Kylmänä kautena rakennusten ja kaukolämpöverkostojen hukkalämpö sekä liikenne lämmittävät kaupunki-ilmastoa paikallisesti.

Tyyni Savilahti kesäyönä 2016 Räinä,K.

16 Mansikka 2006 Mansikka, M. 2006.

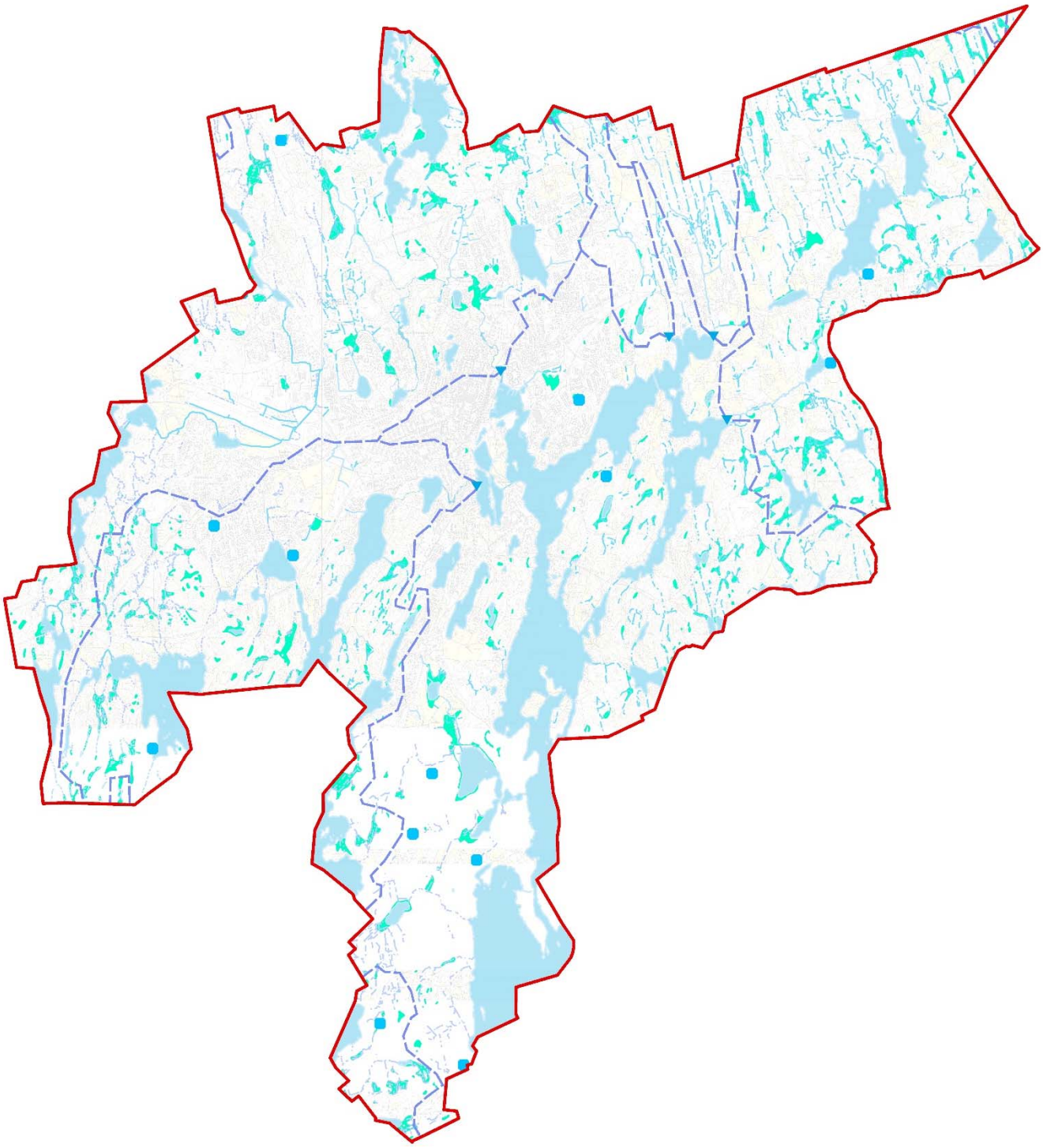

Kartalla on esitetty alueen vesistöt (vaaleansininen), joet (vaaleansininen) valuma-alueet tummansinisellä rajauksella.(Karttaliite 9)

1.2.11 Kasvimaantiede, biotoopit, kasvusto

Mikkeli kuuluu kasvimaantieteellisesti eteläboreaaliseen havumetsävyöhykkeeseen, joka käsittää lähes koko Etelä-Suomen. Ilmastollisesti vyöhyke on suotuisa. Jaloista lehtipuista metsälehmuksen ja vaahteran kasvuraja ulottuu Mikkelin korkeudelle. Kasvillisuuden yleispiirre kuitenkin on melko karu, koska kallioperä koostuu happamista mineraalikoostumukseltaan kasvillisuudelle epäedullisista kivilajeista. Metsämaat ovat keskinkertaisia, ja vallitseva metsätyyppi on mustikkatyypin kangasmetsä. Nykyaikaisen metsätalouden vaikutuksesta alle sata vuotta vanhat, tasaikäiset ja puulajistoltaan yksipuoliset talousmänniköt ja -kuusikot ovat yleistyneet. Lehtoja on kaupungin alueella kokonaistarkastelun kannalta melko vähän. Merkittävin lehtoympäristö on Urpolanjoki-laakso luonnonsuojelualueineen.[17]

Ylä-Säynätinjärveä lokakuussa 2016 *Räinä, K*

[17] *Mikkelin Seudun Ympäristöpalvelut 2009, Mikkelin luonto ja arvokkaat luontokohteet*

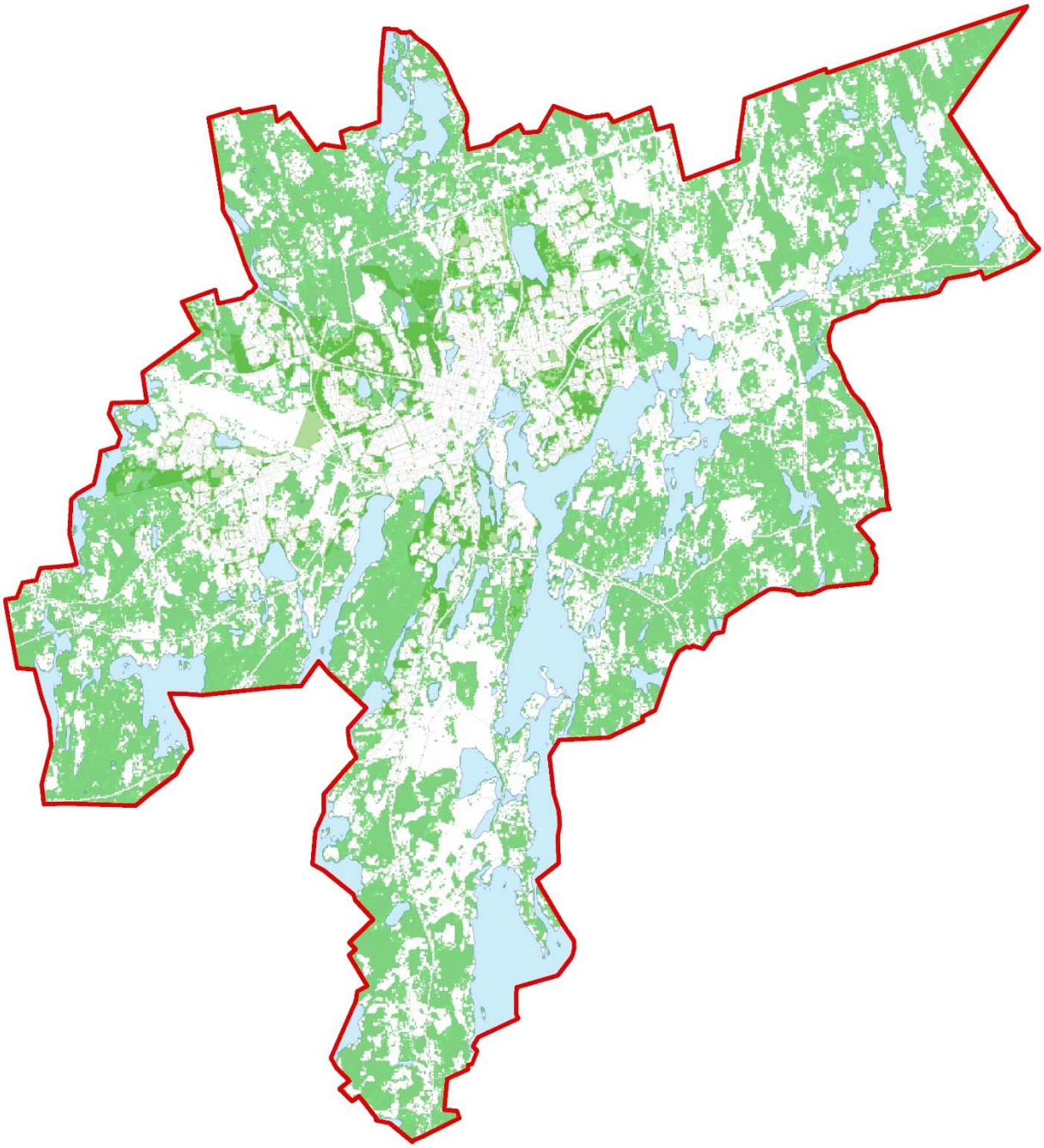

*Kartassa on osoitettu kantakaupungin osayleiskaava-alueen puustollinen peitteisyys.(aineisto CORINE Land Cover 2012) Aineisto koostuu rasterimuotoisesta paikkatietokannasta (erotuskyky 20 * 20 m) ja vektorimuotoisesta paikkatietokannasta, jossa pienin maastossa erottuva alue on vähintään 25 ha ja kapeimmillaan 100 metriä. Kansallisen muutosaineiston 2006-2012 pienin kuvio on 0,5 ha ja eurooppalaisen 5 ha. Aineisto on tuotettu SYKE:ssä olemassa oleviin paikkatietoaineistoihin sekä satelliittikuvatulkintaan perustuen.(Karttaliite 10)*

1.2.12 Metsät maisemassa

Metsillä on ollut huomattava merkitys kulttuurihistorian aikana taloudellisena tulonlähteenä sekä ravinnon että energian saannissa. Mikkelin maisemakuva on muuttunut voimakkaasti kaskeamisen ajoista saakka, vaikka kaskikauden vaikutukset näkyvät edelleen vahvasti Mikkelin ympäristön metsissä. Puusto on muuttunut paikallisesti lehtipuuvaltaiseksi eikä seudulta löydy metsäalueita, jotka olisivat yli 200 vuotta vanhoja. Myöskään maa- ja metsätalous ei ole säästänyt metsiä ja niiden puuvarat ovatkin kokonaisuudessaan melko tuoreita. Puuta on lisäksi käytetty rakennusmateriaalina ja energian lähteenä jo tuhansia vuosia. Polttopuuta on tarvittu historian aikana myös tervanpolttoon, joka oli merkittävä tulonlähde 1700-luvulla. Paikannimistöön on jäänyt vaikutteita tuosta aikakaudesta.

Isojako 1700-luvun puolenvälin jälkeen edesauttoi radikaalisti metsien hävittämistä, jolloin suurtilalliset ottivat kaiken hyödyn irti maistaan ennen palstojen jakoa pienempiin osiin. Isojako vaikutti myös torpparilaitoksen kasvuun, kun talot saattoivat nyt perustaa torppia saamilleen metsälohkoille.

Historiallisissa lähteissä on kuvattu, kuinka 1800-luvun puolivälissä vanhojen metsien puute oli niin kouriintuntuvaa, että Mikkelin pitäjän alueelta ei löytynyt rakennusmateriaaliksi sopivia puita, vaan hirret tuotiin muualta, kuten Ristiinasta ja Suomenniemeltä. [18]

Metsänhoitoon herättiin vasta 1920-luvun lopulla yksityismetsälain astuttua voimaan. 1940-luvun velvoitehakkuiden jälkeen siirryttiin 50-luvulla kasvatushakkuisiin, jonka seurauksena metsäojitusta tehtiin erittäin runsaasti. Avohakkuut yleistyivät 1960-luvulla, kuten myös maanmuokkaus, metsäviljely ja taimistonhoito.[19]

Metsäisyyden ja peitteisyyden määrä on laajentunut kaupunkirakenteen kasvamisesta huolimatta viimeisen sadan vuoden aikana. Tiheät nuoret metsäalueet ovat nykyisin suurmaiseman merkittävin ominaispiirre.

Mikkelin kaupunkialueella metsän tuoma peitteisyys on pinta-alallisesti hallitsevaa. Näkymä Tikkalasta kaupungin suuntaan. Etualalla näkyy Kallajärvi ja taustalla Rantakylä ja keskusta. (kaupunkisuunnittelun arkisto)

[18] *Wilander, H 1982*
[19] *Korpijärven rantaosayleiskaava kulttuurimaisemaselvitys 2006*

2 Maiseman kulttuurihistoria

Ketunniemen kulttuurimaisemaa kesäkuussa 2016. Räinä, K

2.1 Asutuksen sijoittuminen

Jääkauden aikana ja sen jälkeen muodostunut maastorakenne on synnyttänyt suotuisat edellytykset Mikkelissä esiintyvälle kasvillisuudelle, luonut reittejä eläinten ja ihmisten uusille aluevaltauksille sekä ohjannut pysyvän asutuksen sijoittumista. Mikkelin seudun vaihteleva maasto on tarjonnut edullisia metsästysmaita ja kalavesiä alueen ensimmäisille asukkaille.

Kivikauden aikana Saimaan vedenpinta oli nykyistä tasoa korkeammalla, jopa + 92 – 93 metriä mpy. Esihistoriallisista asuinpaikoista on useita viitteitä Mikkelin seudulla. Rautakauden asutus on levinnyt Mikkeliin suurien vesistöjen kautta Puulaa ja Saimaata myöten. Merkittäviä alueelta löydettyjä rautakautisia muinaismuistoja ovat Tuukkalan ja Visulahden kalmistot sekä useat yksittäiset esinelöydöt että muinaislinnat muureineen. Löydöt ovat todisteita kiinteästä yhtäjaksoisesta vuosituhantisesta asustuksesta Mikkelin seudulla.

Mikkelin ja Savilahden alue on ollut varhaiskeskiajalla merkittävä kanssakäymisen solmukohta Sisä-Suomen erämaiden ja Vuoksen vesistön risteyksessä. Alueella tapahtuneesta kaupankäynnistä on saatu viitteitä kallisarvoisien esinelöytöjen perusteella.[20] Arkeologisten ja kirjallisten löytöjen perusteella etenkin Visulahden ja Sairilan sekä Porrassalmen ja Rantakylän Orijärven alueet ovat olleet pitkään asuttuna.

Asutuksen levittyä Savoon ihmisen vaikutukset ympäristöön olivat pitkään vähäisiä ennen kaskikauden alkua. Metsästykseen perustuva talous ei juuri vaikuttanut kasvillisuuteen, vaikkakin metsästys saattoi jo tuolloin muuttaa alueen eläinlajien runsaussuhteita.

Vuosituhansien aikana Mikkelin ja koko Etelä-Savon seudulta on kartoitettu suotuisimmat alueet peltomaille sekä rakennettu asutus mieluisille ranta-aluille ja etelärinteille sekä drumliinien lakialueille. Maisemaa on muokattu enenevissä määrin niin kaskikulttuurin kukoistuskaudella kuin teollistumisen ja kaupungistumisen käynnistyttyä.[21] Alueen peitteisyys on muuttunut kaskeamisen myötä avaran avoimeksi, kun taas modernin aikakauden metsätalouden myötä peitteellisen metsäiseksi.

[20] *Tiedelehti 10/2015*
[21] *Wilander, H 1982*

Keskustassa rakennuskanta laajentui vähitellen Naisvuoren etelärinteiltä ja rantaharjanteelta, nykyisen rautatien tuntumasta. Rakennettu taajama alue on historian aikana laajentunut yli 40 km² laajuiseksi alueeksi.

2.1.1 Tilakeskukset, kartanot ja rusthollit

Vanhoista asuinpaikoista ei ole paljoa kirjallista tietoa ennen keskiaikaa, mutta arkeologisten löytöjen perusteella on saatu vihiä asutuksen sijainnista kivikauden ajoista lähtien. Ensimmäisen kirjallisen lähteen mukaan Kustaa Vaasan aikana v.1556 mm. Sairilaan perustettiin voudin johtama kruununkartano. Kenkäveronniemen alueella sijaitsi umpikartanomainen pappila. Muita useita merkittäviä kartanoita ja rustholleja on sijainnut mm. Saksalassa, Rokkalassa, Tuppuralassa sekä Porrassalmen ja Visulahden asutuskeskittymien alueella sekä Rantakylässä Orijärven alueella. Karttakuvien perusteella Savilahden, Porrassalmen ja Visulahden alueilla asutus on ollut seudun tiheintä. Tavanomaisesti rustholleihin ja talojen naapurustossa sijaitsi myös työvoimana käytettyjen torppareiden asumuksia. Tuoreemmissa 1600-luvun jälkeen tehdyissä kartoissa asumukset, pellot, tiet, nimistö ja muut laitokset ovat selkeästi esillä.

2.2 Linnavuoret näkyvät maisemassa

Varhaisen asutushistorian yhdessä merkittävimmissä maisemallisessa muodossa vaikuttavat linnavuoret. Mikkelin tienoon merkitystä osoittaa myös se, että linnavuoria on kantakaupungin alueen tuntumasta löytynyt neljä kappaletta. Lisäksi kaupungin keskustan tuntumassa olevan Linnanmäen (nk. Ryssänkirkonmäki) nimi saattaa juontua alueella olleesta linnoitteesta. Linnanvuoret ovat luontaisesti olleet topografiselta muodoltaan vaikeasti tavoitettavissa.

Linnavuorten ajoitus liittyy Suomen alueella yleisesti esiintyneisiin levottomiin aikoihin ja ne ovat jaettu asutuksen suhteen lähi- ja kaukolinnoihin. Käyttötarkoitus on liittynyt alueen puolustukseen tai hallintaan. Ne ovat saattaneet olla myös valtapiiriänsä laajentamaan pyrkivän hyökkääjän tukikohtia. [22]

Osayleiskaava-alueen ainoa linnavuori, Sairilan linnavuori, sijaitsee noin 5 kilometriä keskustasta itään. Linnavuoren kallioiset reunat ovat jyrkkiä ja pohjoisessa on vaikeakulkuinen louhikko ja eteläisen loivan hietikkorinteen kautta kulkevan pääsytien sulkee 48 metriä pitkä porttiaukolla varustettu maavalli. Linnan synty on ajoitettu 1300-luvulle. Muut yleiskaava-alueen ulkopuolella olevat linnavuoret sijaitsevat Otavassa, Otralassa ja Vatilassa. Otralan linnavuoresta on jäänteenä kunnostetut muurit.

[22] *Tiedelehti 10/2015*

2.3 Vanhat kulkuväylät

Mikkelin seudun vanhimmat kulkutiet olivat kapeita kärry- tai kinttupolkuja sekä vesistöjen yli kulkeneita talviteitä. Maantiet syntyivät vähitellen luontaisille kulkureiteille, jotka sijaitsivat pitkien helppokulkuisten harjujaksojen päällä. Ennen varsinaisten teiden syntyä vesistö on ollut tärkein ja nopein liikkumismuoto alueella.

Ruotsin vallan aikana maanteiden huollosta vastasi lähiseutujen maanomistajat, jotka oli pantu manttaaliin. Talollisille teiden hoidosta koitui varsin suuria rasitteita. Erityisesti puisten siltojen kunnossapito oli kallista. Pääväyliltä poikkeavat tiet olivat talosta taloon kulkeneita kärryteitä, jotka kulkivat peltojen ja pihojen halki.[23]

Merkittävät pääväylät ovat olleet Suuri Savontien ja Porrassalmentie. Suuri Savontie yhdisti 1400-luvun lopulla rakennetun Olavinlinnan Hämeenlinnaan ja Turkuun. Nykyinen Valtatie 5 noudattelee melko karkeasti Suuren Savontien linjausta. Porrassalmentie sijaitsee maastollisesti helppokulkuisessa harjujonon laella, joka on ollut luontainen kulkureitti jo mahdollisesti esihistoriallisena aikana 10 000 vuotta sitten. Maakulkureitistä on esitetty oletuksia, että alueelle olisi raivattu jonkinlainen kesätie 1500-1600 luvulla. Tien ajoittaminen tarkasti on kuitenkin epäselvä. Porrassalmentie on ollut jalkaisin kuljettava kinttupolku, jota myös ratsuhevoset ja purilaita vetäneet talonpoikien hevoset ovat voineet käyttää. Varsinaista ajettavaa tietä alettiin kehittää aikaisintaan 1700-luvun puolivälissä.

Maantiet olivat yleisesti kehnossa kunnossa ympäri vuoden, vaikka niiden ylläpitoa valvottiin. Vielä huonompia kulkuväyliä olivat kylätiet, joiden hoito riippui ainoastaan kyläkuntien tarpeista ja rakennushalusta. Käytännössä kylätiet olivat polkuverkostojen muodostamia sokkeloita. [24]

[23] *Korpijärven rantaosayleiskaava kulttuurimaisemaselvitys 2006*
[24] *Wilander, H 1982*

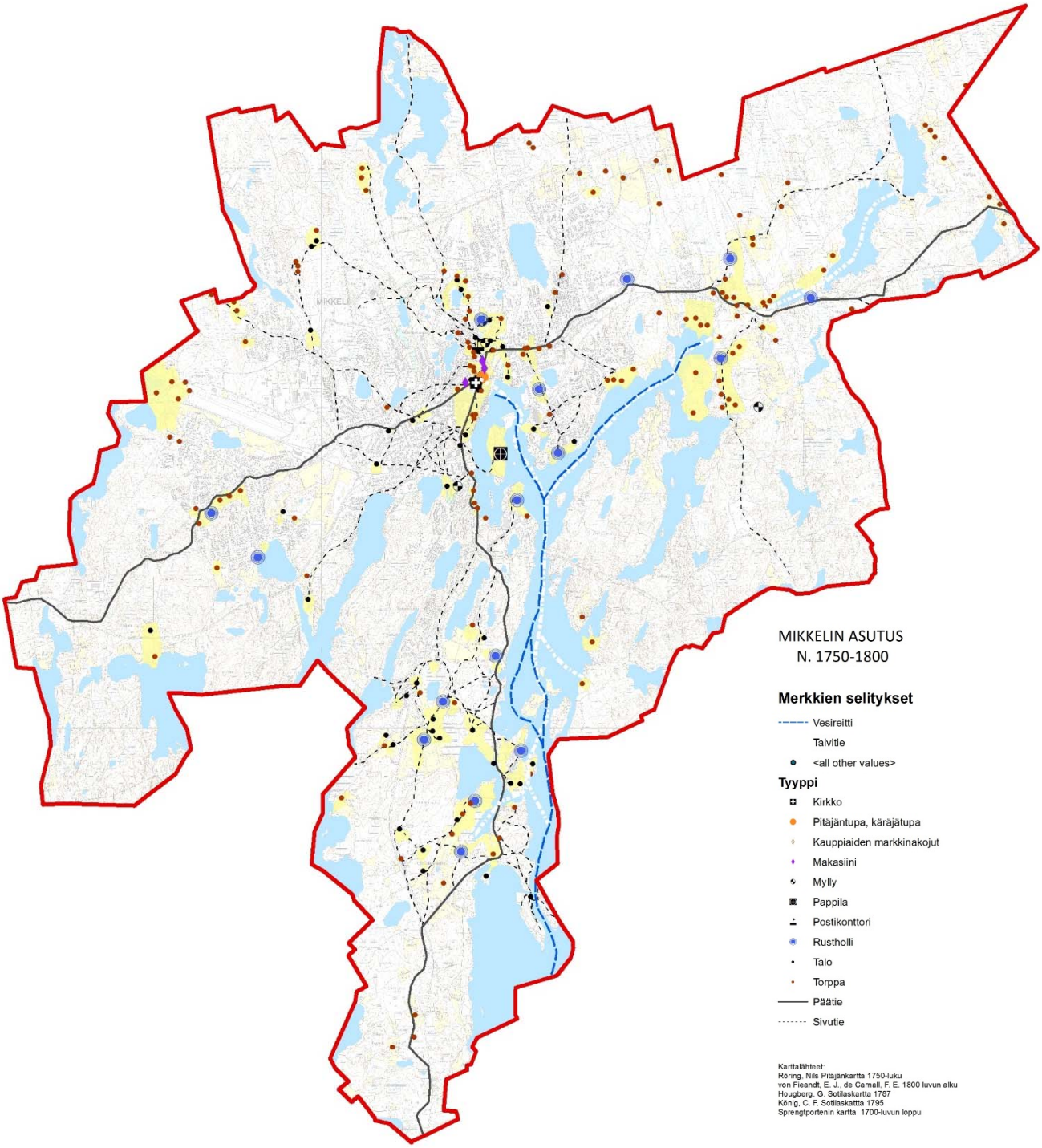

Suurpiirteinen havainnekuva (1750-luku ja 1800-luvun alku), jossa on osoitettu kartalle pisteinä asuinpaikat, tilat, torpat, rusthollit ja kartanot. Pääväylät Suuri Savontie ja Porrassalmentie ovat osoitettu punaisella värillä. Paikalliset tiet/polut on merkattu katkoviivalla (Karttaliite 11, Asutus 1750 -1800-luku)

2.4 Kaskikulttuuri

Kaskiviljely oli yleisin viljelysmuoto rautakaudelta 1800-luvun alkuun saakka. Alkuun kaskenpoltto toimi sivuelinkeinona metsästyksen ja kalastuksen ohella, mutta 1500-luvulla elinkeinon merkitys oli vaihtunut päinvastaisesti. Mikkelin alueelta lähes kaikki sopivat metsät oli poltettu kaskimaiksi ja kokonaan puuttomia maita alkoi olla varsin paljon. Kaskia voitiin viljellä monella eri tekniikalla mm. havupuuvaltaisten alueiden kaskeamisessa käytettiin huhtamenetelmää eli ”ylipaloa”. Huhdasta otettiin yksi sato, jonka jälkeen alue jätettiin metsittymään.

Pyältämismenetelmällä oli tarkoitus muuttaa havumetsä lehtimetsiksi. Mikkelin alueella havupuuvaltaisia kankaita pyällettiin pitäjän keskustan tuntumassa ja kirkonkylän pohjoispuolella olevilla alueilla. Lehtimetsiä kaskettiin tavallisella kiertävällä kasviviljelystekniikalla.

Huhta- ja pykälikkö maanviljelyksen jälkeen Mikkelin tienoon metsät muuttuivat koivua ja leppää kasvaviksi lehtimetsiksi. Mikkelin pitäjässä todettiin vuoden 1664 aikana olevan enemmän lehti- ja sekametsiä kuin havupuuvaltaisia metsiä.

Mikkelin seudun kivikkoisessa maastossa kasviviljely oli helpoin viljelystapa sen aikaisella tekniikalla. Se oli vain mahdollista niin kauan kuin metsiä oli riittävästi. Metsien huvetessa kaskenkaatoon oli lähdettävä yhä kauemmaksi. Kaskeamisella on ollut merkittävä vaikutus maisemaan aikanaan ja vielä nykyään, koska vanhoja yli 200-vuotiaita metsiä ei juuri Mikkelin alueelta löydy. [25]

Kaskeaminen alkoi vähentyä 1800-luvun lopulla johtuen kaskilainsäädännön tiukentumisesta ja metsän arvon kohoamisesta sahateollisuuden kasvamisen myötä. Kaskenpoltto alueella on säilynyt pienimuotoisena 1900-luvun alkupuolelle asti. Viimeisimmät kasket lienee poltettu 1950-luvun puolessa välissä.[26]

Maatalouden ja kaskeamisen vaikutus on näkynyt Mikkelin maisemassa 1800-luvulla. Puustoa on ollut vähän ja kokonaismaisema on ollut varsin avoin. Etuoikealla sijaitsee Kattilanlahti. Kruskopf Pehr Adolf, tekijä 1840–1849 Museovirasto

[25] *Mikkelin Seudun Ympäristöpalvelut 2009, Mikkelin luonto ja arvokkaat luontokohteet*
[26] *Saimaan sylissä, Savon sydämessä, Porrassalmen maisemanhoitosuunnitelma*

2.5 Tervanpoltto

Maatalouselinkeinon ohella tervanpoltto on ollut Mikkelin alueella tärkeää, ja sitä on viety kauas ulkomaille saakka laivanrakennuksen tarpeisiin. Mikkelin ja Mikkelin maalaiskunnan alueella toimi pieniä kotitarvesahoja sekä paikalliseen myyntiin tuottavia sahoja 1900-luvun alussa. [27]

2.6 Maatalous

Tuoreimpien tutkimustulosten perusteella maanviljelys levisi Suomeen Itä-Aasiasta n. 7000 vuotta sitten. Ensimmäisenä viljelyslajikkeena on käytetty tattaria. Vaikka löydöt ulottuvat kauas menneisyyteen, on Suomen kivikaudelta rautakauteen saakka asukkaiden pääelinkeino ollut kalastus ja metsästys.[28]

Historiallisena aikana Isojaon jälkeen 1700-luvulla peltoviljely valtasi alaa, ja kaskiviljelystä luovuttiin vähitellen 1900-luvun alkuun mennessä. Mikkelin moreenimaastosta, kivisyydestä ja topografiasta johtuen peltojen raivaaminen on ollut kovaa työtä. Tyypillisesti Mikkelin seudun peltoaukiot ovat olleet pienikokoisia, joista aikojen saatossa nousseet kivet kasattiin kiviaidoiksi tai kasoiksi pellonlaidoille ja toimivat nykyään tyypillisenä maisemaelementtinä. Vanhimmat pellot on raivattu parhaimmille paikoille, loivasti viettäville rannoille ja drumliinien lakialueille, missä maaperä on ollut hienojakoisempaa ja ravinteikkaampaa. Tehokkaimmillaan peltojen raivaus ulottui 1880-luvulta 1930-luvulle saakka. Hakamaiden ja soiden ojittaminen ja muuttaminen pelloiksi lisäsi viljelmien pinta-alaa merkittävästi 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Yhteiskunnan rakennemuutoksen ja kaupungistumisen myötä 70-luvulta lähtien alkoi peltojen metsitys ja maaseudun autioituminen. Rakennetun kaupunkialueen laajentuminen on myös vähentänyt huomattavasti peltojen pinta-alaa.

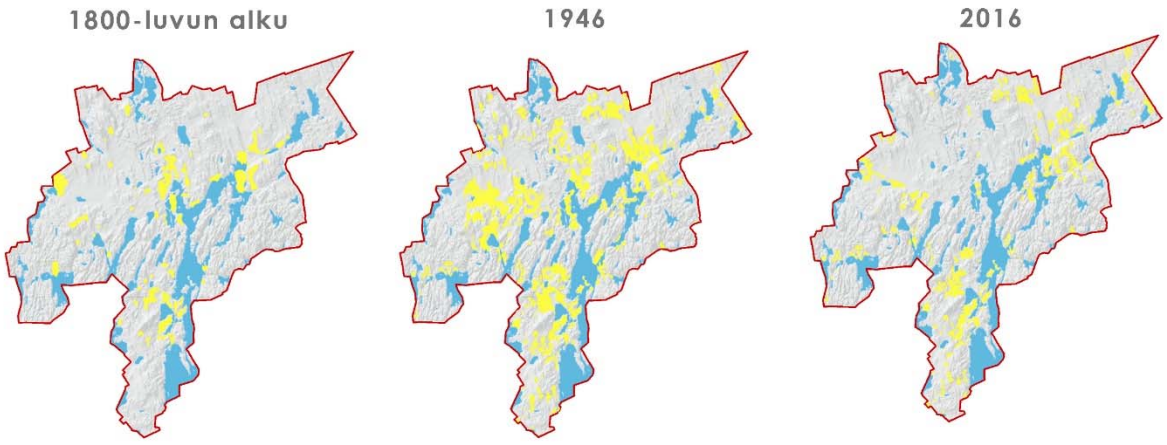

Kulttuurimaiseman kuten maatalousalueiden ja peltojen kehityshistoria suuntaa antavina karttakuvina. Huom. Kaskimaat ja niityt sekä muut avoimet alueet puuttuvat alueiden karttakuvauksesta. (Karttaliite 12)

[27] *Wilander, H 1982*
[28] *Kouvolan seutu muinaisuudessa, korpea vai kaskenkaatajia*

3 Maiseman arvokohteet

3.1 Maisemamaakunnat

Suomi on jaettu kymmeneen eri maisemamaakuntaan, joista osa jakautuu edelleen seutuihin. Jako ilmentää kulttuurimaisemille ominaisia alueellisia piirteitä ja maisemien vaihtelevuutta. Läheisten seutujen väliset erot eivät ole jyrkkiä, sillä maisemien piirteet vaihettuvat yleensä vähittäin. Kaukaiset seudut ja maakunnat ovat sen sijaan maisemiltaan huomattavan erilaisia. Maisemamaakuntien jaon on laatinut ympäristöministeriön maisema-aluetyöryhmä (1993).[29] Maisemamaakuntajakoa on tarkennettu Etelä-Savon osalta Maakunnan Parhaat Maisemat - hankkeessa vuosina 2011-2013, jolloin myös päivitysinventoitiin maisema-alueet (V ja M).

Kantakaupungin osayleiskaavan suunnittelualue kuuluu pääosin Itäisen Järvi-Suomen maisemamaakunnassa Suur-Saimaan seutuun. Tikkalan kaupunginosassa on suurpiirteinen jakolinja Suur-Saimaan seudun ja Lounais-Savon järviseudun välillä. Itäisen Järvi-Suomen Maisemamaakunnalle tyypillistä ovat sokkeloinen vesistö ja vaihtelevat pinnanmuodot. Maaperää peittää lähes kauttaaltaan moreenivaippa, sillä alue on jääkauden jälkeisten merivaiheiden suhteen melko vedenkoskematonta aluetta. [30] Alla olevassa kuvassa on luonnehdittu lyhyesti maisemaseutujen sisältämät piirteet.[31]

Itäinen Järvi-Suomi

-Ruhjelaaksojen muovaamaa moreenimaata

-Kumpuilevia kallioalueita

-Sokkeloinen vesistö

Suur-Saimaan seutu	Lounais-Savon järviseutu
- *Viljava avara vauraus* - *Saaressa ja nimessä* - *Sokkeloinen vesistö* - *Kumpuileva pienipiirteisyys*	-Ruhjelaaksot - Vesien ja asuttujen kumpareiden mosaiikki -Harjumuodostumat (Sisä-Suomen harjuketju)

[30] *Ympäristöministeriö 1993: Maisema-aluetyöryhmän mietintö Osa I, Maisemanhoito. Ympäristöministeriön mietintö 66/1992*

[31] Lahdenvesi-Korhonen, L. Maakunnan Parhaat Maisemat, Etelä-Savon valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2011-2013

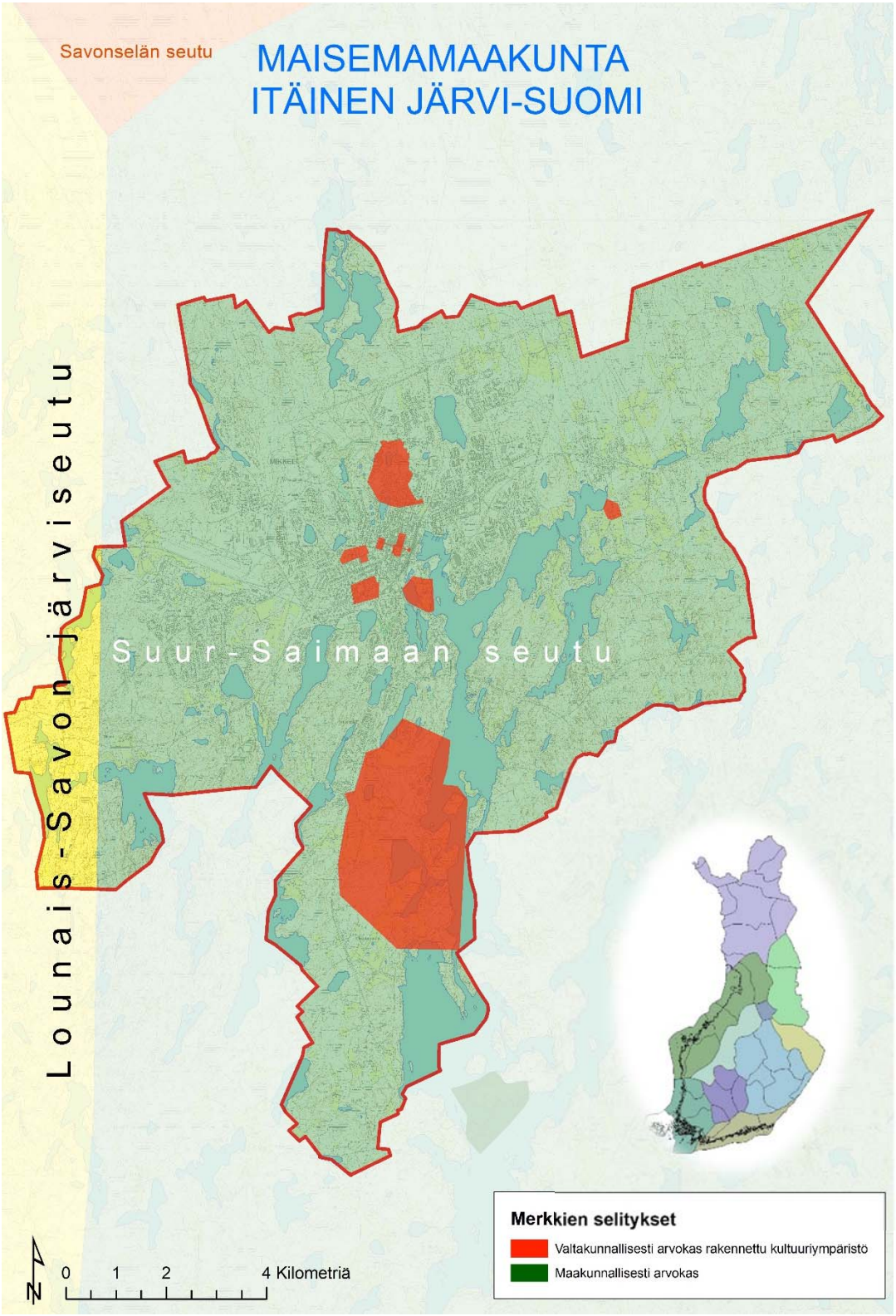
Savonselän seutu
MAISEMAMAAKUNTA
ITÄINEN JÄRVI-SUOMI
Louna is-Savon järviseutu
Suur-Saimaan seutu
Merkkien selitykset
Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kultuuriympäristö
Maakunnallisesti arvokas
0 1 2 4 Kilometriä

3.2 Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Valtioneuvosto teki 5.1.1995 periaatepäätöksen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista ja maisemanhoidon kehittämisestä. Päätös perustuu maisema-aluetyöryhmän mietintöön siitä käytyyn lausuntokierrokseen vuoden 1992 aikana. Mietintöön perustuu Etelä-Savon osalta entisen seutukaavaliiton ja nykyisen Maakuntaliiton tekemiin inventointeihin, joita on tehty vuosina 1988, 1989, 2015.[32]

Mikkelin koko kaupunkialue on käsittää 3 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta, jotka sijaitsevat Ristiinan seudulla ja Haukivuorella. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on päivitysinventoitu Etelä-Savon osalta vuosina 2011–2013. Siinä Mikkelin aluetta koskevia muutoksia olivat Haukivuoren Saksalanharjun alueen yhdistäminen Lietjärven maakunnallisen maisemaa-alueen kanssa yhdeksi kokonaisuudeksi, Neitvuoren alueen laajentaminen käsittämään vesistömaisemia myös koillisen suuntaan Luonterilla sekä Ristiinan veskansan kulttuurimaiseman tarkistukset sekä supistaminen Puumalan suunnasta Valtakunnallisten maisema-alueiden osalta oikeusvaikutukset syntyvät valtioneuvoston päätöksellä ja maakunnallisten osalta maakunta- ja kuntakaavoituksessa. Päivitetyistä valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista tulee valtioneuvosto ympäristöministeriön esityksestä tekemään periaatepäätöksen. Koko maan alueet on päivitetty ja kuuleminen alueista suoritettu ja esitys on matkalla valtioneuvostoon talvella 2016-2017.

Mikkelin kantakaupungin osayleiskaavan suunnittelualueella ei sijaitse valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Lähimmät arvokkaat maisema-alueet ovat Saksalanharju Haukivuorella, Neitvuori Anttolassa sekä Ristiinan Hurrisalo maisematie Ristiinassa / Puumalassa.[33]

[32] *Etelä-Savon maakuntaliitto 1999 Mikkelin seudun maisema-alueet*

[33] *Lahdenvesi-Korhonen, L. Maakunnan* **Parhaat Maisemat, Etelä-Savon valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2011-2013**

Porrassalmen kulttuurimaiseman kerrostumat ulottuvat kivikauteen asti. Pellot ovat olleet todennäköisesti viljeltyjä jopa viimeiset tuhat vuotta. Räinä,K. 2016.

3.3 Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskeva valtioneuvoston päätös on tullut voimaan 30.11.2000 ja sen tarkistus 1.3.2009. Kohdelista ja kohdekuvaukset löytyvät Museoviraston RKY-sivustolta.[34]

Tässä selvityksessä on katsottu tarpeen nostaa esiin myös valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt, jotka rakentamisen ohella sisältävät myös merkittäviä maisemallisia arvoja. Alla on lyhyesti luonnehdittu maisemallisesti merkittävän Porrassalmen alueen RKY-alueen piirteet.

<u>Porrassalmi</u>

Porrassalmen valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö RKY2009, jota ei ole luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Alueesta on tehty erilliset maisemaselvitykset vuosina 2006 ja 2014 sekä ympäristöministeriön työstämä maisemanhoitosuunnitelma vuonna 2000.

Porrassalmen alue on varhaisen liikenteen ja vanhan maaseutuasutuksen muodostama kulttuurimaisema kantakaupungin eteläpuolella. Maisemaa jäsentävät laajat peltoalueet, joita reunustavat harjumänniköt ja kumpuilevat metsäselänteet. Myös rehevät kosteikot, laskuojat ja rantavyöhykkeet antavat ominaispiireet alueelle. Alueen pitkän historiaan suhteutettuna rakennuskanta on melko nuorta. Saimaanrannan huviloiden ympäristöön kuuluvat vehreät jalot lehtipuut ja puukujanteet. Viljelymaiseman reunavyöhykkeet ovat reheviä pensaikkoja. Tilakeskusten ympäristössä esiintyy vanhoja korkeaksi kasvaneita lehtipuita. Kulttuurimaiseman maisemaelementit ovat jatkuvan hoidon tarpeessa.

[34] *Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Museovirasto. 2009.*

Muut RKY-alueet kantakaupungin alueella

Muut valtakunnallisesti arvokkaat rakennetun ympäristön alueet ovat lueteltu alla.

Emolan esikaupunkialue

Kenkäveronniemen pappila

Pitäjänkirkkomäki ja hautausmaat

Mikkelin rautatieasema

Tarkka-ampujakasarmit

Vankila

Mikkelin hallitustori ympäristöineen

3.4 Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Etelä-Savossa kartoitettiin maaseutumaisemien parhaimmistoa vuosina 2011- 2013. Selvitys inventoinnista valmistui keväällä 2013. Kyseessä on aikaisempien maisemainventointien päivitystyö. Samassa yhteydessä päivitysinventoitiin siis sekä valtakunnallisesti arvokkaat että maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Mikkelin kantakaupungin osayleiskaavan alueella tai sen läheisyydessä ei sijaitse maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita.

3.5 Paikallisesti arvokkaat maisema-alueet

Paikallisesti arvokkaat maisema-alueet on arvotettu maakuntakaavoituksen yhteydessä, mutta niitä ei ole kuitenkaan systemaattisesti inventoitu. Sellaiset maisema-alueet, jotka eivät ole päivitysinventoinnissa enää täyttäneet maakunnallisesti arvokkaan statuksen kriteerejä, on vain todettu paikallisesti arvokkaiksi.

Mikkelin alueelta löytyy vain yksi paikallisesti arvokas maisema-alue, joka on Annilanselän itäranta. Alue putosi maisema-alueiden päivitysinventoinnissa 2011–2013 paikallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Annilanselän itäranta on Saimaan rannan viljelyaukea ja Salosaaren vanhinta asutusta perinteisine tilakeskuksineen.[35]

[35] *Lahdenvesi-Korhonen, L. Maakunnan* ***Parhaat Maisemat, Etelä-Savon valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2011-2013***

3.6 Muut maisemallisesti merkittävät kohteet

Voimassa olevissa yleiskaavoissa ja asemakaavoissa on osoitettu maisemallisesti merkittäviä kohteita, joihin sisältyy rakennushistoriallisten arvojen lisäksi maisemallisia arvoja. Yleiskaavoissa arvotetut maisemat perustuvat pääosin aikaisempiin maisemaselvityksiin ja suunnitelmiin sekä yleiskaavatöiden yhteydessä tehtyihin arviointeihin. Myös rakennushistoriallisissa selvityksissä ja inventoinneissa on yksittäisiä rakennuksia ja rakennusryhmiä nostettu maisemalliselta kannalta esille.

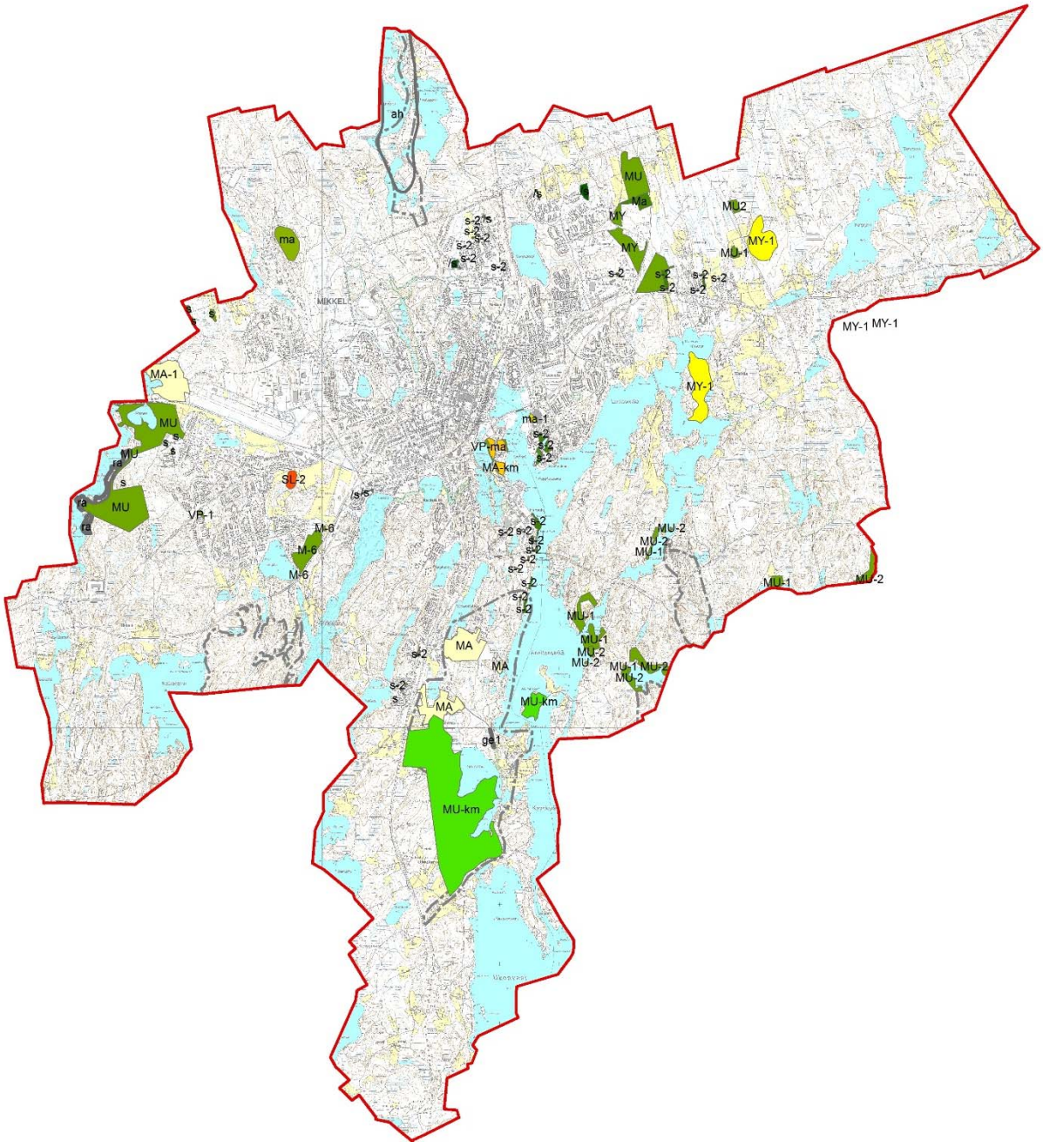

Kuvassa on osoitettuna maakuntakaavassa, yleis- ja asemakaavoissa osoitetut maisemallisesti arvokkaat kohteet ja ympäristöt sekä geologisesti arvokkaat alueet. (Karttaliite 13)

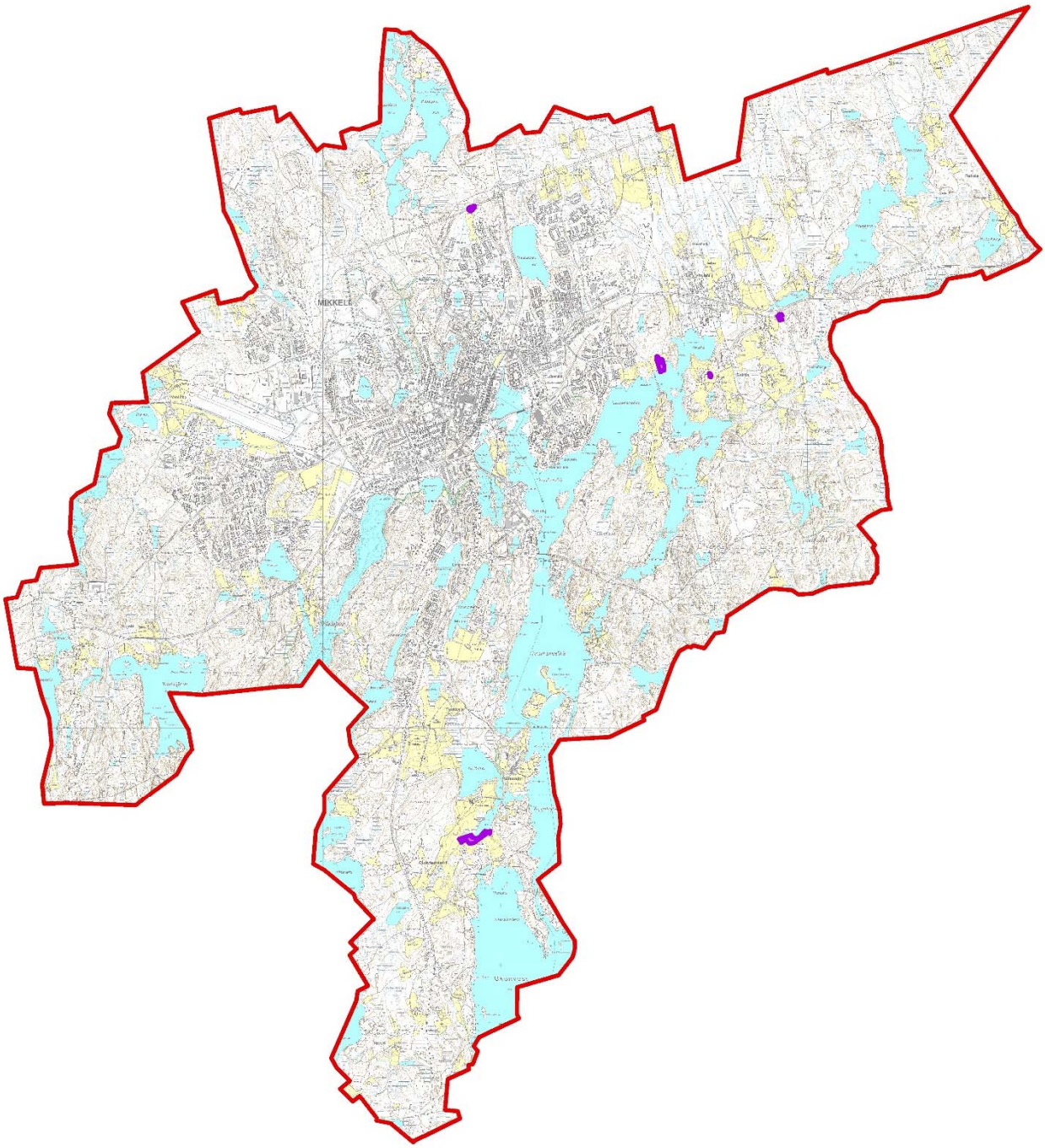

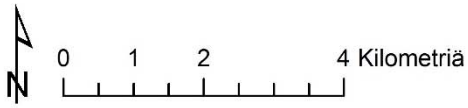

Merkkien selitykset

Perinnebiotoopit ja -maisemat

3.7 Perinnemaisemat ja perinnebiotoopit

Perinnemaisemat ovat maatalouden synnyttämiä pienialaisia maisemia, jotka luokitellaan rakennettuihin perinnebiotooppeihin ja perinnemaisemiin. Perinnemaisemat ovat pääosin perinteisen karjatalouden ja niihin liittyvien toimintojen muovaamia maisematyyppejä[36]. Ne voidaan jakaa rakennettuihin perinnemaisemiin ja lähinnä niittoja laiduntalouden myötä syntyneisiin kulttuurivaikutteisiin luontotyyppeihin eli perinnebiotooppeihin.

Perinnebiotoopit ovat laidun-, niitto- kaskitalouden muovaamia luontotyyppejä. Ne ovat kasvilajistoltaan hyvin monipuolisia ja niiden kasvillisuutta sanotaan perinnekasvillisuudeksi.[37] Perinnebiotooppeja ovat erilaiset niityt, hakamaat, nummet, metsälaitumet ja kaskimetsät.

Maatalouden sekä yhteiskunnallisten muutosten seurauksena perinnebiotoopeilla useimpien luontotyyppien pinta-ala on vähentynyt yli 90 % viimeisen 50 vuoden aikana. Esimerkiksi niityt, kedot ja hakamaat ovat umpeen kasvamassa laidunnuksen ja niiton loputtua. Äärimmäisen tai erittäin uhanalaisia perinnebiotoopeista on noin 90 %.[38]

Etelä-Savon ympäristökeskus on inventoinut perinnemaisemat vuosina 1993-1998. Tarkemmat kuvaukset alueista on luettavissa julkaisusta Etelä-Savon perinnemaisemat 1998.

36 Etelä-Savon ympäristökeskus Hänninen-Valjakka, K. 1998. Etelä-Savon Perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 87

37 Mikkelin kaupunki / Kaupunkisuunnittelu 2006 Korpijärven kulttuurimaisemaselvitys

38 Mikkelin Seudun Ympäristöpalvelut 2009, Mikkelin luonto ja arvokkaat luontokohteet

3.8 Maisema-analyysi ja merkittävät kohdealueet

Arvottamiskriteerit

Kantakaupungin osayleiskaava-alueelta löytyy monia erilaajuisia maisemakokonaisuuksia, joilla on merkitystä virkistyksen, viihtyisyyden, maatalouden tai kaupunki- ja liikennemaiseman kannalta. Kohteet sijoittuvat merkittäviltä osin vanhojen kulttuuriympäristöjen ja maatalousalueiden sekä vesistöjen läheisyyteen.

Arvottamisessa on huomioitu olemassa olevat maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä rakennetun kulttuuriympäristön alueet sekä maakunta-, yleis- ja asemakaavoissa määritellyt maisema-alueet.

Arvottaminen on muodostettu seuraavilla kriteereillä:

- kulttuurimaisemat
- historiallinen jatkuvuus ja kerroksellisuus
- luonnontekijöiden muodostama kaunis kokonaisuus
- visuaaliset piirteet, tunnetut näköalapaikat ja näkymät
- maisemakuva ja sen vaikuttavuus
- maisemarakenne, topografia ja luonnonpiirteet
- maiseman häiriöt ja vauriot
- virkistyksellinen potentiaali
- geologiset arvot
- kaavallinen merkintä

Maisemalliset arvottamiskriteerit liittyvät maiseman tarjoamiin. Rajaukset ovat yleispiirteisiä ja yleiskaavatasoisia.

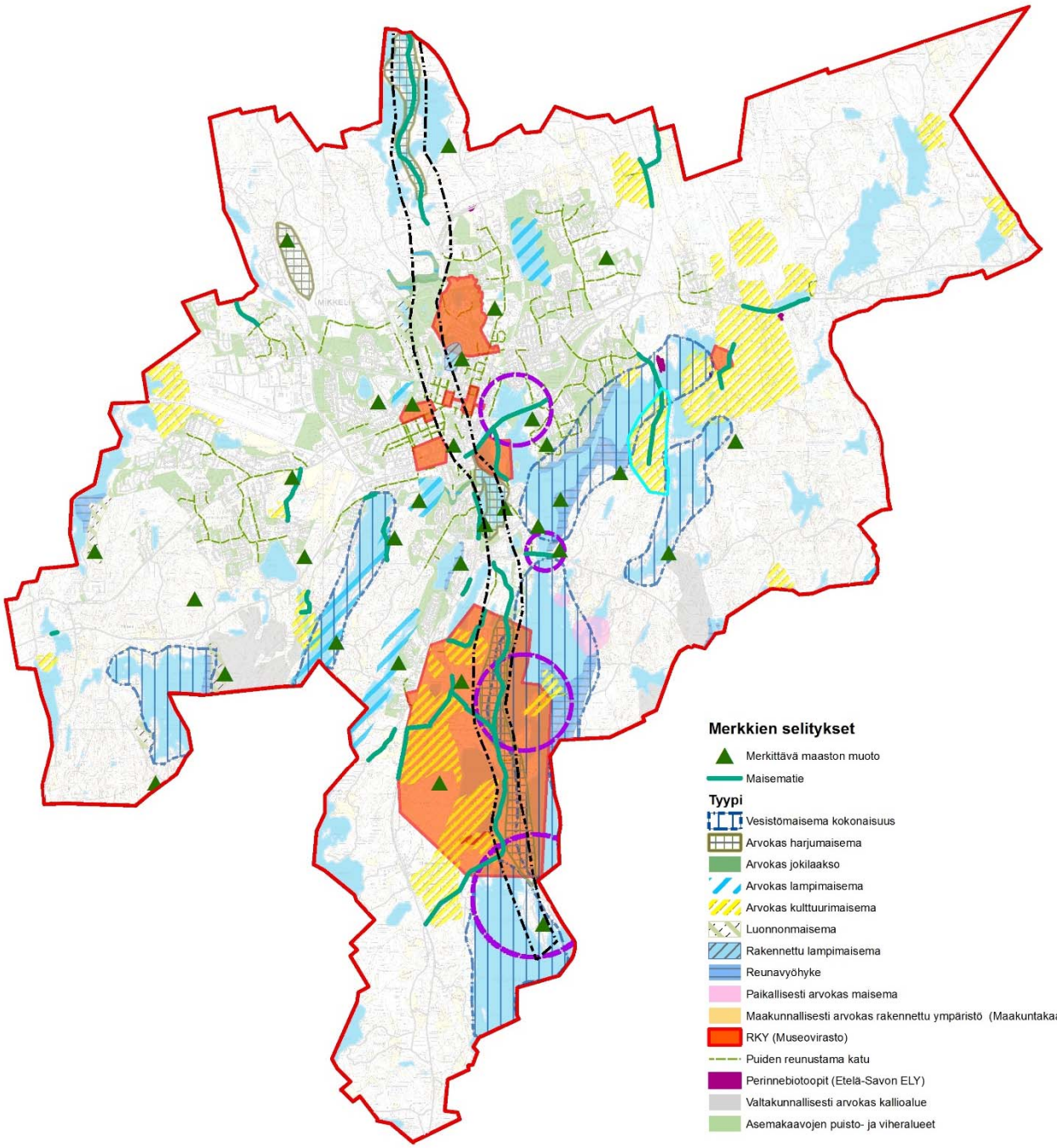

Maisema-analyysi ja arvokohteet. (Karttaliite 14)

4 Maisemakuva ja tilarakenne

Maisemakuva on maisemarakenteen visuaalinen ilmiasu, joka kuvastaa maisemassa ajan mukaan muuttuvia rakenteita ja prosesseja[6]. Se riippuu havaitsemisolosuhteista, vuoden- ja vuorokaudenajasta sekä havaitsijan yksilöllisistä arvostuksista. Jokainen havainnoitsija kokee maiseman eritavoin ja kiinnittää huomiota omaan kokemukseen tai arvostukseen.

Maisemakuvallisesti on Mikkelin seudulla tapahtunut suuria muutoksia kaskikulttuurin, kaupungistumisen, metsä- ja maatalouden ehdoilla. Kaskikulttuurin aikana maisemakuva on ollut merkittävästi avarampaa kuin nykyaikana. Valtaosa sen aikaisista metsistä oli kaadettu tai kaskettu; kasvillisuuskin oli muuttunut paikoin lehtimetsätyyppiseksi. Maatalouden tila-avaruus on lisääntynyt peltojen ja niittyjen myötä viime vuosisadan puoleenväliin saakka, kunnes niiden pinta-alat ovat viimevuosikymmeninä vähentyneet. Teollistumisen aikakautena maisemakuvaan on kohdistunut mullistuksia tehokkaan rakentamisen ja maankäytön muodossa, joka näkyy laajoina keinotekoisena maa- ja kallioperän muokkaamisena. Toisaalta maiseman metsäisyys ja peitteisyys ovat lisääntyneet voimakkaasti edellisiin vuosisatoihin nähden puuston ja peitteisyyden määrän moninkertaistuessa.

Mikkelin ja myös koko Etelä-Savon maisemassa tilarakenteen erityispiirre on matalat jyrkkäpiirteiset mäet, joiden välissä kulkevat sokkeloiset Saimaan vesistöt. Mikkelin kantakaupungin maisema on hyvin pienipiirteistä, joka koostuu monista avarista ja tiiviistä pienialaisista elementeistä. Maiseman rungon olennaisin osa on kaupungin halkaiseva pitkä Saimaan vesistöjä hipova harjuketju. Kaupunkialueen ominaisena erityispiirteenä ovat pienehköt lammet ja matalat jyrkkärinteiset kukkulat, joita rytmittävät suot ja matalat laaksomaiset painanteet.

Metsäiset rinteet ja vesistöjen ranta-alueet muodostavat pääosan kaupunkitaajaman maisemallisista reunavyöhykkeistä. Ne vaikuttavat kaupunkikuvaan merkittävästi vehreyttä tuottavina tekijöinä. Topografisista olosuhteista johtuen mäet ja kalliot erottuvat kaukomaisemasta vain näköalapaikoista tai ranta-alueilta. Useimmiten maiseman potentiaalisia näkymiä peittää tiheä metsäkasvillisuus.

Peltonäkymä Visulahden Huusharjussa. Kuvassa on tyypillinen Etelä-Savolainen ravinteikkaan drumliinin laelle muodostunut maatila peltoineen.

4.1 Maiseman kohokohdat

4.1.1 Kulttuurimaisemat

Kulttuurimaisema on ihmisen vaikutuksesta syntynyt maisema, johon luonto on myös vuorovaikuttanut. Maaseutu on tyypillisesti syntynyt pitkään jatkuneen maatalouden ja karjanhoidon myötä. Kulttuurimaisemien osalta merkittäviä alueita ovat Porrassalmen, Visulahden, Rantakylän alueet sekä Vuolinko. Maisemat sijoittuvat pääväylien tai merkittävien sivuteiden varrelle. Kulttuurimaisema voi säilyä vain, mikäli maaseutuelinkeino alueilla pystytään jatkossa säilyttämään. Tulevaisuudessa haasteen muodostavat maaseutuelinkeinojen kannattavuus ja toimintamahdollisuudet merkittävillä maisema-alueilla. Viljelyn piiristä poistuvien maisemallisesti merkittävien peltoalueiden säilyttäminen voi olla raskas taakka maanomistajille, ja riskinä on peltojen metsittyminen.

4.1.2 Maisematiet

Tiemaisemien kannalta selvitysalueelta löytyy vain muutama merkittävä kokonaisuus, jotka ovat Porrassalmen museotie sivuteineen sekä Ihastjärventie Laurikkalan harjumaisemissa. Kaupunginalueelta löytyy myös monia tie- ja katuosuuksia, joilta avautuvat näkymät ovat hienoja, mutta ne eivät muodosta merkittäviä yhtenäisiä kokonaisuuksia.

4.1.3 Maastonmuodot

Maastonmuodot ovat maisemassa selkeästi erottuvia ja usein taustamaisemasta kumpuilevia kohteita kuten mäkiä, kallioita, jyrkänteitä, drumliineja ja vastaavia geologisia muodostumia. Mikkelin alueen kokonaismaiseman pienipiirteisyydestä huolimatta etenkin vesistöjen ja peltojen äärellä sekä reuna-alueilla olevat maastonmuodot korostuvat paikallismaisemassa.

4.1.4 Vesistömaisemat

Vesistöillä on maiseman kannalta keskeinen merkitys, sillä ne avaavat pitkiä näkymiä ja paljastavat alueen suurmaiseman luonteen. Mikkelin alueella vesistöjen taloudellinen ja toiminnallinen luonne korostuu; vesistöihin muodostuneet reitit ovat muovanneet maisemaa siinä missä tärkeät tieyhteydetkin. Vesistöjen reunavyöhykkeet ovat pääosin metsäisiä, mutta kaupungin alueella yleisesti otettu rannat käyttöön rakentamisen muodossa. Loma- ja vapaa-ajan asutusta löytyy jokaisen merkittävän järven ranta-alueilta. Erämaajärviä ei Mikkelin kantakaupungin alueelta juuri löydy. Rantarakentamisesta suurehkoja vapaita kokonaisia alueita löytyy vain virkistysalueiden tuntumasta ja keskustan läheisyydessä olevilta lammilta sekä suolammilta.

4.1.5 Näkymät, näköalat

Kantakaupungin alueella on monia kohteita, virkistysalueita sekä reittejä, joista avautuvat merkittävät näkymät. Useilta kallioilta ja harjuilta avautuu kauniita pienialaisia paikallisia näkymiä kaupungin taajamaan, viljelys- ja vesistöalueille. Kaupungista löytyy myös monia potentiaalisia näköalapaikkoja, jotka tosin ovat tiheän kasvillisuuden peitossa tai muuten vaikeasti tavoitettavia.

Kaupungin paras ja tärkein näköalapaikka on kallioinen Naisvuori. Seuraavassa kartta- ja kuvasarjassa on otettu esille kaupunginalueella olevia maisemallisesti tai virkistyksellisesti merkittäviä kohteita. Kartalle on pyritty tuomaan esille merkittävimmät näkymä- ja näköalapaikat.

Kuvassa näkyy Porrassalmen valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Hannu Vallas (2011).

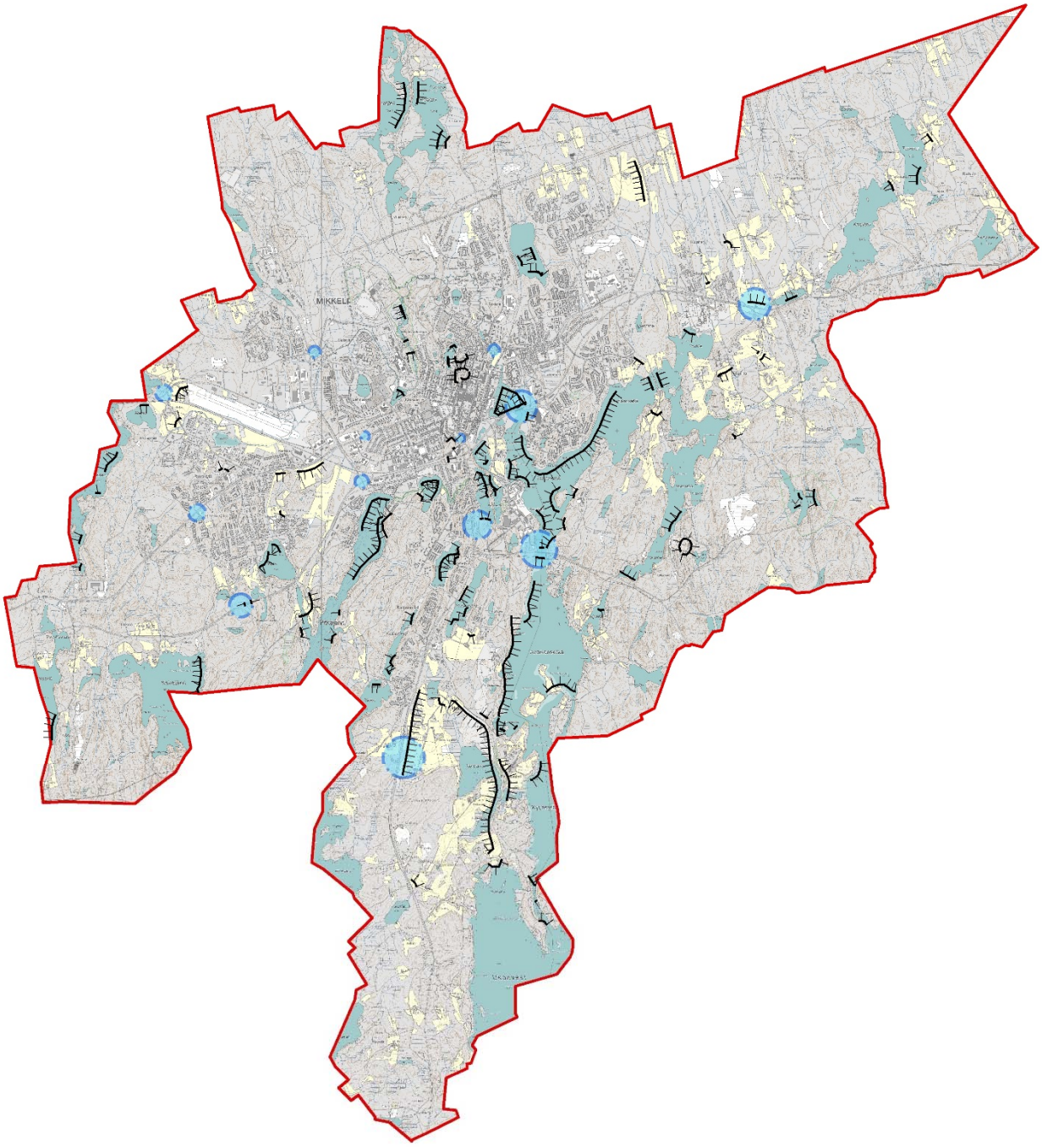

Karttaan on piirretty selvityksen aikana tehdyt näkymähavainnot yleisiltä alueilta tai julkisilta-alueilta, kaduilta ja teiltä sekä merkittävien mäkien lakialueilta. Viivoitus osoittaa näkymäsuunnan. (Karttaliite 15)

MERKITTÄVIÄ MAISEMIA KUVINA

RKY Valtakunnallisesti arvokaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä

Porrassalmi

Tuukkalan kulttuurihistoriallisesti arvokas peltomaisema rajautuu etelässä Tuukkalanvuoreen, joka kärsii avohakkuun aiheuttamasta maisemavauriosta. Kuva:(Räinä, K toukokuu)

Kenkäveronniemi

Kenkäveronniemen valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä, joka taustamaiseman osalta on levoton. Alue itsessään on vehreä ja viihtyisä miljöö. Taustalla näkyy valtatien 5 työmaa ja kaupungin silhuetti. Räinä, K

ANNILANSELÄN ITÄRANNAN KOKONAISUUS

Näkymä Pahalamminvuorelle Kirkonvarkauden alueelta. Annilanselän vastarannalla sijaitsevat paikallisesti arvokkaat maisema-alueet. Kuva on otettu vuoden 2017 asuntomessualueen kevyenliikenteen väylältä. Kuva Räinä, K

Virkistyksen kannalta merkittäviä maisemakohteita

Pappilanvesi / Salosaari

Näkymä Tuppuralan rantaraitilta Salosaareen tarjoaa avaran vesistömaiseman, jonka kohokohtana toimii porttimainen Kirkonvarkauden salmi siltoineen. Oikealla näkyvä Pursialan teollisuusalue luo merkittävän häiriön kaupungin kokonaismaisemassa. Kuva: (Räinä, K 2013 helmikuu)

Naisvuori

Kaupungin parhaimmat näkymät tarjoaa Naisvuori. Kuvassa näkymä Graanillle ja Tuppuralaan. Kuva : (Räinä, K kesäkuu)

Hiihtomäki

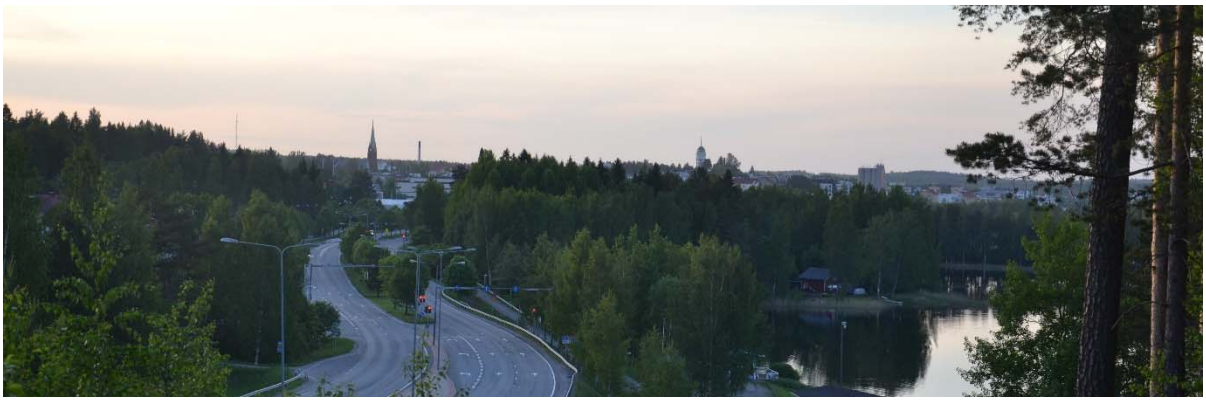

Ristiinantieltä Hiihtomäen kallioleikkauksen kohdalla avautuu vaikuttava sisääntulomaisema. Ristiinantien keskikaistaistutukset sopivat hyvin Kaihun kaupunkimaisemaan ja pehmentävät maisemakuvaa. Kuva otettu Hiihtomäen laelta frisbeegolfradan heittopaikalta. Kuva: (Räinä, K. 2016 heinäkuu)

Pappilanvesi / Tuppurala

Näkymä Tuppuralaan ja Pappilanvedelle Pursialan Hiidenkirnun luota. Asuinrakentaminen piiloutuu tällä kohtaa tiheän puuston ja rantakasvillisuuden taakse. Talvisin näkymä on esteettömämpi. Räinä, K

Launialanselkä

Näkymä Launialan seläntä vasemmalla näkyy Salosaaren rantavyöhykettä. Vesistö kaventuu Taipalisenniemen kohdalla, minkä takana siintää Pappilanvesi.

Virkistyksen kannalta merkittäviä pienmaisemia

Kaihu ja Kattilanlahti muodostavat merkittävän pienmaiseman Ristiinantien varrella. Maisemaa hallitsee Kaijaniemen uimaranta kioskirakennuksineen. Maisemakuvaa häiritsee ESE:n voimalaitos, Pursialan teollisuusalue sekä vilkasliikenteinen Ristiinantie: Kuva Räinä, K

Pankalampi

Pankalammen vehreä ympäristö on suurilta osin rakennettu ja puistomainen. Maisemaa dominoi konserttikeskus Mikaeli. Kuva: Räinä, H)

Urpola

Urpolanlammen maisemassa kohtaavat erämainen metsä, kaupunkiviljely, kartanoympäristö, edustavat puistoalueet sekä urheilukentät että pientaloasutus. Kuva: (Räinä, K toukokuu 2016)

Suojalampi

Suurehko lampi Tupalan kaupunginosassa. Peitteisyydessä johtuen rautatie on lähes huomaamaton alueen länsirannalla kesäisin. Alueen rannat ovat rakentamattomia pois lukien rautatien ympäristö.(Räinä, K toukokuu 2016)

Pitkäjärvi

Pitkäjärvi on yksi Mikkelin kantakaupungin merkittävimpiä vesistömaisemia pitkällä kapealla näkymäakselillaan ja itärannan jyrkkien maastonmuotojen ansiosta. Länsiranta on rakennettu tiheästi. (Räinä, K kesäkuu 2016)

Kaituenlampi

Rauhaisa lampi Urpolan 10 km ulkoilureitin varrella. Silvastin kerrostalon erottuvat kokonaismaisemassa lammen itärannalta, muuten lampimaisema on lähes rakentamattoman oloinen. (Räinä, K toukokuu 2016)

Nieluslampi

Kaituenlammen eteläpuolella sijaitsevan lammen rannalla sijaitsee tiuhasti rakennettuja loma-asuntoja. (Räinä, K toukokuu 2016)

Laajalampi

Laajalammen maisemassa vaikkutavin tekijä on alueen itärannalla sijaitsevat jyrkähkö avokallio. Lammen länsiranta on rakennettua ja puistomaista. (Räinä, K toukokuu 2016)

Kallajärvi

Maisemaltaan erämaamainen kirkasvetinen järvi, vaikka rantarakentamista alueelta löytyy paljon. Länsirannan silhuetissa esiintyy hakkuualueita.

4.1.6 Maisemavauriot/häiriöt ja ristiriitaisuudet

Maisemavaurio on yleensä ihmisen aikaansaamasta toimenpiteestä aiheutunut maisemakuvan heikentyminen. Maisemahäiriöitä voidaan tarvittaessa korjata ajan kanssa maisemoinnin keinoin tai ne korjaantuvat luonnollisesti, kuten hakkuuaukeat.

Merkittäväksi maisemahäiriöksi voidaan luokitella kaupungin alueella olevat teollisuusalueet ja valtatiet, joiden haitat ovat visuaalisuuden lisäksi meluisia. Teollisuus- ja tiealueiden visuaalisia haittoja voidaan myös pehmentää esimerkiksi puustoisella kasvillisuudella.

Luonnon maiseman eheyttä häiritseviä tekijöitä ovat korkeat jopa yli 100-metriset linkkimastot, savupiiput, voimalinjat sekä valtatiet leikkauksineen. Kantakaupungin osayleiskaavan alueella on muutamia soranottoalueita, joista suurin osa sijaitsevat kaukana keskustasta.

Osin alueita vaikuttavat voimakkaat ristiriitaisuudet maiseman suhteen. Esimerkiksi hienon Kenkäveronniemen valtakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön näkymät ovat melko levottomia lähiseudun kaupunkimaiseman vuoksi. Alueen maisemassa näkyvät merkittävästi valtatie, jätevedenpuhdistamo, Pursialan voimalaitos sekä teollisuusalue ja Tuppuralan rannan korkeat rakennusmassat.

Ilmajohtojen määrä on kaupunkialueella yleisesti vähentynyt pylväsmuuntamoiden ja maanalaisten johtojen myötä.

Rantarakentaminen näkyvällä paikalla voi olla kokonaismaiseman kannalta häiritsevä. Näkymä on kuvattu Kenkäveronniemien valtakunnallisesti arvokkaalle rakennetulta ympäristöltä. Pursialan teollisuusalue ja voimalaitos erottuvat voimakkaasti Pappilanselän maisemassa Tuppuralan rantareitiltä kuvattuna. Toisaalta voimalaitos valoineen on vaikuttava näky talvisessa pimeässä kaupunkimaisemassa. Taustalla näkyvät myös 100 kv voimalinjat ja korkea linkkimasto sekä teollisuusrakentamista. Räinä, K

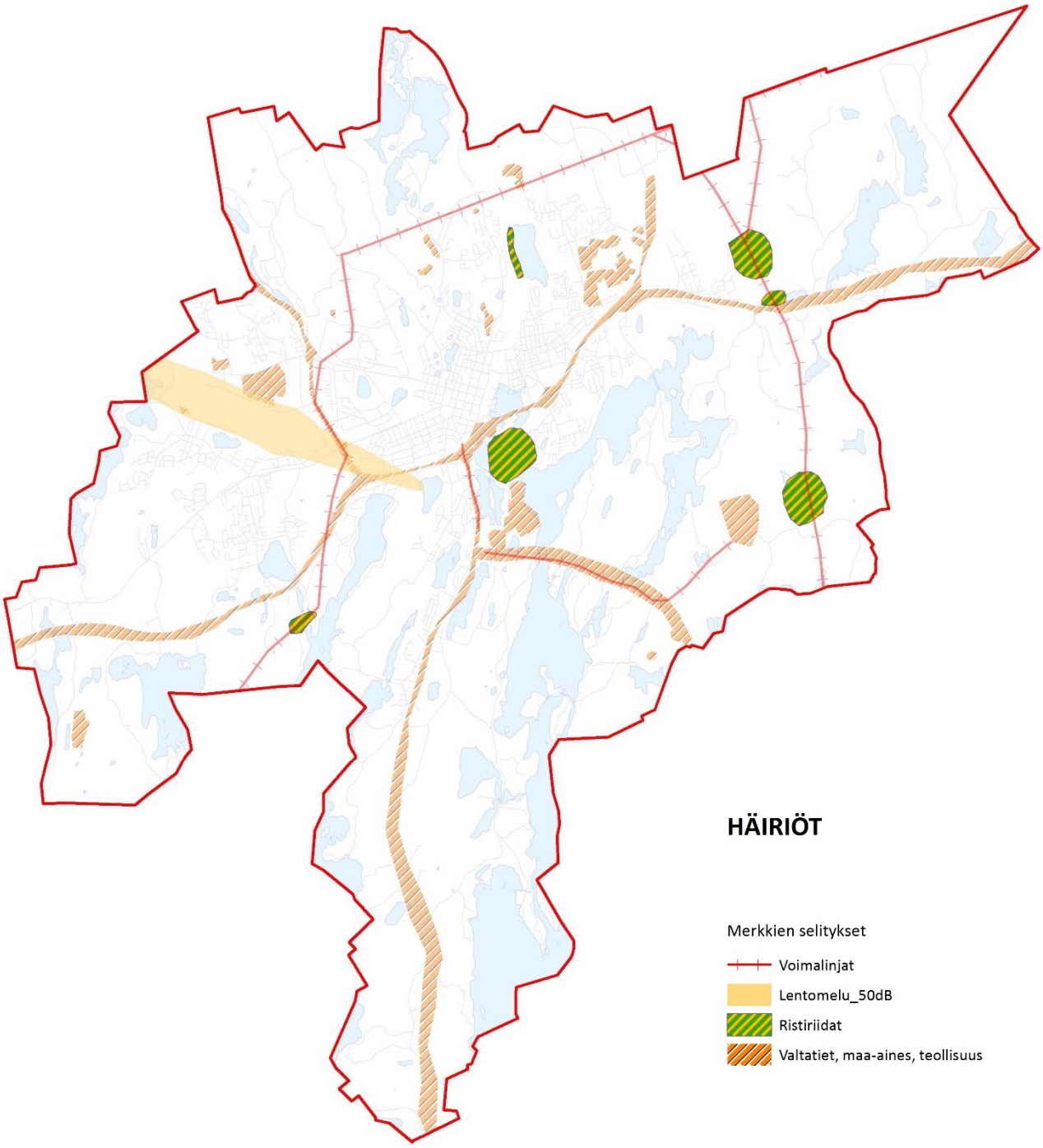

Maisemallisia häiriöitä ja ristiriitaisuuksia (Karttaliite 16)

5 Kantakaupungin miljöötyypit

Miljöö lyhyesti

Miljöö muodostuu kaupungin ympäristön eri osa-alueista ja niihin liittyvistä toiminnoista. Jokainen ihminen kokee ja näkee miljöön eri tavalla. Miljöön visuaalisella kauneudella on merkittävyyttä etenkin kaupunkilaisten viihtyvyyden ja hyvinvoinnin kannalta. Miljöön ominaispiirteet voivat voimakkaasti vaihdella ihmisten toimintavavoista ja esimerkiksi tapahtumista johtuen.[39]

Arviointi ja luokitteluperusteet

Kantakaupungin miljöötyypit on pelkistetty ja jaoteltu 18 erilliseksi kohteeksi. Kohteiden sisällä on paljon variaatioita, mutta kuvausteknisistä syistä on alueet on luokiteltu yleispiirteisesti. Miljöötyyppien jaottelu perustuu toteutuneeseen rakentamiseen ja kaupunkikuvalliseen yleisilmeeseen, jota on tehty maastohavaintoina ja kartta-analyysinä. Alueiden käyttötarkoitusta ei kuitenkaan ole tarkasteltu kaavallisessa mielessä ,vaan toteutuneen käytön mukaan. Miljöötyyppien luokitukseen ovat myös vaikuttaneet kaupunkirakenne, kaupunkikuva ja rakentamisen määrä. Kaupunkimiljöön muodostumiseen vaikuttaa moni seikka: katutilojen kasvillisuus, leveys, maaston muodot, tilarakenne, istutusten määrä, viherrakenne sekä pihatilojen koko. Visuaalisesti määräävässä asemassa ovat myös rakennusten massa, korkeus, rakenne sekä paikoitusalueet, valot ja värit.

Liitekartassa olevat vaaleat alueet ovat jätetty luokittelun ulkopuolelle ja ne vastaavat lähinnä taajaman ulkopuolisia luonnonmukaisia metsäalueita, maa-ainesalueita ja muita vähän rakennettuja puustoisia alueita. Osiin alueita liittyy valtakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön status tai muita rakennus- tai kulttuurihistoriallisia sekä maisemallisia arvoja.

Ilmakuva vuodelta 2013 (Lentokuva Vallas oy)

[39] *Rakennustieto*

5.1.1.1 MIKKELIN KANTAKAUPUNGIN MILJÖÖTYYPPEJÄ

1. *Ydinkeskusta*
2. *Esikaupunki*
3. *Väljä haja-asutus ja kyläkeskustat*
4. *Hallinto, palvelut, oppilaitokset*
5. *Jokiympäristöt*
6. *Kartanomiljööt*
7. *Metsäkasarmi*
8. *Maatalous- ja kulttuurimaisemat*
9. *Market-alueet*
10. *Matala ja tiivis kaupunkialue*
11. *Puistomainen asuinalue*
12. *Rakennettu puisto tai miljöö*
13. *Loma- ja rantarakentamisen alueet*
14. *Kerros- rivitalo, lähiömiljööt*
15. *Teollisuusympäristö*
16. *Vanha tiivis puutarhamainen pientaloalue*
17. *Väljä puutarhamainen asuinalue*
18. *Väylä- ja liikenneympäristöt*

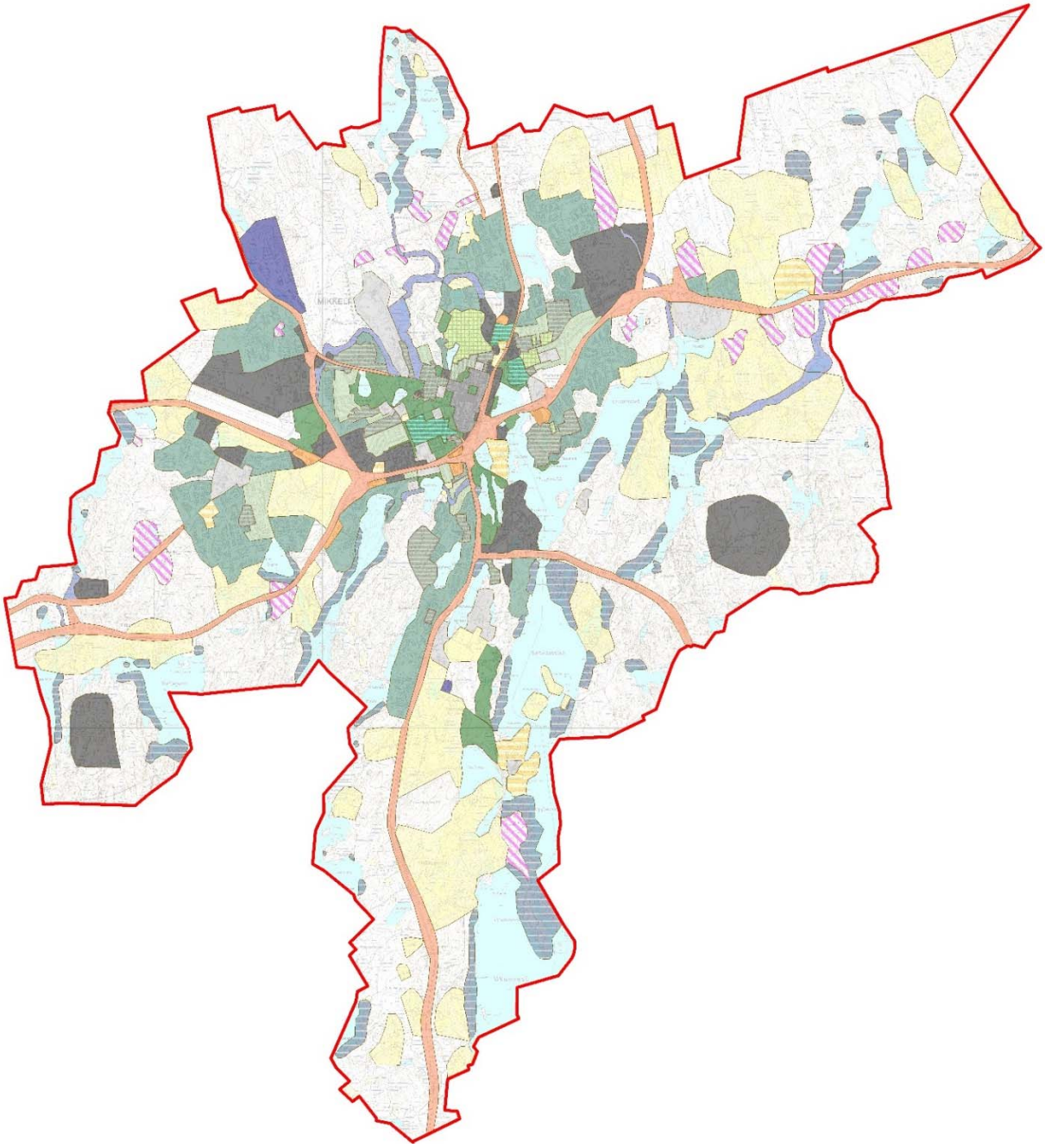

Kaupungin yleispiirteiset miljöötyypit. (Karttaliite 17)

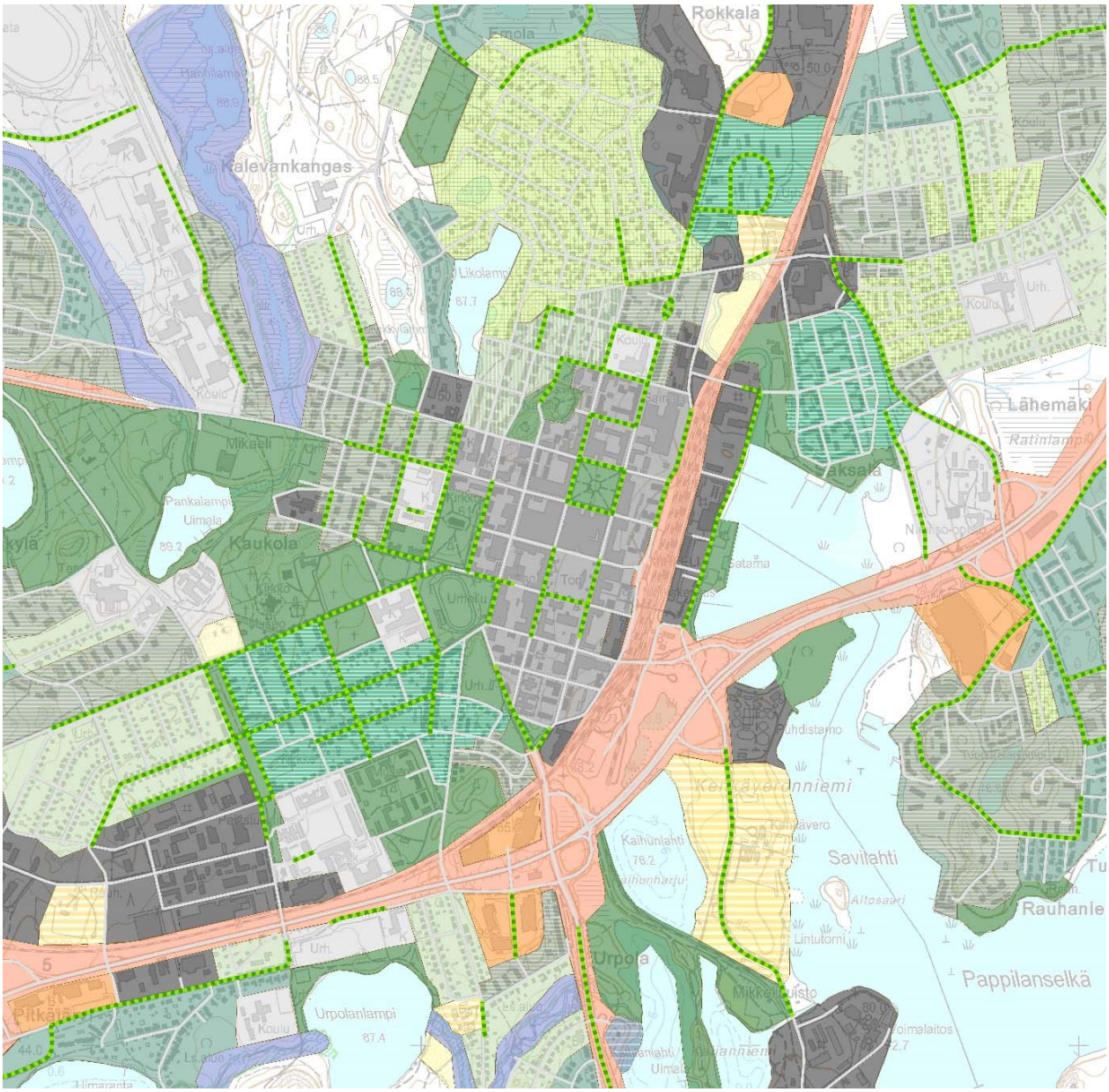

Keskustan alueen miljöötyyppejä. (Karttaliite 18)

Ydinkeskusta

Alue-esimerkkejä

Savilahti, Maunuksela, Kaukola

Pääpiirteitä

- *Tehokas urbaani rakentaminen ja niukkakasvustoiset tiiviit piha-alueet*
- *Kerrostalorakentamista*
- *Edustavat puistot ja laadukkaasti rakennetut aukiot. (A1, A2 hoitoluokitus)*
- *Alueella esiintyy usean eri aikakauden rakentamista*
- *Ruutukaava ja katutilojen merkittävät näkymäakselit sekä tori ja puistoaukioiden aksiaaliset sommitelmat*
- *Kaupungin merkittävimmät maamerkit sijaitsevat ydinkeskustan alueella tai sen rajalla*

Esikaupunkialueet

Alue-esimerkkejä

Launiala,Tusku, Tupala, Rantakylä, Vuolinko

Pääpiirteitä

- *Kaupungin ja luonnon välinen ”siirtymävyöhyke”. Merkittävä osa alueiden pinta-alasta on jätetty viheralueiksi*
- *Väljä tehokkuus ja pientalovaltaisuus*
- *Rakennusten suhde luontoon ja ympäristöön on maltillinen*
- *Rakennuskannan ja pihatilojen aluekohtainen ajallinen yhtenäisyys*
- *Tontit keskimäärin 800 - 1000 m2, jonka myötä alueilla esiintyy laajoja pihatiloja*
- *Muodostuvat paikallisesti yhtenäisiä ja vehreitä kaupunkimiljöitä*

Väljä haja-asutus ja kyläkeskustat

Alue-esimerkkejä

Visulahti, Huusharju, Pitkäjärvi

Pääpiirteitä

- *Erittäin väljä tehokkuus ja suuret tontit 1 000m2 +, valtaosin alueista on rakennettu erillispientalovaltaisina*
- *Kerroksellisuudeltaan vaihtelevat, eri aikakausien rakennukset lomittuvat alueella*
- *Maatalousmainen ympäristö ja taajaman ulkopuoliset metsät liittyvät usein luontevasti haja-asutusalueisiin*
- *Kapeat sorapohjaiset katu/tietilat*
- *Luonnonympäristön läheisyys*
- *Sisältävät usein jäsentymättömiä alueita.*
- *Rakentaminen on sijoittunut kaupunkirakenteen reunoille*

Yleisten palveluiden ja oppilaitosten alueet

Alue-esimerkkejä

Kalevankangas, Vanha-kasarmi, Lähemäki, (Paukkula)

Pääpiirteitä

- *Suurehkot rakennusmassat*
- *Sisältävät osittain laadukasta ympäristörakentamista ja puistomaisia piirteitä oppilaitosten ympäristössä*
- *Aukiomaiset ympäristöt*
- *Sisältävät aluekohteesta riippuen vanhaa kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa tai uudempaa laatikkomaista arkkitehtuuria*

Jokiympäristöt

Alue-esimerkkejä

Siekkilänjoki

Rokkalanjoki

Urpolanjoki

Pääpiirteitä -

- Jokiympäristöihin liittyy olennaisesti arvokkaat ja suojellut luonnonmukaiset ympäristöt.

- Keskustan alueella kapeat jokiuomat on osin rakennettu

- Ympäristöissä pinta-alallisesti paljon virkistysalueita Urpolassa ja Kalevankankaalla

Vanhat kartanomaiset miljööt

Alue-esimerkkejä

-Kenkävero (Pappila)

-Rantakylän kartano

-Kirjalan kartano

-Tertin kartano

-Urpolan kartano

Pääpiirteitä

- *Kulttuurihistoriallisesti arvokkaita ja edustavia vanhoja rakennuksia, rustholleja, kartanoita tai pappiloita*
- *Maaseutumaiset viljelysmaisemat*
- *Kartanomaiset idylliset puutarhat*
- *Historiallinen jatkuvuus*

Metsävaruskunta (Karkialampi)

Alue-esimerkkejä

-Karkialampi

Pääpiirteitä

- *Laaja ja väljästi rakennettu metsämäinen alue*
- *Rakennusten väliset etäisyydet ovat suuria*
- *Luonnonläheisyys*
- *Pienimittakaavaiset metsäiset puistoympäristöt*
- *Sotilasalueesta kertova yleisilme tulee selkeästi esille rakennetun ympäristön ja toiminnollisuuden osalta*

Maatalousympäristöt/kulttuurimaisemat

Alue-esimerkkejä

Porrassalmi,Sairila, Ketunniemi, Visulahti, Launiala

Pääpiirteitä

- *Alueille on ominaista pitkä asutus- ja kulttuurihistoria*
- *Sisältävät avoimia peltoja, laidunmaita pienipiirteisiä niittyjä ja viljelysalueita*
- *Kulttuuriympäristöjen historiallinen jatkuvuus*
- *Kulttuurihistoriaan liittyvä kasvillisuus*

Market-alueet

Alue-esimerkkejä

Graani/Urpola/

Rantakylä

Pääpiirteitä

- *Tilavat laatikkomaiset kaupalliset rakennukset, jotka hallitsevat paikallista maisema- ja kaupunkikuvaa*
- *Market-alueilla ei ole luontevaa kaupunkikuvallista yhteyttä naapuruston asutusrakentamiseen*
- *Laajat asvaltoidut ja niukkaistutukselliset parkkikentät heikentävät ympäristön viihtyisyyden laatua*

Matata ja tiivis kaupunkialue

KUVA

Alue-esimerkkejä

Maunuksela

Pääpiirteitä

- Tiivis ja matala kerrostalorakentamien n. 3 krs

- Pienet katoksi rajatut piha-alueet on täytetty tehokkaasti paikoituksen ehdoilla

- Kapean tuntuiset katutilat

Puistomaiset rakennetut alueet

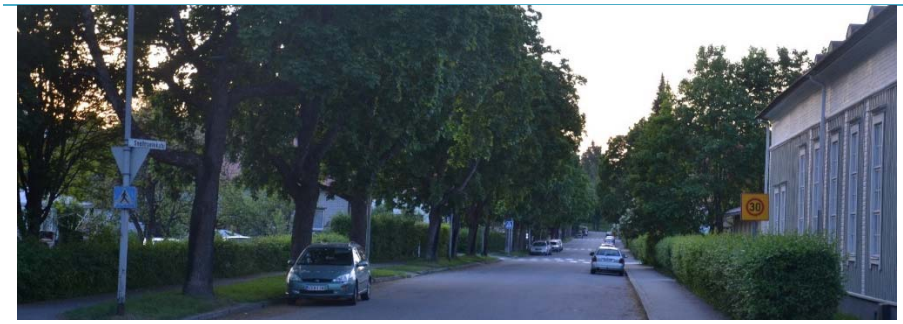

Alue-esimerkkejä

Nuijamies, Rokkala, Saksala

Pääpiirteitä

- *Rakennusten ja ympäristöjen yhtenäisyys kaupunginosasta riippuen (Nuijamies, Saksala)*

-Runsaasti katu- ja tonttivihreyttä, katujen puukujanteet

- Ryhdikkäästi sijoitetut asuin- ja pienkerrostalot

- Maisemapuut korostuvat sekä julkisilla että yksityisillä alueilla

-Puistoalueet ja virkistysalueet ovat laadukkaasti rakennettuja. Sisältävät vaihtelevia ja visuaalisesti virikkeellisiä ympäristöjä

-

Puistomaiset miljööt

Alue-esimerkkejä

- Kirkkopuisto
- Ristimäenpuisto
- Naisvuori
- Hautausmaat

Pääpiirteitä

- *Visuaalisesti kauniita ja hyvin hoidettuja ympäristöjä*
- *Laajat nurmialueet ja koristeistutukset*
- *-Runsaasti laadukkaasti hoidettua viherpinta-alaa niin puistoina kuin metsäalueina*

Loma- ja rantarakentamisen alueet

Alue-esimerkkejä

Salosaari, Ukonvesi, Annilanselkä, Visulahti

Pääpiirteitä

- Pääosin pienipiirteistä ”mökkimäistä”, mutta keskustan läheisyydessä rakennuskanta on edustavaa
- Porrassalmen arvokkaat vanhat huvilamiljööt

Kerros-, rivitalo- ja lähiömiljööt

Alue-esimerkkejä

Tuppurala, Siekkilä, Peitsari

Pääpiirteitä

- *Rakennuskannan aluekohtainen yhtenäisyys*
- *Kerrostaloalueet n. 1960 – 70 luku*
- *Metsälähiöt*
- *Alueiden läheisyydessä olevat luonnontilaiset taajamametsät ja laajat virkistysalueet ovat viihtyisiä*

Teollisuusympäristöt

Alue-esimerkkejä

Tusku, Oravinmäki

Pursiala

Tikkala

Pääpiirteitä

- *Sisältävät jäsentymättömiä alueita*
- *Visuaalisesti ja äänimaisemaltaan karuja ympäristö*
- *Laatikkomaisen rakentaminen ja varastointi yms. Hallitsevat paikallismaisemaa*
- *Laajat varastokentät ja pysäköintialueet heikentävät ympäristön yleisilmettä ja viihtyisyyttä*
- *Rajaavat taajamametsät tai suojaviheralueet ovat valtaosin jäsentymättömiä ja risukkoisia*

-

Vanha tiivis puutarhamainen pientaloalue

Alue-esimerkkejä

Emola

Pääpiirteitä

- Viihtyisä ja idyllinen alue

- Vanhat pienipiirteiset rakennukset ja lehtevät pihatilat.

- Kapeat katutilat

- Kaupunkimaisemassa korostuvat perinteiset koriste- ja hyötykasvipihat (esim. syreenit, ,omenapuut)

- Maaston piirteitä mukaileva rakentaminen

-

Väljä puutarhamainen asuinalue

Alue-esimerkkejä

Kirjala,

Lehmuskylä,

Lähemäki

Rokkala,

Urpola

Pääpiirteitä

-Alueet syntyneet valtaosin jälleenrakennuskauden ja puutarhakaupunkiaatteen aikana 1940-1960 luvuilla

- Väljät vehreät tontit puutarhapuineen

-Kaupunkimaisemassa korostuvat perinteiset koriste- ja hyötykasvipihat (omenapuut, pensasruusut, angervot)

- Alueen rakennustapa yhtenäistä

-Maltillinen rakennustehokkuus

-

Väylä ja liikenneympäristöt

Alue-esimerkkejä

-

Pääpiirteitä

-

- *Sisääntuloväylät toimivat porttina kaupunkiin*
- *Valtatiealueet halkaisevat kaupungin visuaalisesti eri osiin*
- *Radalla ja valtateillä dominoiva asema kaupunkimaisemassa*
- *Sisältävät useita jäsentymättömiä alueita*
- *Keskustassa* Savonrata katkaisee fyysisesti ja visuaalisesti kaupunkikeskustan ja Satamalahden yhteyden
- *Maisemallinen häiriö*

6 Keskustan puistojen ja viheralueiden kehitysvaiheita

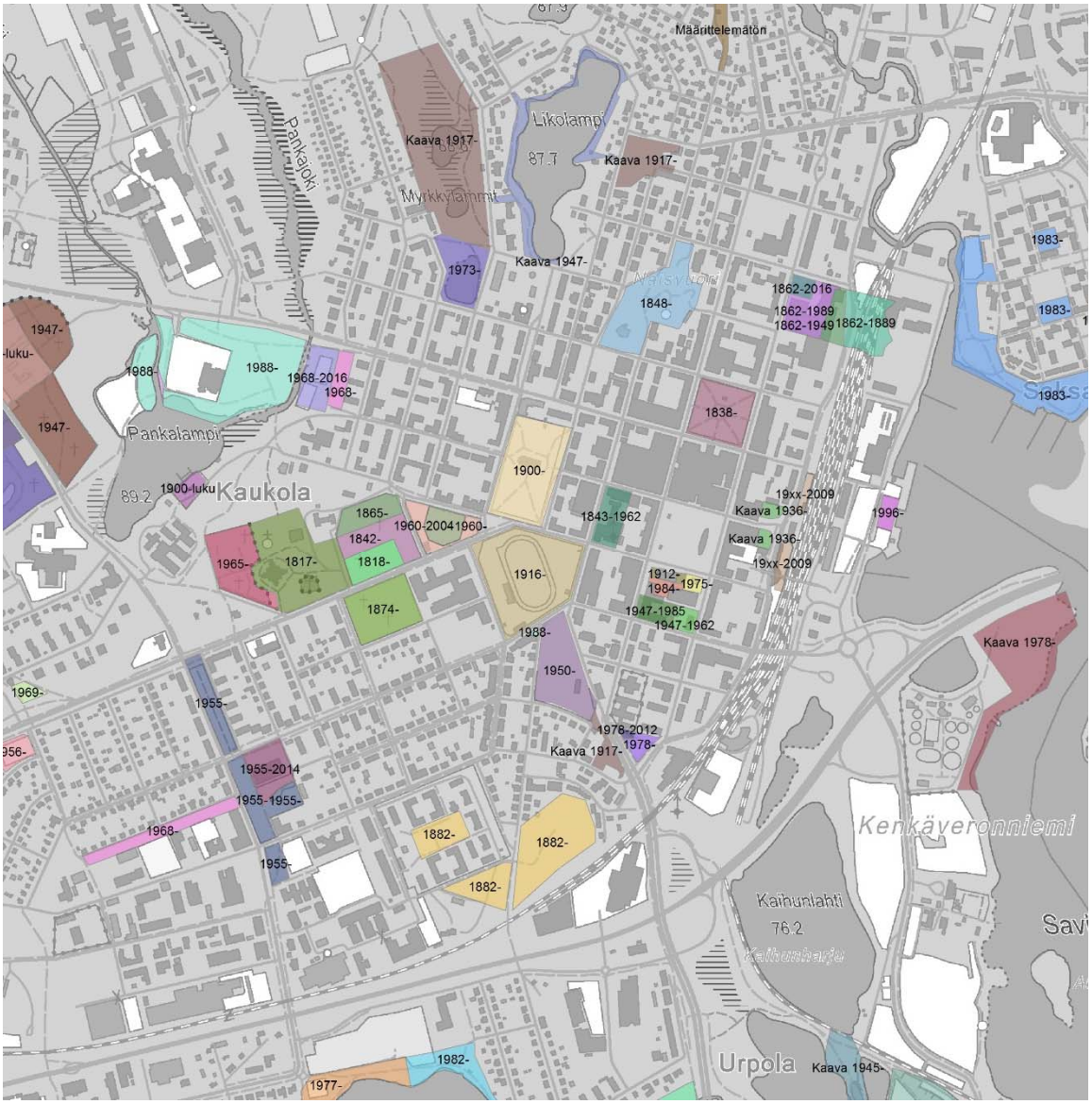

Suuntaa antava karttakuva merkittävimpien puistojen kehittymisestä kantakaupungin alueella vuosina 1818 – 2016. Puistojen perustamisvuodet on arvioitu Mikkelin kaupungin puistopuolen arkistolähteiden sekä historiallisten selvitysten perusteella. Tarkkojen pinta-alojen muutokset on pystytty määrittelemään Pirttiniemenpuiston ja hautausmaiden osalta. Kaikkien puistojen alkuperäistä rakentamisvuotta on osin ollut vaikea selvittää suurpiirteisten tietojen vuoksi. Karttakuvassa nämä alueet on osoitettu asemakaavojen voimaantulovuoden perusteella esim. (Kaava-1917), vaikka alueet ovat olleet käytännössä virkistys- tai puistokäytössä kauemmin. (Karttaliite 19)

6.1 Puistojen ja viheralueiden historiaa

Puutarhamaisuus on usein korostunut suomalaisen kaupunkimaiseman kuvauksissa aina 1800-luvulta lähtien. Kaupunkien kaunistamista istutuksilla ja promenadeilla alkoivat esittää säätyläiset jo 1700-luvun kuluessa Suomen suurimmissa kaupungeissa. Keski-Eurooppalaisista kaupungeista haettiin vaikutteita ja katupuiden istuttamista sekä puutarhakulttuuria yleensä pyrittiin edistämään.

Mikkelin puistoilla oli kaupunkilaisille jo 1800-luvun lopulla suuri merkitys vapaa-ajan viettopaikkoina. Kaupunkikuvaan on kuulunut myös yksityisten puutarhat, puurivien reunustamat kadut ja monimuotoiset puistot ja puistikot. Kaupunkirakenteen ja rakentamisen määrän muuttuessa tehokkaammaksi väljät pihat ovat kuitenkin kadonneet keskustan alueita.

Kaupungin ensimmäisiin asemakaavoihin laadittiin aluevarauksia toriaukioita, kirkkoja ja istutuksia varten. Tyypillinen neliömäinen istutusalue on suomalaisille kaupungeille ominainen puistikkotyyppi. Mikkelissä Kirkkopuisto ja Hallitustori ovat esimerkillisiä aikansa tuotteita. Varhaisissa ruutukaavoissa jätettiin jyrkät kallioiset mäet rakentamatta, samoin Savilahden rantakaistaleet. Naisvuoren alue kehittyi vapaa-ajan viettoon, ja alueelle vähitellen varattiin tilaa istutuksille ja puutarhoille.

Mikkeliläisillä on aina ollut vehreyttä runsaasti ympärillä. Tontit kaupungin alkuaikoina olivat, laajoja ja monella asukkaalla oli lisäksi pieni aarimaa kaupungin reunalla. Kaupunkilaisten plantaaseja eli viljelysmaita oli kattavasti kaupungin sisällä noin 43 kpl.

Lisää viljelysmaata saatiin vuonna 1848, kun Kaukolan torpan ja kirkonkylään kuuluneen Urpolan talon välinen alue (vanha kasarmialue) jaettiin plantaaseiksi. 1800-luvulla viljelysmaihin kuului velvoitteita mm. lehtipuiden istuttaminen ja kadun vieret oli aidattava. Pääosin alueilla kasvatettiin viljaa. Plantaaseille pystytettyjen rakennusten muuttaminen asiantiloiksi oli kiellettyä.[40]

Suomessa kaupunkien liepeille perustetut kylpyläpuistot toteutettiin monesti paikallisen luonnon ehdoilla, kuten Mikkelissä ydinkeskustassakin, johon rakennettiin matkailun kannalta merkittävä Pirttiniemenpuisto.[41]

1800-luvun loppuvaiheilla kaupungissa alettiin harjoittaa puistopolitiikkaa. Edellytyksiä tälle olivat alan ammattitaidon kasvu, taimisto- ja kasvihuoneviljelyn kehittyessä ja kaupunginpuutarhureiden ammattikunnan muodostaminen.

Puistot istutettiin mannermaista mallia mukaillen ajanmukaista kasvihuoneteknologiaa hyödyntäen. Puistoihin ilmestyivät väriloistoltaan koreat kesäkukkaistutukset, patsaat ja kouruistutukset. Puistoista muodostui kokoontumispaikkoja, jossa järjestettiin erinäisiä tapahtumia ja johon tultiin viettämään joutohetkiä.

Mikkelille v. 1838 vahvistettiin kaupungin ensimmäinen asemakaavaa, mutta kului kuitenkin useita vuosia ennen kuin asemakaavan edellyttämä katuverkko saatiin

[40] *Muuttuvaa Mikkeliä Mikkelin kaupungin historia II 1918-1986*
[41] *Puistot ja puutarhat, Suomalainen puutarhaperinne; Kotiseutuliitto 2005*

rakennetuiksi. Avarien tonttien kasvillisuus lisäsi kaupungin miljöön kauneutta. Asemakaavaan oli laadittu määräys tontinrajalla istutettavista lehtipuista. Tosin kaikilta osin määräystä ei noudatettu.[42]

6.2 Puistot 1900-luvulla

Viime vuosisadan alun kaupunkisuunnittelussa siirryttiin vähitellen kaupunkipuistoista uuteen ajattelutapaan; puistoista pyrittiin muodostamaan laajempia kokonaisuuksia. Puistot alkoivat muodostaa järjestelmällisiä vihervyöhykkeitä tai puistometsien muodostamia kiiloja. Luonnonmukaisten puistojen määrä kaupunkialueella lisääntyi. Liikuntakulttuurillakin on ollut merkittävä vaikutus kaupungin viherrakenteeseen. Kaupungin puistoihin ja puistometsiin suunniteltiin peli- ja leikkikenttiä, hyppyrimäkiä sekä laajempia urheilukenttiä.

Autoistumisen ja keskustojen rakentamisenpaineiden myötä vanhoja 1800-luvulla syntyneitä puistoja alkoi keskustassa vähitellen häviämään. Hyvänä esimerkkinä Mikkelissä on lähes kokonaan kadonnut Pirttiniemenpuisto Mikkelin Keskussairaalan uudisosan kohdalla. Pirttiniemen kylpylaitoksen puistosta on säilynyt vain valu- ja takorautainen korttelinmittainen aita, joka aikanaan reunusti koko puistoa. Pirttiniemenpuisto muodostui kaupungin kauneimmaksi ja merkittävimmäksi vapaa-ajan viettopaikaksi 1860-luvulla, mutta kylpylaitoksen toiminta lopetettiin 1870-luvulla ja rakennuksen käyttötarkoitus muutettiin tavalliseksi saunaksi. Lopulta Savonrata katkaisi yhteyden rantaan, ja suurin osa puistosta hävisi Mikkelin keskussairaalan laajentuessa 1970-luvulla.

Nykyisen Valtion virastotalon korttelin alueella on ollut puisto, josta jäljellä on vain korkeat lehtikuuset. Kaupungintalon korttelin takana oleva puisto hävisi 1980-luvulla uuden virastotalon rakentamisen myötä.

Mikkelin kaupungin katukuvassa on aina näkynyt runsas puusto ja vehreys. Viime vuosikymmenien tai vuosisadan tehokas rakentaminen ei ole kuitenkaan tätä kaupunkikuvallista elementtiä olennaisesti rikkonut. [43]

[42] *Muuttuvaa Mikkeliä Mikkelin kaupungin historia II 1918-1986*
[43] *Muuttuvaa Mikkeliä Mikkelin kaupungin historia II 1918-1986*

6.3 Sotien jälkeinen aika

1950-luvun jälkeen kaupungin alueelle rakennettujen puistojen hoito-ohjeet muuttuivat rationalistisiksi, jossa alueet hoidettiin koneellisesti ja työläät istutukset poistettiin. Tilan valtasivat helppohoitoiset happomarjat, tuhkapensaat, kurtturuusut ja vuorimännyt, jotka koristavat vieläkin monin paikoin puistoja ja kulkuväylien varsia. Standardivalmisteiset leikkivälineet ilmestyvät leikkipuistoihin. [44]

Vuoden 1967 yleiskaavaluonnoksessa on todettu, että Mikkeliä ympäröivä vihermassa ja luonto tarjoavat monipuolisia virkistysmahdollisuuksia, joita tulevassa rakentamisessa tulee hyödyntää. Hänninhauta ja Linnanpuisto muodostivat aikoinaan kokonaisuuden, joka yhdistyi luontevasti Kaihunharjuun ennen ohikulkutien valmistumista (VT5). Keskustassa muita laajempia puistoalueita ovat olleet Naisvuori ja Akkavuori, joka liittyi Likolammin rantapuistoon. Asema-aukion puisto on kutistunut pieneksi alkuperäisestä koostaan. Urheilupuiston siirtoa pohdittiin 1960-luvulla, mutta ajatuksesta luovuttiin.

Jo vuoden 1974 yleiskaavan vapaa-alueiden kohdalla on noudatettu tavoitetta muodostaa yhtenäinen virkistysalueiden verkko, joka lähtee asuntojen läheltä olevista pienemmistä yksiköistä ja päätyy kaupungin suuriin virkistys- ja ulkoilualueisiin.

Yleiskaavassa ehdotettiin mm. kaupunginosapuiston kehittämistä Rokkalanjoen ja rautatien välisellä alueella. Ulkoilupuistoluokkaan yleiskaavassa ehdotettiin Suolammen ranta-alue; Kinnarinlammen ympäristöä, Luurankomäen asuntoalueen välimaastoa; Kalevankankaan alueelta Pitkäjärven, Urpolanlammen ja Laajalammen välistä aluetta. Puistojen pinta-ala 70-luvun lopulla oli noin 550 hehtaaria, josta kaupunki omisti 80 %. Hoidettavien viheralueiden määrä oli noin 100 hehtaaria. Puistojen ja leikkipaikkojen rakentaminen oli jäljessä muun rakentamisen kanssa. Kaupungille laadittiin viheraluesuunnitelma 80-luvun alussa viheraluetoimikunnan johdosta. Toimikunta toi esille myös valtateiden liikennevihreyden kehittämisen.

Huomattavan osan kaupunkivihreydestä kaupungin historian aikana ovat muodostaneet tonttikohtaiset puut ja istutukset, jotka ovat vaikuttaneet merkittävissä määrin kaupunkikuvan muotoutumiseen.[45]

[44] *Rakennusperintömme kulttuuriympäristön lukukirja 2001*

[45] *Muuttuvaa Mikkeliä Mikkelin kaupungin historia II 1918-1986*

6.4 Puistot nykyään

Mikkelin kantakaupungin taajamassa on noin xx rakennettua puistoaluetta, joiden lisäksi on vielä hehtaareittain kaavallisesti virkistysalueeksi luokiteltua aluetta. Kaavoitettua ja hoidettua kaupunkivihreää on yhteensä yli 1200 ha. Ydinkeskustan alueen merkittävimmät puistot ovat hoitoluokitukseltaan (A2)-hoitoluokan käyttöviheralueita. Valtaosa kaupungin muista rakennetuista puistoalueista on luokiteltu käyttö- ja suojaviheralueiksi joko A2- tai A3-hoitoluokkaan. Käyttöviheralueilla on yleensä runsaasti istutuksia, puita ja nurmialueita sekä paikoitellen korkeatasoisia rakenteita.

Pinta-alallisesti suurimmat puistoalueet ovat hoitoluokaltaan lähimetsiä (C1). Lisäksi puistonhoidon alaisuuteen kuuluvat maisemapellot (B1), niityt (B2) ja erityyppiset muut metsäalueet. Merkittävässä osassa puistoverkostoa ovat myös virkistys- ja ulkoilumetsät (C2), jotka sijaitsevat asutuksen välittömässä läheisyydessä.

6.5 Kaupungin merkittävimmät rakennetut puistot

Kaupungin alueen puistoista on nostettu esille merkittävimmät rakennetut puistoalueet.

6.5.1 Kirkkopuisto

Mikkelin Kirkkopuisto noudattaa kaavalliselta rakenteeltaan varsin selkeästi ruutukaavakaupunkien empireaikaista puistokaavaa, jossa puisto on rakentamaton kortteli. Siihen kuuluvat puistokorttelin laitoja kiertävät koivurivit, jotka antavat puistolle selkeän perusmuodon, puurivien reunustamat pääkäytävät katuverkon suuntaisesti, nurkat yhdistävät diagonaalikäytävät sekä sisemmän rengasmaisen puistokäytävän. Puisto on jaettu katujen suuntaisesti kahdella pääkäytävällä neljään, yhtä suureen neljännekseen. Pääkäytävät on reunustettu rivipuuistutuksin. Neljännekset ovat istutuksiltaan avoimempia. Pääkäytävien risteyskohtaa puiston keskellä on avarrettu, ja keskipisteeseen on rakennettu suihkulähde. Alue on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. [46]

6.5.2 Naisvuori

Naisvuori on yksi Mikkelin maisemallisesti merkittävimmistä paikallisista kalliomuodostumista. Kallioalue koostuu kokonaisuudessaan kiillegneissistä ja ulottuu 120 korkeudelle merenpinnasta, ja eroa keskustan maanpinnantasoon on keskimäärin noin 25 metriä. Alueen ympäristö on lähtenyt rakentumaan v. 1882 jolloin lakialueelle raivattiin puistoalue. Vuonna 1884 Naisvuoren ylätasanteelle rakentui paviljonki, joka myöhemmin 1911 siirrettiin Lamposaareen ja tilalle rakennettiin vesitorni. 1970-luvulla uudistettu Naisvuorenpuisto on ollut kauan Mikkelin keskeisimpiä matkailukohteita. Näkötornista avautuu hyvät näkymät noin 3 – 5 kilometrin päähän keskustaajaman reunalle. [47]

[46] *Mikkelin Kirkkopuiston peruskorjaus Leena Paju-Kivinen.*
[47] *Keskustan ja lähiseudun puistoja ja puutarhoja*

6.5.3 Kaihunharju

Kaihunharjun ’maisemametsä’ on yksi huomattavimpia Mikkelin kantakaupungin kokonaismaisemaan kuuluvia elementtejä. Kaupungin maisemallinen runko muodostuu Saimaanlahden suuntaisesta harjujen ketjusta. Etelässä ketju alkaa Porrassalmen harjusta ja loppuu Laurikkalan ”pikku Punkaharjuun”. Keskustassa harjujaksoon kuuluu kapea Kaihunharju, joka laajenee hiekkakankaaksi ja jatkuu jälleen harju- ja jokilaaksomaisemana Kalevankankaalta Sirkkapuron ja Vihkharjun suuntaan. Hänninhauta ja Linnanpuisto muodostivat aikoinaan kokonaisuuden, joka yhdistyi luontevasti Kaihunharjuun ennen ohikulkutien valmistumista (Valtatie 5). [48]

Korkeimmillaan Kaihunharju on n. 11 m Kattilanlahden pinnasta. Vielä tätäkin korkeampia muodostumia lähimaisemassa ovat Pursialanlahden pohjukan kallio +94 metriä mpy ja Hiihtomäki +105 mpy. Jääkauden aikana syntynyt harjumuodostelma jakaa vesistön kolmeen osaan Kattilanlahteen ja Pursialanlahteen sekä Kaihunlahteen.

Alueen maisemassa tärkeässä osassa ovat luonnon omat reunavyöhykkeet, kuten vesistön ja kasvillisuuden muodostama kokonaisuus. Järvelle tunnusomaisia ovat kapeat ruovikkovyöhykkeet ranta-alueilla. Vesistön ja harjun muodostama eheä puustoinen rajavyöhyke selkeyttää alueen maisemaa, ja sen olemassa olo ja säilyttäminen olisi tärkeää. Puusto Kaihunharjun ympäristössä on iäkästä ja paikoitellen löytyy kookkaita kuusia ja kilpikaarnaisia mäntyjä.

Kaihulla on monia merkittäviä näkymäalueita. Merkittävimmät näkymäalueet sijoittuvat vesistön rajaan mm. Kaijaniemen uimarannalle, Mikkelin puistoon, Ristiinantien varteen ja Kaihun kävelysillalle. Paikallismaisemassa voimakkaasti erottuvat häiriötekijät ovat Ristiinantien varsi, Valtatie 5 sekä ESE:n voimalaitos. Alueen vieressä sijaitseva Kenkävero on maakuntakaavassa osoitettu valtakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristöksi Mav 557. Suuri osa koko Kaihusta voidaan lukea maisemallisesti merkittäväksi alueeksi, vaikkakaan virallista statusta alueella ei ole.

6.5.4 Vanhat hautausmaat

Pitäjänkirkon ympäristön hautausmaista vanhimmat ovat Kirkonmäen alapuolella. Kiviaidoin aidatut hautausmaat ovat kasvaneet puistohautausmaiksi. Otavankadun pohjoispuoleinen perustettiin maaseurakunnan kirkon rakentamisen aikaan 1817, ja sitä ympäröi matala, osittain Kirkkopuistossa olleen kirkkotarhan kivistä tehty aita. Hautausmaa otettiin uudestaan käyttöön vuonna 2000, jolloin itäreunan tuntumaan valmistui Bey Hengin suunnittelema veteraanilehto. Otavankadun etelänpuoleinen hautausmaa perustettiin 1869. 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa molemmille hautausmaille tehtiin suurten kuusten katveeseen laajat alppiruusuistutukset. Kirkonmäellä voi nähdä myös vanhan pihlajien reunustaman kirkkotien sekä 1939-45 sotien sankarihautausmaan.[49] Alue kuuluu Kirkonmäen valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön.

[48] Geologian tutkimuskeskus, 12.11.2015 Saimaa geopark - hanke

[49] Keskustan ja lähiseudun puistoja ja puutarhoja.

6.5.5 Harjun hautausmaa

1800-luvun loppuvuosista lähtien käytössä ollut Laihalammen hautausmaa-alue. Martti Välikankaan suunnittelema siunauskappeli on vuodelta 1939; sen laajennus ja kellotapuli vuodelta 1998 ovat Juha Leiviskän suunnittelemia. Saattotien itäpuolinen hautausmaan laajennus on vuosilta 1945-47. [42]

6.5.6 Ristimäenpuisto

Ristimäenkadun, Otavankadun ja Snellmaninkadun välissä on Tuomiokirkon puisto, joka rakennettiin 1900-luvun alussa vuonna 1897 valmistuneen Josef Stenbäckin suunnitteleman tiilikirkon ympärille. Vanhoista koristepensaista on nähtävissä kuusamia ja orapaatsamaa. Puiston eteläosaa hallitsee vuoden 1918 sodan muistomerkki kivimuureineen ja pihtakuusikujineen, muistomerkki on Johannes Haapasalon veistämä. Hallituskadun päätteenä olevat suuret graniittiportaat on uusittu 1990-luvun lopulla.[50]

6.5.7 Satamapuisto

Engelin kaavaehdotuksessa (1837) ollut puolipyöreä satamapuisto siirtyi lopulliseen vuoden 1838 asemakaavaan ja oli olemassa myös vuosien 1869 ja 1883 kaavoissa. Tosin ei voida varmuudella sanoa, toteutettiinko puistoa ollenkaan. 1860-luvulta lähtien satama on ollut varastoaluetta.

Nykyisessä pienessä puistossa on kaupungininsinööri Lennart v. Fiendtin 1910-luvulla suunnittelema kioski, salava-istutuksia ja kukkapenkkejä. Mikkelin laivaliikenteen 100-vuotismuistomerkki on vuodelta 1964. Uusi puisto on satama-alueelle on rakentunut vuosina 1996-2015.

[50] *Keskustan ja lähiseudun puistoja ja puutarhoja.*

6.5.8 Tykkipuisto

Tarkk'ampujakasarmin puiset yksikerroksiset empirerakennukset toteutettiin paviljonkiperiaatetta. Varsinaiset yksikerroksiset kasarmirakennukset on sijoitettu pareittain vastatusten kasarmialueen keskelle niin, että ne muodostavat kaksi neliömäistä sisäpiha-aluetta. Talousrakennukset, entinen varushuone, leipomo ja päällystön asuinrakennukset sekä erilaiset varastorakennukset ja päävartio on sijoitettu rajaamaan kasarmialuetta sivustoilta. Edustavan arkkitehtuurin lisäksi rakennusten keskelle muotoutuu hyvin suunniteltu ja hoidettu puisto. Tykkipuisto on laaja, vehreä, puistotaiteellisia muotoaiheita sisältävä puisto keskeisellä paikalla. Tykkipuistoon ovat liittyneet myös asuinrakennusten edustoilla olleet muotopensasistutukset.[51] Tykkipuiston perusparannustyöt käynnistyivät vuoden 2016 aikana. Puistoremontin on tarkoitus valmistua vuoden 2017 aikana. Alue kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön.

6.5.9 Mikkelipuisto

Kenkäveronniemen ja Kaihunharjun alueen suunnittelusta vuosina 2001-2002 pidetyn maisema-arkkitehtuurikilpailun voittaneeseen ehdotukseen perustuva, maisema-arkkitehti Gretel Hemgårdin suunnittelema moderni puistoalue, jonka toimintaideana on korkeatasoinen mallipuutarhojen näyttelyalue vanhaan kulttuuri- ja luonnonmaisemaan, joka houkuttelee paikalle niin viheralan ammattilaisia, paikallisia kuin turistejakin.[52]

6.5.10 Ilmarisenpuisto

Asemakaava-arkkitehti Otto Iivari Meurmanin kaavassa vuodelta 1938 on Sammonkadun ja Ilmarisenkadun väliin kaavoitettu laaja puistoalue, joka on ollut perustana Ilmarisenpuiston muotoutumiseen. Nykyinen viheralueeksi miellettävä alue jatkuu siivekkeenä Pyhän Mikaelin kirkolle. Puistoalue toteutettiin vuosina 1955-1959. Aluetta on kunnostettu useaan otteeseen vuosikymmenien ajan, viimeksi vuonna 2015.[53]

6.5.11 Pankalammen luonnonmukainen puisto

Pankalammen rannalle vuosina 1988-91 perustettu viheralueitten luonnonmukaisten rakennus- ja hoitokeinojen koepuisto, johon istutettiin puuvartisia kasveja useita eri lajeja 25 erityyppiselle osa-alueelle.[54]

[51] Mikkelin kaupunki 7.6.2010 Vanhakasarmialue asemakaavamuutos /puistojen historiaselvitys

[52] Keskustan ja lähiseudun puistoja ja puutarhoja

[53] Mikkelin kaupunki Tekninen toimi 19.7.2010 Nuijamiehen kaupunginosa asemakaavamuutos Kulttuuriympäristöselvitys

[54] Keskustan ja lähiseudun puistoja ja puutarhoja

7 Kansallisesta kaupunkipuistosta

Osayleiskaavatyön yhteydessä on päätetty myös tutkia edellytyksiä kansallisen kaupunkipuiston perustamiseksi Mikkeliin. Kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta päättää ympäristöministeriö. Puisto voidaan perustaa kunnan hakemuksesta. Osayleiskaavatyön yhteydessä pyritään kartoittamaan maankäytölliset edellytykset kaupunkipuiston suunnittelulle.

Kansallisessa kaupunkipuistossa hoidetaan ja vaalitaan kulttuuri- tai luonnonmaiseman kauneutta, luonnon monimuotoisuutta, historiallisia ominaispiirteitä tai siihen liittyviä kaupunkikuvallisia, sosiaalisia, virkistyksellisiä tai muita erityisiä arvoja kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvalla alueella.

Maisemat ja miljööt selvityksessä kaupunkipuistorajausta on tarkasteltu etupäässä maisemallisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen pohjalta. Alueen rajauksesta on esitetty karkeahko hahmotelma, joka ulottuisi Kalevankankaan-Hanhijoen alueelta aina Porrassalmen ja Kyyhkylän tienoolle.

Rajauksen sisälle kuuluisivat kaikki kaupunkialueella olevat RKY-kohteet sekä geologisesti arvokkaat harjumaisemat, joita on tutkittu myös mm. Geopark-hankkeen yhteydessä. Päävirkistysalueista mukana olisivat mukana Urpola ja Kalevankangas. Molemmat alueet sisältävät merkittävät luonnon monimuotoisuuden kannalta olevat luonnonsuojelualueet. Vesistöistä mukana olisivat Annilanselkä, Savilahti ja Pursialanselkä. Keskustan alueella sijaitsevat merkittävät puistot kuuluvat myös aluerajauksen piiriin.

Ongelman rajauksen yhtenäisyyteen tuo puisto ja viherverkostojen pirstaleisuus ja leveät valtatiet. Eritoten kaupungin halki kulkeva Valtatie 5 katkaisee voimakkaasti kaupungin viher- sekä ekologiset yhteydet kaupungin pohjoisen ja etelän välillä.

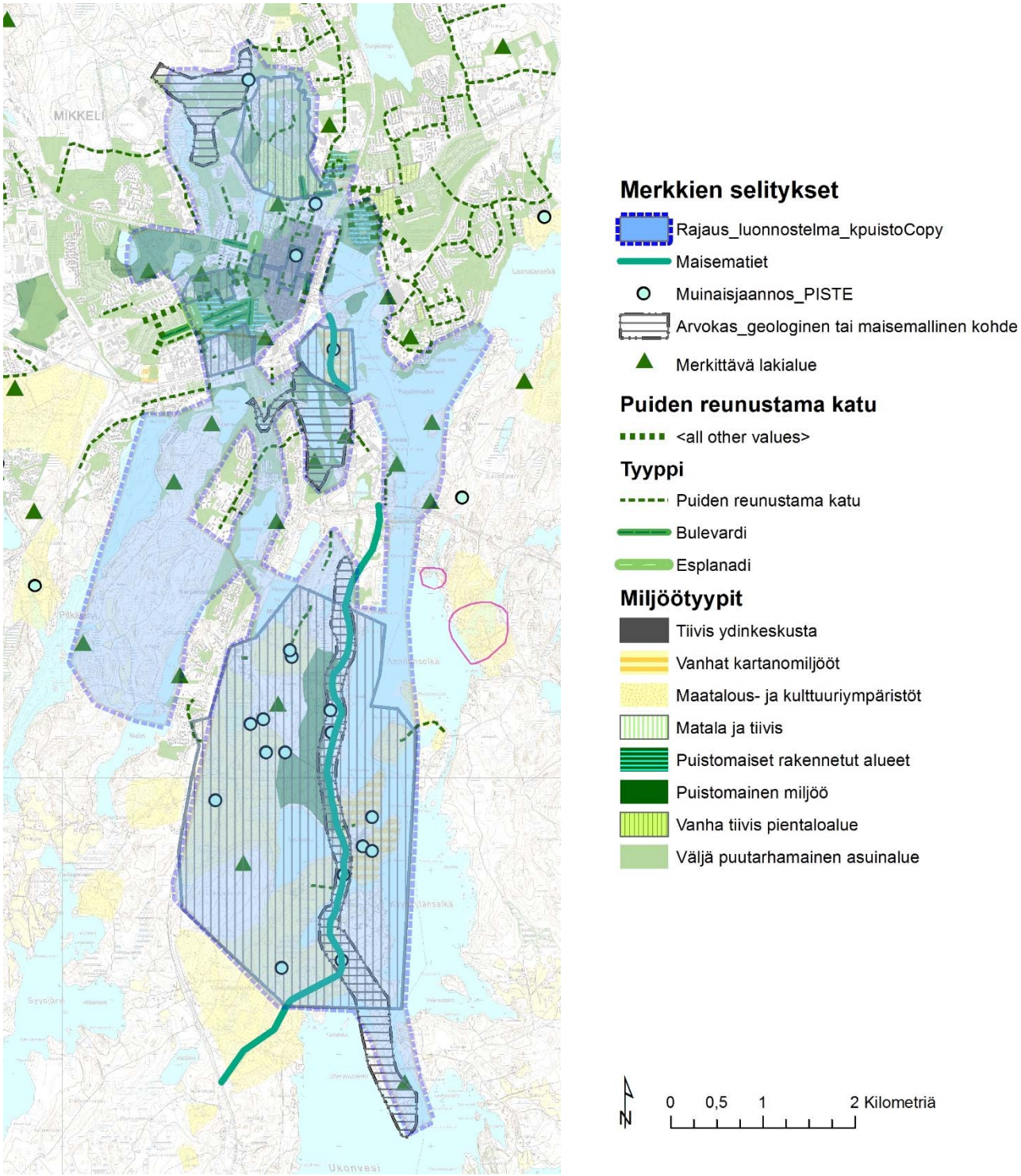

Kartassa on suuntaa-antava rajausluonnostelma. Rajaukseen on päädytty rajaamalla alueen sisälle arvokkaat puistot, RKY-alueet sekä geologialtaan ja maisemaltaan arvokkaat kohteet.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Mikkelin kantakaupungin osaleiskaavan alue on topografialtaan monimuotoinen. Maaston ja maiseman muodot vaihtelevat kumpuilevasta kalliorakenteesta kapeisiin ja pieniin vesistöihin ja lampiin sekä edustaviin vanhoihin kulttuurimaisemiin. Rakentaminen ja maankäyttö jättävät maisemaan aina lähes poikkeuksetta pysyviä merkkejä. Tulevan rakentamisen ja maankäytön tulee erityisesti huomioida paikallisen maiseman arvot ja sietokyky. Mikkelin kantakaupungin osayleiskaavaa 2040 ja tätä selvitystä laadittaessa on maiseman osalta noussut muutamia uusia arvokohteita esille, jotka on erityisesti syytä ottaa huomioon tulevaisuudessa myös asemakaavatasoilla sekä rakennuslupamenettelyssä.

Selvityksen perusteella on nostettu esille Porrassalmelta Laurikkalaan ulottuvan harjuketjun maisemallisten piirteiden turvaaminen kantakaupungin alueella. Harjujen muodostama pitkittäinen ketju on luonut oman leimallisen jäljen koko Mikkelin kantakaupungin maiseman runkoon ja sen rakenteeseen. Erityisesti olisi turvattava harjujen jäljellä olevat osat osoittamalla niille kaavallinen merkintä ja rajaus kantakaupungin osayleiskaavaan liitekarttaan. Harjuketjun osille on osoitettu jo maakuntakaavan tasolla ja aikaisemmissa yleiskaavoissa maisemallisia suojelumääräyksiä. Harjuketjuun liittyvät kiinteästi myös maisematiet, joista syytä nostaa esille myös museotiestatuksen omaavan Porrassalmentie ja ”Pikku-Punkaharjun” Laurikkalantie.

Geologisten arvokkaat kohteista merkittäviä ovat valtakunnallisesti arvokkaat kallioalueet sekä paikallisesti ja maakunnallisesti yksittäiset merkittävät nähtävyydet, kuten Pursialan Hiidenkirnu, Kommelin luolat ja Riutan luolat.

Merkittävien vanhojen ja hieman tuoreempien kulttuurimaisemien suojelemiseksi kantakaupungin osayleiskaavan 2040 ehdotetaan kaavamääräystä, jossa alueet todentaa suojelemisen arvoisiksi kohteiksi, mikäli maaseutuun liittyvällä elinkeinoelämällä on mahdollisuuksia toimia alueella tulevaisuudessa.

Rakentamattomien vesistöjen reunavyöhykkeiden maisemallisesti vaikuttavimmat kokonaisuudet ja ranta-alueet ehdotetaan säilytettäviksi. Olemassa olevien rantavyöhykkeiden säilyttämiseen vaikuttavat myös jo voimassa olevien yleiskaavojen ja asemakaavojen määräykset.

Näiden lisäksi yleiskaavakarttaan ehdotetaan lisättäväksi suojellut perinnebiotoopit.

8.1 KANTAKAUPUNGIN OSAYLEISKAAVAN 2040 SUOSITELLUT MÄÄRÄYKSET

Maiseman osalta kulttuurihistoriallisesti arvokkaat alueet ja maisemallisesti merkittävät kohteet on koottu yleiskaavakarttaluonnokseen vanhoista kaavaselvityksistä ja tämän selvityksen aikana tehdyistä havainnoista. Kantakaupungin 2040 yleiskaavaselostukseen on liitetty arvokohteet kohdeluettelona. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennettujen kulttuuriympäristöjen kuvaukset ja rajaukset ovat esitetty kantakaupungin osayleiskaavan luonnoksen kaavakartassa ”kulttuuriperintö”.

8.1.1 Kulttuurimaisema KuMa-x

Alueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaasta maisemakokonaisuudesta tulee säilyttää tärkeimmät osat maaseutuelinkeinon toimintamahdollisuudet huomioiden. Maisemakokonaisuuden tärkeimpiin osiin kuuluvat viljelyalueen ja yksittäisten rakennusten lisäksi maisemaa jäsentävä historiallinen tiestö, maiseman kannalta tärkeä vanha puusto ja muut kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakenteet. Alueelle tapahtuva rakentaminen ja ympäristönhoito tulee sopeuttaa maisemallisiin, kulttuurihistoriallisiin ja rakennustaiteellisiin arvoihin. Maatalouselinkeinoa ja siihen liittyvää yritystoimintaa tukevien toimintojen sijoittaminen alueelle on suositeltavaa. Numero viittaa yleiskaavaselostuksen kohdeluetteloon.

8.1.2 Harjujakso Ha-x

Geologisesti ja maisemallisesti arvokas harjuketjun osa, jolla rakentaminen sekä maaston ja kasvillisuuden käsitteleminen on rajoitettua. Alueelle voidaan esittää pienimuotoista rakentamista edellyttäen, että hankkeilla ei turmella arvokasta maisemakuvaa. Rakentaminen ja metsänhoidolliset tai maaperän muokkaamiseen liittyvät toiminnot tulee toteuttaa siten, että harjuketjun maisemalliset ominaispiirteet reunavyöhykkeineen säilyvät ehjinä. Suunniteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota rakennetun alueen rajautumiseen avoimessa maisemassa.

8.1.3 Arvokas geologinen alue tai kohde Ge-x

Merkinnällä on osoitettu luonnon ja maisemansuojelun kannalta valtakunnallisesti arvokkaat kallioalueet ja muut merkittävät geologiset kohteet. Alueelle toimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa on katsottava, ettei aiheuteta haittaa maisemakuvaan tai turmella arvokkaita luonnonmuodostumia. Alueella on voimassa MRL 128 §:n mukainen toimenpiderajoitus. Numero viittaa yleiskaavaselostuksen kohdeluetteloon.

8.1.4 Maisematie

Maisemallisesti arvokas tie, jonka parannushankkeissa sekä lähialueiden suunnittelussa ja rakentamisessa on otettava huomioon tien luonteenomainen geometria, sopeutuminen ympäristöön sekä tieltä avautuvat näkymät. Katkoviivalla on osoitettu kehitettävä maisematien osa-alue, jolla maisematien ominaispiirteet ovat heikentyneet.

8.1.5 Arvokas vesistömaisema

Maisemallisesti merkittävä vesistön reunavyöhyke tai lampimaisema, jolla rakentaminen sekä maaston ja kasvillisuuden käsitteleminen on rajoitettua. Alueelle voidaan esittää pienimuotoista rakentamista edellyttäen, että hankkeilla ei turmella arvokasta maisemakuvaa. Rakentaminen ja metsänhoidolliset tai maaperän muokkaamiseen liittyvät toiminnot tulee toteuttaa siten, että maiseman ääriviivat ja reunavyöhykkeet säilyvät ehjinä.

8.1.6 Merkittävä maastonmuoto

Alueen maastonmuodot ja puusto tulee säilyttää. Alueelle ei tule sijoittaa ympäristöön ja maisemaan huonosti soveltuvaa rakentamista, uusia liikenneväyliä tai pääsähkölinjoja. Alueella ei tule toteuttaa maa-ainesten ottoa tai muita alueen ominaispiirteitä heikentäviä toimenpiteitä. Numero viittaa yleiskaavaselostuksen kohdeluetteloon.

Kirjalliset lähteet:

Aarnio, J., Luostarinen, M. 2000 Saimaan sylissä, Savon sydämessä Porrassalmen maisemanhoitosuunnitelma. Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu 40:2000

Arvokkaat maisema-alueet 1993: maisema-aluetyöryhmän mietintö II,

Geologian tutkimuskeskus, 12.11.2015 Saimaa geopark - hanke

Geologinen tutkimuslaitos, 1982 Mäntyharjun ja Mikkelin kartta-alueiden kallioperä:

Etelä-Savon maakuntaliitto 1999 Mikkelin seudun maisema-alueet

Etelä-Savon ympäristökeskus Hänninen-Valjakka, K. 1998. Etelä-Savon Perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 87

Lahdenvesi-Korhonen, L. Maakunnan Parhaat Maisemat, Etelä-Savon valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2011-2013

Luoranen, M 2012. Mikkelin paikannimet

Kuujo, E 1971 Entisajan Mikkeli Mikkelin kaupungin vaiheita 1838-1917

Kuujo, E., Väänänen, K., Lakio, M., Hassinen. E., 1988 Muuttuvaa Mikkeliä Mikkelin kaupungin historia II 1918-1986

Mansikka, M. 2006. *Pihoja ihmisille – Kivikorttelien vihreät keitaat. Vantaa: Multikustannus Oy.*

Mikkelin kaupunki Puntanen, P Hangasmaa, L. 2013 Mikkelin seudun kulttuuriperintöohjelma http://issuu.com/mikkelinkaupunki/docs/kulttuuriperintoohjelma

Mikkelin kaupunki Tekninen toimi 19.7.2010 Nuijamiehen kaupunginosa asemakaavamuutos Kulttuuriympäristöselvitys

Mikkelin kaupunki Tekninen toimi Enqvist, P. 1.6.2007 Mikkelin eteläinen hautausmaa Historia ja inventointi

Mikkelin kaupunki / Destia 30.4.2014 Moisio─Tuukkala-alueen osayleiskaavan maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys

Mikkelin kaupunki / Kaupunkisuunnittelu Enqvist, P. 28.7.2007 Mikkelin satama-alueen, Mannerheimintien ja rautatiealueen rakennushistoriaa

Mikkelin kaupunki 7.6.2010 Vanhakasarmialue asemakaavamuutos /puistojen historiaselvitys

Mikkelin kaupunki / Kaupunkisuunnittelu 2006 Porrassalmen maisemaselvitys

Mikkelin kaupunki / Kaupunkisuunnittelu 2006 Korpijärven kulttuurimaisemaselvitys

Mikkelin kaupunki, VIKHHARJU- IHASTJÄRVI OSAYLEISKAAVA Maisema ja luonnonolot

Mikkelin läänin liitto 1993 Historiallisen ajan puolustusvarustuksia Etelä-Savossa 11:1993

Mikkelin maalaiskunta 29.4.1994 Rantakylän osayleiskaava-alue Ympäristöselvitys Maisemaselvitys Mikkelin Seudun Ympäristöpalvelut 2009, Mikkelin luonto ja arvokkaat luontokohteet

Penttilä A, 1954 Drumliinit

Suomen Kotiseutuliitto 2005 Puistot ja puutarhat, Suomalainen puutarhaperinne

Suomen ympäristökeskus 2007 Luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet Etelä-Savossa ja Päijät-Hämeen itäosassa

Wilander, H 1982 Mikkelin pitäjän historia

Ympäristöministeriö 14/2007 Valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat

Ympäristöministeriö, Museovirasto 2001 Rakennusperintömme Kulttuuriympäristön lukukirja

Ympäristöministeriö Husa, J., Teeriaho, J 2007 Luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet Etelä-Savossa ja Päijät-Hämeen itäosassa

Aikakauslehdet:

Tiede-lehti 8/2015

Kartat:

Cygnaeus Porrassalmi 1740; Kansallisarkiston karttakokoelmat
Isojakokartat 1831; Etelä-Savon maamittaustoimisto
Pitäjänkartta
Peruskartta 1940
Ortokuva Kesäkuu 1941
Peruskartta 1961
Ortoilmakuva 1960
Suomen Maantieteellinen Seura Fennia 2002
Paikkatieto
CORINE Land Cover 2012
Maanmittauslaitoksen lataus-/ paikkatietoaineisto
SYKE
OIVA
Mikkelin kaupunki

Muut julkaisut, esitteet ym.:

Mikkelin kaupunki Keskustan ja lähiseudun puistoja ja puutarhoja 2005.

Valokuvat:

Lentokuvaus Valla oy
Kaupunkisuunnittelun kuva-arkisto
Räinä, K; Räinä, H..
Museovirasto

Hyödyllisiä internetsivuja (2016):

Valtakunnalliset ja maakunnallisesti merkittävät maisemat:

http://www.maaseutumaisemat.fi/wp-content/uploads/2014/02/ESA-raportti-maakunnalliset-1.pdf

http://www.maaseutumaisemat.fi/wp-content/uploads/2011/09/ESA-raportti-valtakunnalliset.pdf

Maa-ainekset/maaperä/kalliot

http://www.mikkeli.fi/sites/mikkeli.fi/files/atoms/files/pohjavesien_suojelun_ja_kiviaineshuollon_yhteensovittaminen.pdf

http://www.mikkeli.fi/sites/mikkeli.fi/files/atoms/files/pohjavesien_suojelun_ja_kiviaineshuollon_yhteensovittaminen.pdf

http://weppi.gtk.fi/data/explanations/mp20/323410.pdf

Kalliot

http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B0993C0A9-4119-4C50-A109-AA05A3149085%7D/34595

Valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat

http://www.keskisuomi.fi/filebank/11145-Valtakunnallisesti_arvokkaat_moreenimuodostumat.pdf

Kulttuuriperintö

http://issuu.com/mikkelinkaupunki/docs/kulttuuriperintoohjelma

Porrassalmen museotie:

http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/235768/Porrassalmentien+hoito/f3e73b53-70fd-48e0-9f41-fbf3a5dc6659

MIKKELIN LUONTO JA ARVOKKAAT LUONTOKOHTEET

Mikkelin kaupungin julkaisuja 2009

http://www.mikkeli.fi/sites/mikkeli.fi/files/atoms/files/mikkelin_luontoraportti.pdf

LIITE 1

YOLDIAMEREN VEDENPINNAN KORKEUS

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Kartassa on esitetty Yoldiameren ja paikallisen jääjärven (n 8000 eaa) vedenpinnankorkeus, joka kuvassa on noin 106,5 - 110,4 metriä mpy. Ruskealla värillä on osoitettu vedenpeittämättömät alueet. Vedenkoskemattomat alueet ovat osoitettu ruskealla värillä. Karttakuvaksen pohjana käytetty GTK:n kartta-ainesto.

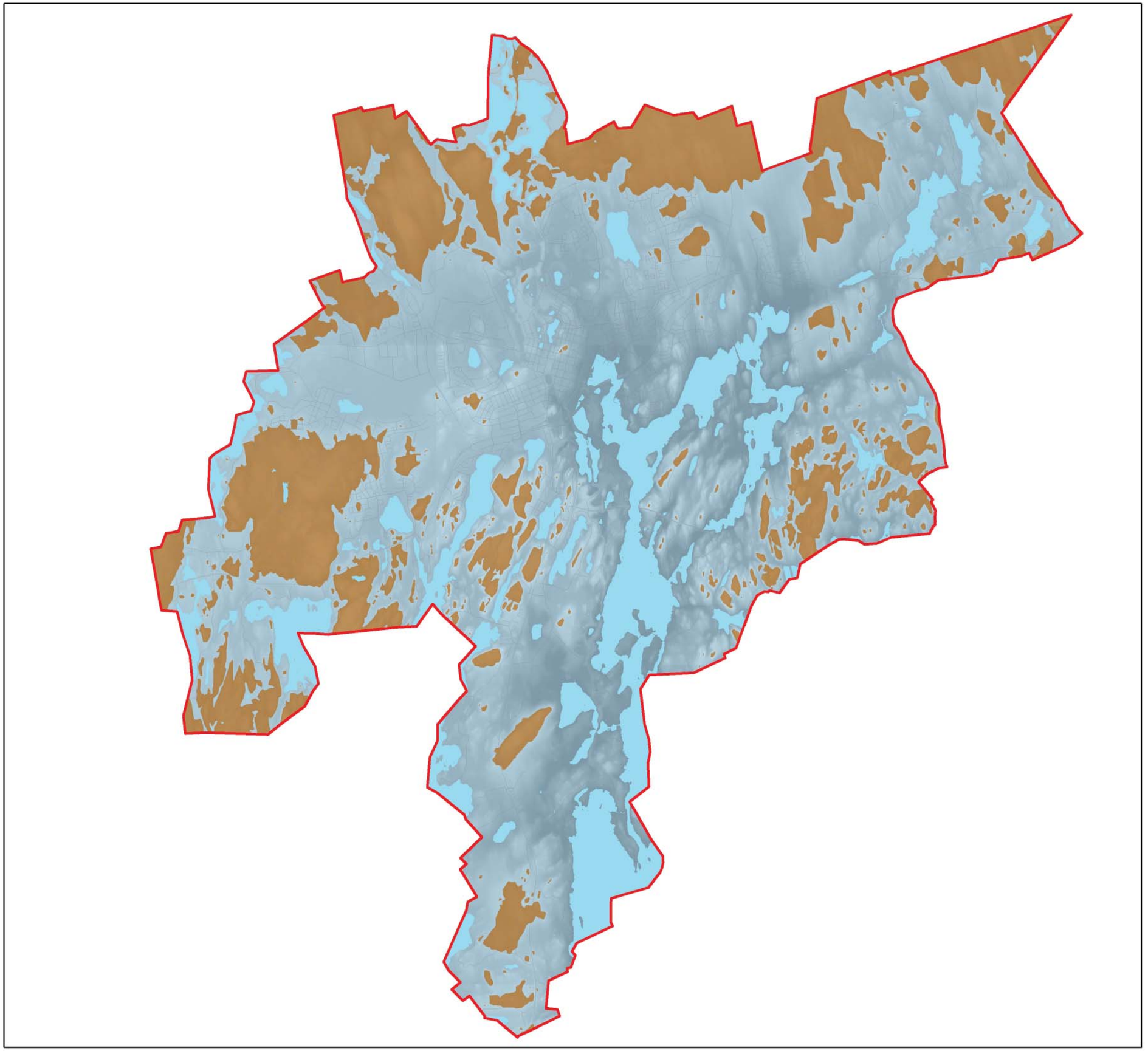

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

LIITE 2

MUINAISSAIMAAN VEDENPINNAN KORKEUS

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Suurpiirteinen arvio Muinais-Saimaan vedenpinnan korkeusasemassa noin + 91 metriä mpy (5000 eaa.)

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

TOPOGRAFIA

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Korkeuskartta (Karttaliite 3.Topografia) Kuvassa on esitetty Mikkelin keskustan ja ympäristön pinnanmuotoja. Suhteelliset korkeuserot ovat huomattavia, yleisesti 30 – 60 m . (Kartta-aineisto: Maanmittauslaitoksen paikkatietoikkuna.

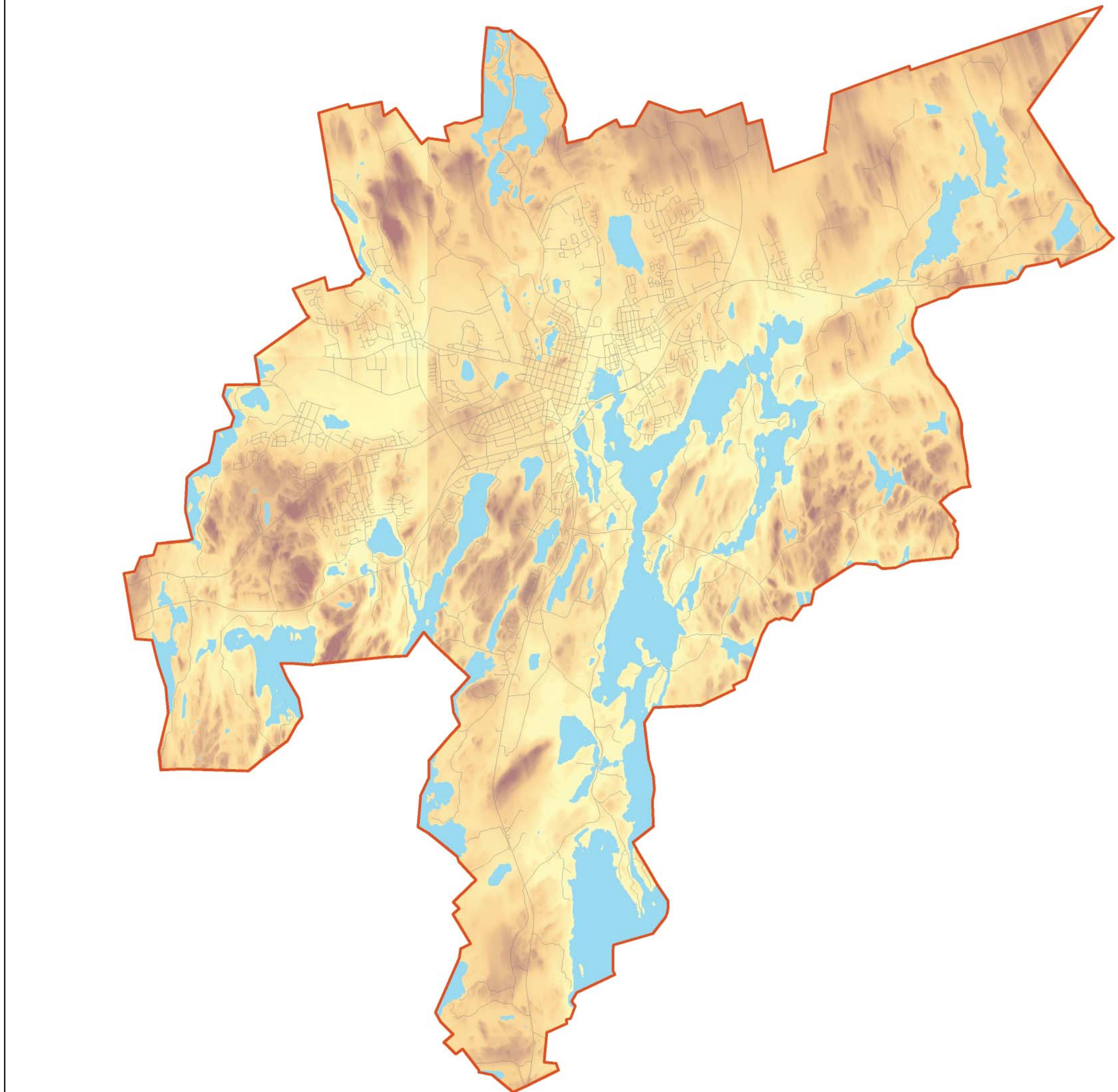

+ 159 metriä mpy

+76 metriä mpy

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

MAISEMARAKENNE

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

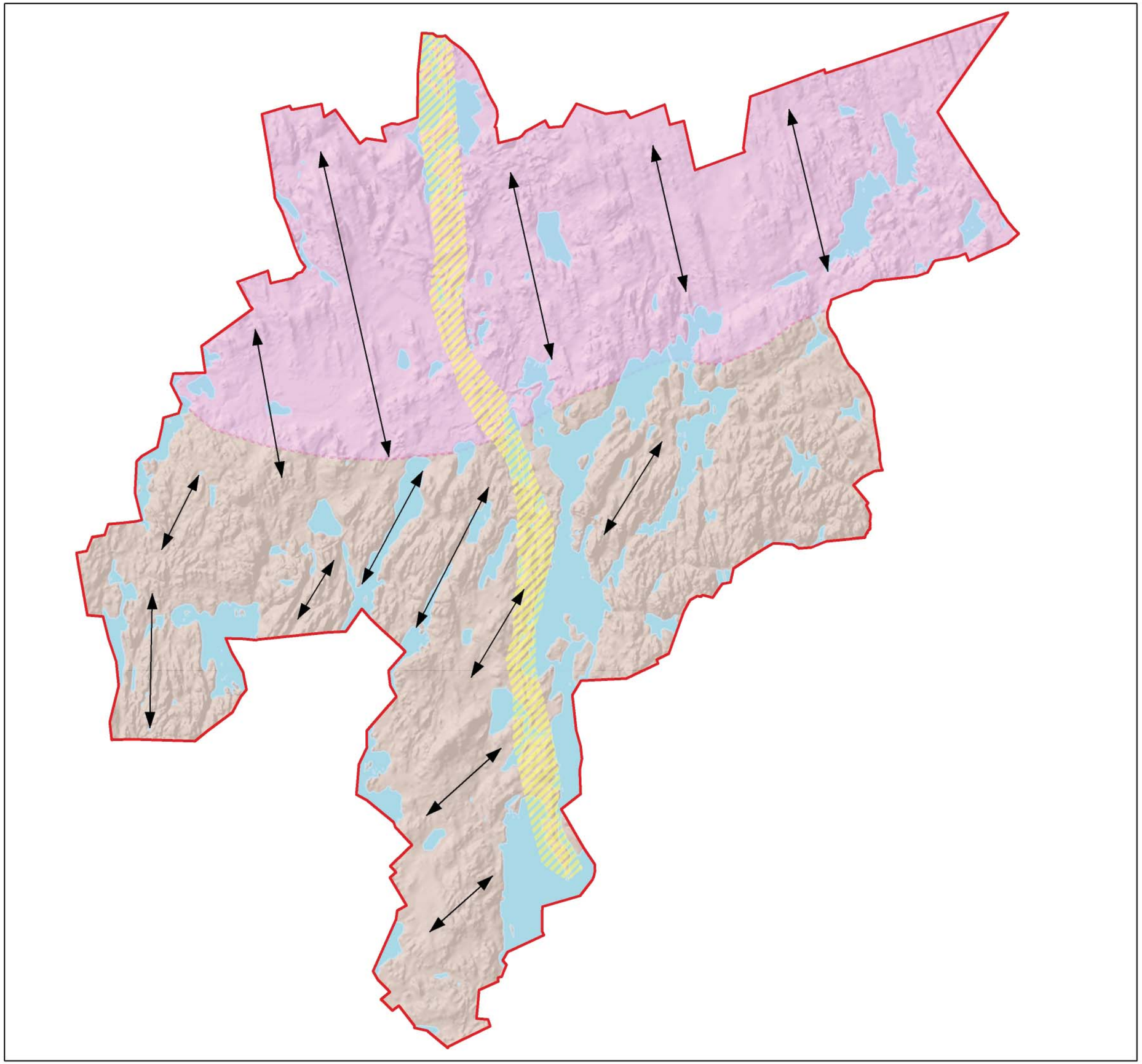

Maisemarakenteen suuntaus

Harjuketju

Drumliinit

Kumpuileva mäkisyys

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

LIITE 5

KORKEUSSUHTEET

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Kantakaupungin osayleiskaava-alueen korkeus-vyöhykkeet. Maastonmuodollisesti kaupungin korkeimmat kohdat sijoittuvat kaupungin länsi-ja pohjoispuolelle. Alavimmat kohdat ovat Savilahden ympäristössä.

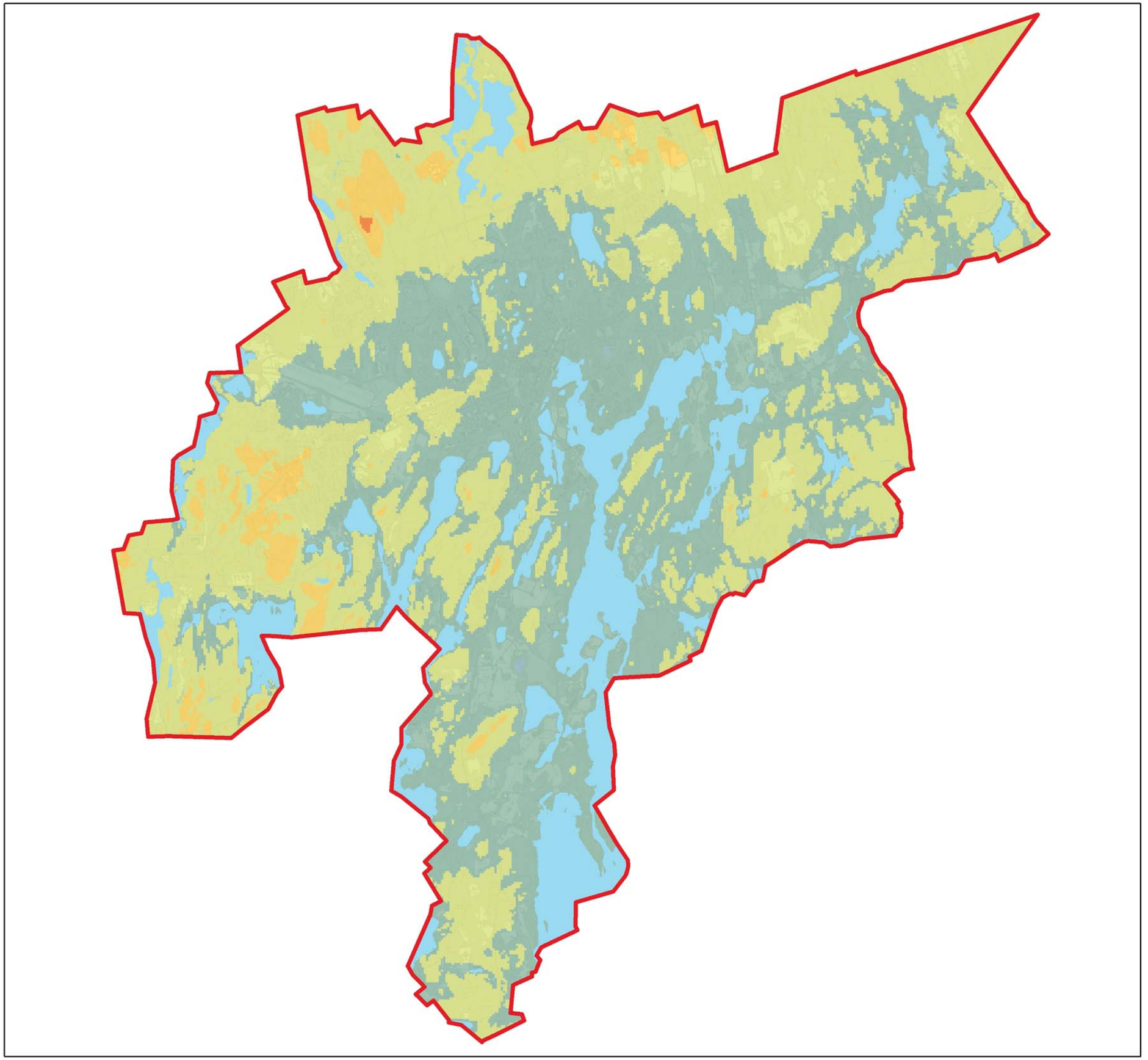

- 70 metriä mpy
71 - 81 metriä mpy
81 - 91 metriä mpy
91 - 101 metriä mpy
101 - 111 metriä mpy
111 - 121 metriä mpy

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

MAAPERÄ

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Kartalla on esitetty alueen maaperä. Keskusta-alue on lähinnä täytemaata. Vallitsevia maaperälajeja ovat kalliomaa ja rapakallio, moreeni, hieta sekä hiekka. Porrassalmelta alkava hiekkainen harjuketju erottuu selkeästi kuvasta vihreällä värillä

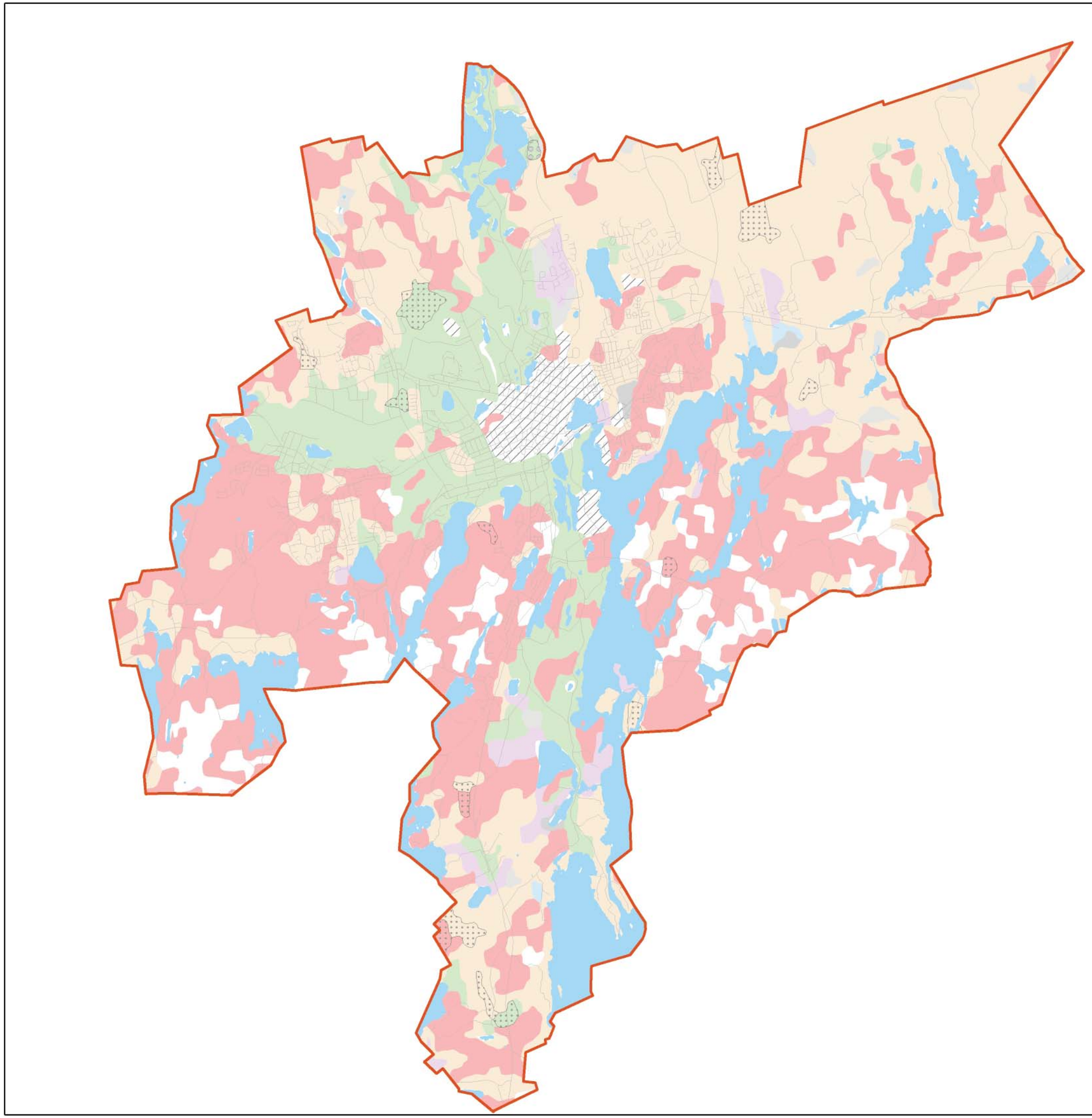

- Soistuma (Tvs, <0,3)
- Ohut turvekerros (Tvo, 0,3-0,6 m)
- Kalliopaljastuma (KaPa)
- Kalliomaa, maanpeite enintään 1m (yleensä moreenia) (Ka)
- Rakka (RaKa)
- Kiviä (Ki)
- Sekalajitteinen maalaji, päälajitetta ei selvitetty (SY)
- Karkearakeinen maalaji, päälajitetta ei selvitetty (KY)
- Hienojakoinen maalaji, päälajitetta ei selvitetty (HY)
- Liejuinen hienorakeinen maalaji, humuspitoisuus 2-6 %
- Savi (Sa)
- Lieju, humuspitoisuus yli 6 % (Lj)
- Paksu turvekerros, yleensä yli 0,6 m (Tvp)
- Täytemaa (Ta)
- Kartoittamaton (0)
- Vesi (Ve)

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

KALLIOPERÄ

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Merkkien selitykset

- Valtakunnallisesti_arvokas_kallioalue

MUUT

- Emäksinen vulkaniitti, amfiboliitti
- Uraliittiporfyriitti
- Hapan tai intermediäärinen vulkaniitti
- Pegmatiittigraniitti, pegmatiitti
- Gabro
- Graniitti
- Granodioriitti
- Porfyyrinen granodioriitti
- Rapakivigraniitti
- Kalkkikivi, karsi
- Kiillegneissi

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

LIITE 8

AVOKALLIOT LOHKAREET

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

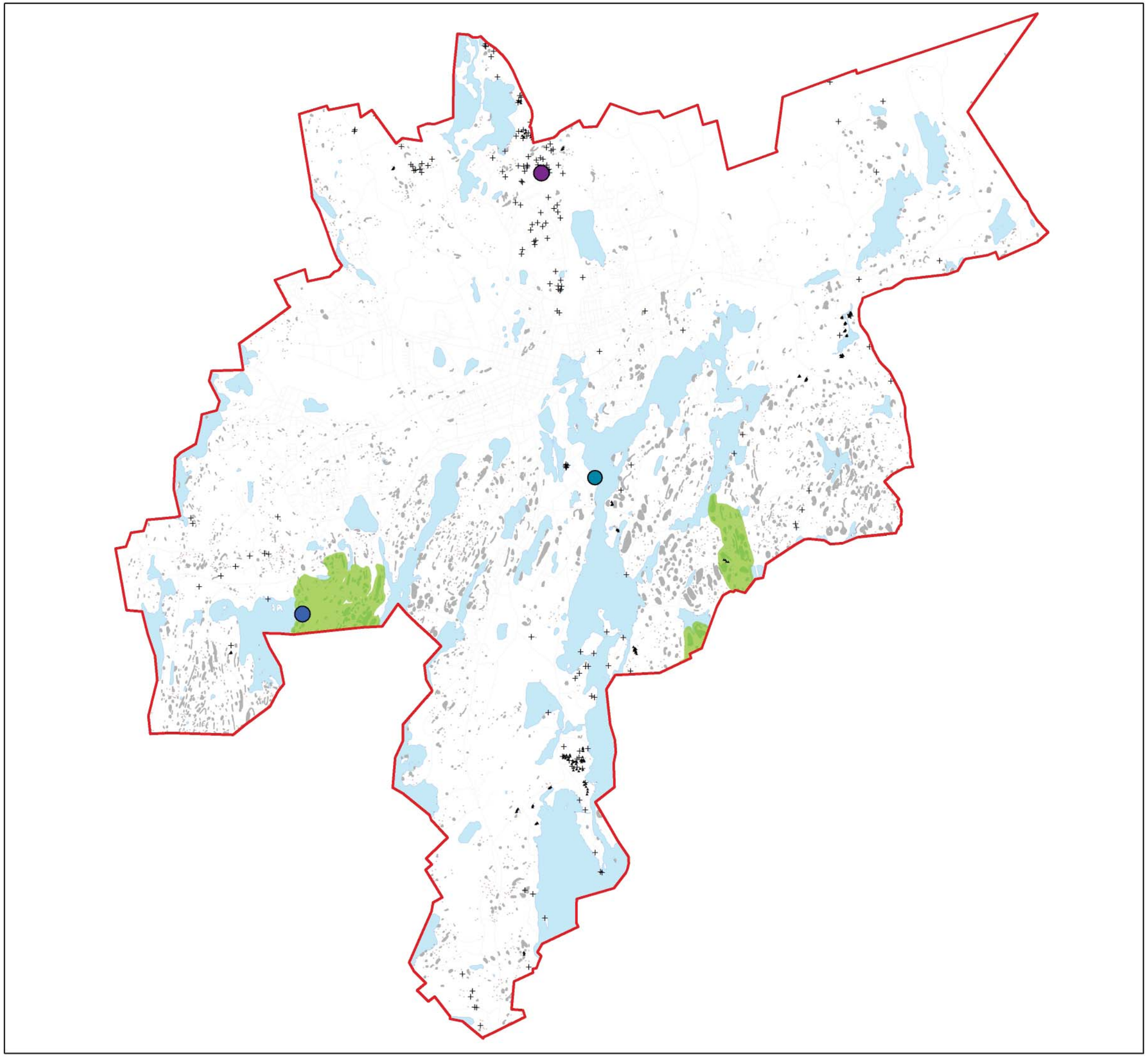

Valtakunnallisesti arvokas kallioalue

Kalliot

Kommelin luolat

Riuttojen luolat

Hiidenkirnu

Kivikko

Louhikko

Lohkare

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

VESIOLOSUHTEET

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

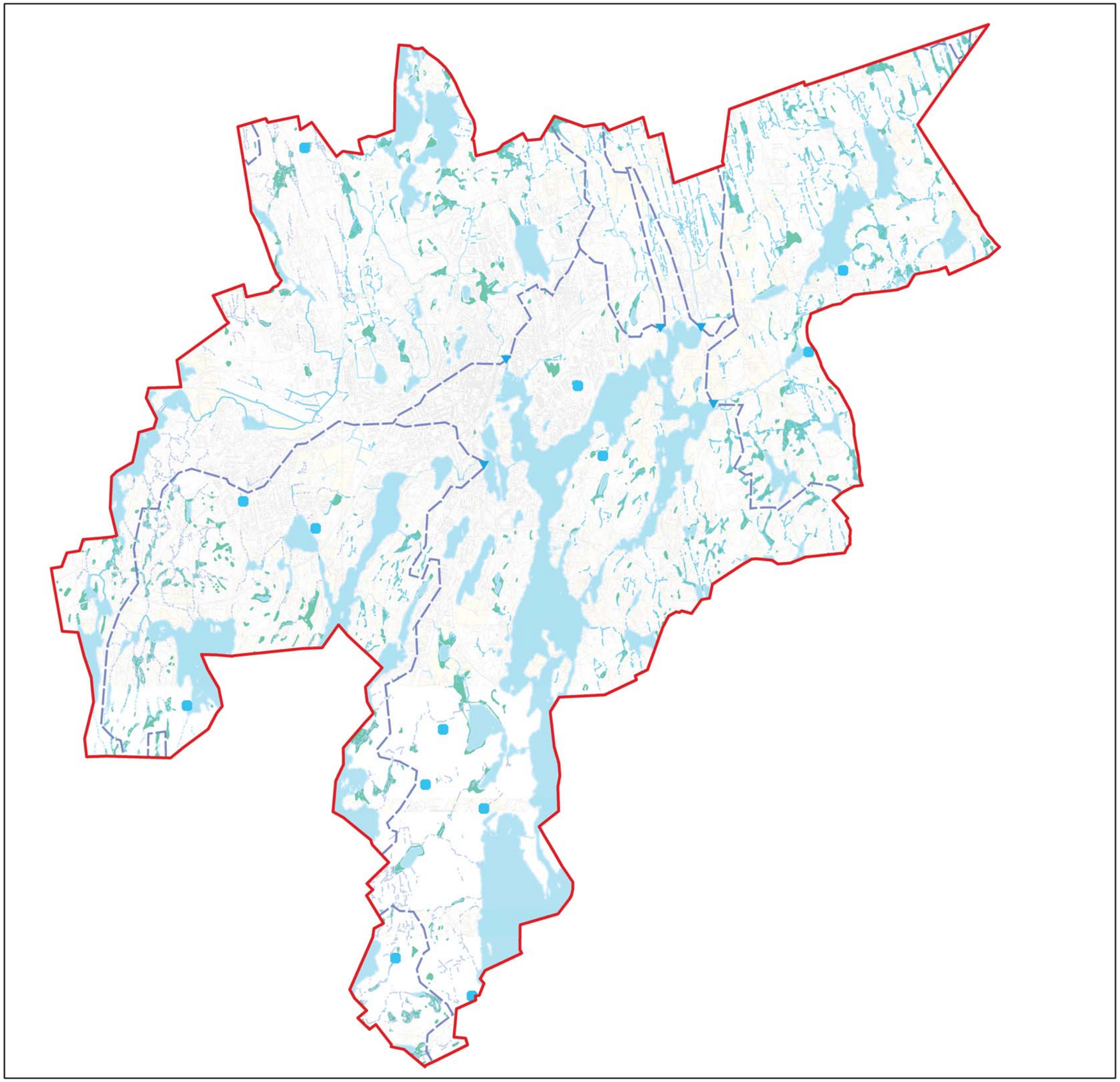

Merkkien selitykset

- Purkupiste
- Lähde
- ValumaRaja
- Ojat
- Uomat ja joet
- Suot
- Vesistöt

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

PEITTEISYYS

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Kartassa on osoitettu kantakaupungin osayleiskaava-alueen puustollinen peitteisyys.(aineisto CORINE Land Cover 2012) Aineisto koostuu rasterimuotoisesta paikkatietokannasta (erotuskyky 20 * 20 m) ja vektorimuotoisesta paikkatietokannasta, jossa pienin maastossa erottuva alue on vähintään 25 ha ja kapeimmillaan 100 metriä. Kansallisen muutosaineiston 2006-2012 pienin kuvio on 0,5 ha ja eurooppalaisen 5 ha. Aineisto on tuotettu SYKEssä olemassa oleviin paikkatietoaineistoihin sekä satelliittikuvatulkintaan perustuen.

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

ASUTUS N. 1750-1800

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Merkkien selitykset

- Vesireitti
- Talvitie
- <all other values>

Tyyppi

- Kirkko
- Pitäjäntupa, käräjätupa
- Kauppiaiden markkinakojut
- Makasiini
- Mylly
- Pappila
- Postikonttori
- Rustholli
- Talo
- Torppa
- Päätie
- Sivutie

Karttalähteet:
Röring, Nils Pitäjänkartta 1750-luku
von Fieandt, E. J., de Carnall, F. E. 1800 luvun alku
Hougberg, G. Sotilaskartta 1787
König, C. F. Sotilaskattta 1795
Sprengtportenin kartta 1700-luvun loppu

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

PELTOJEN KEHITYS

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Kulttuurimaiseman kuten maatalousalueiden ja peltojen kehityshistoria suuntaa antavina karttakuvina. Huom. Kaskimaat ja niityt sekä muut avoimet alueet puuttuvat alueiden karttakuvauksesta.

1800-luvun alku

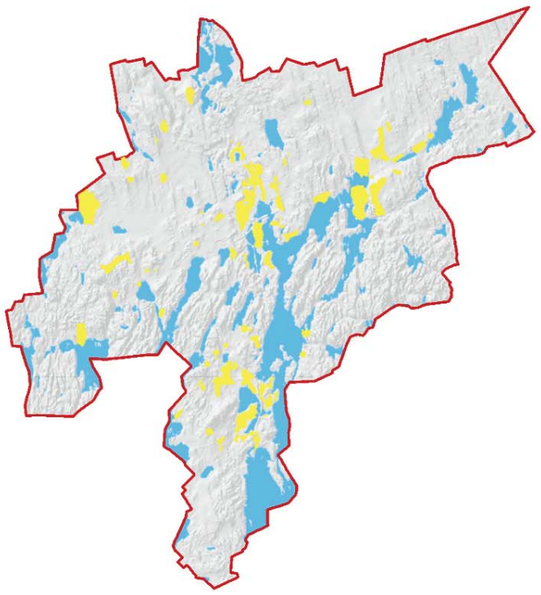

1946

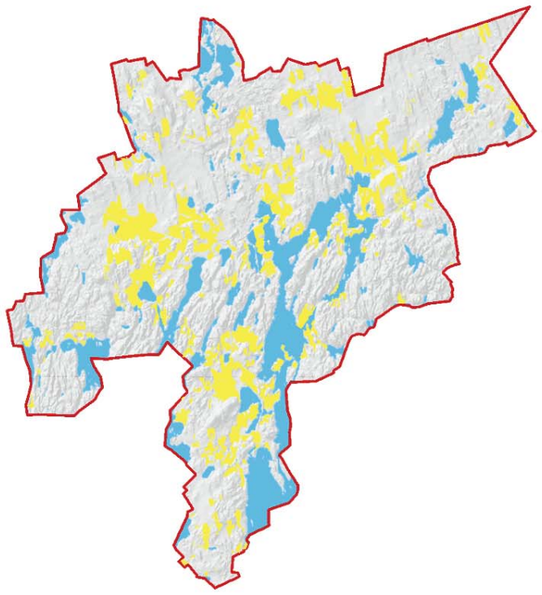

2016

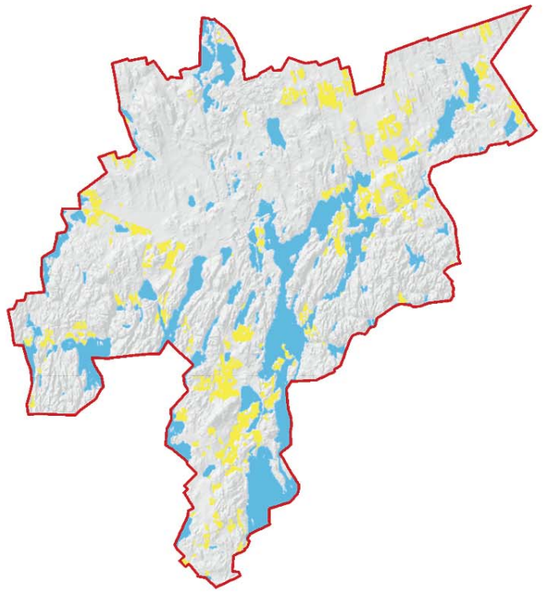

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

KAAVOJEN MAISEMAKOHTEET JA -ALUEET

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

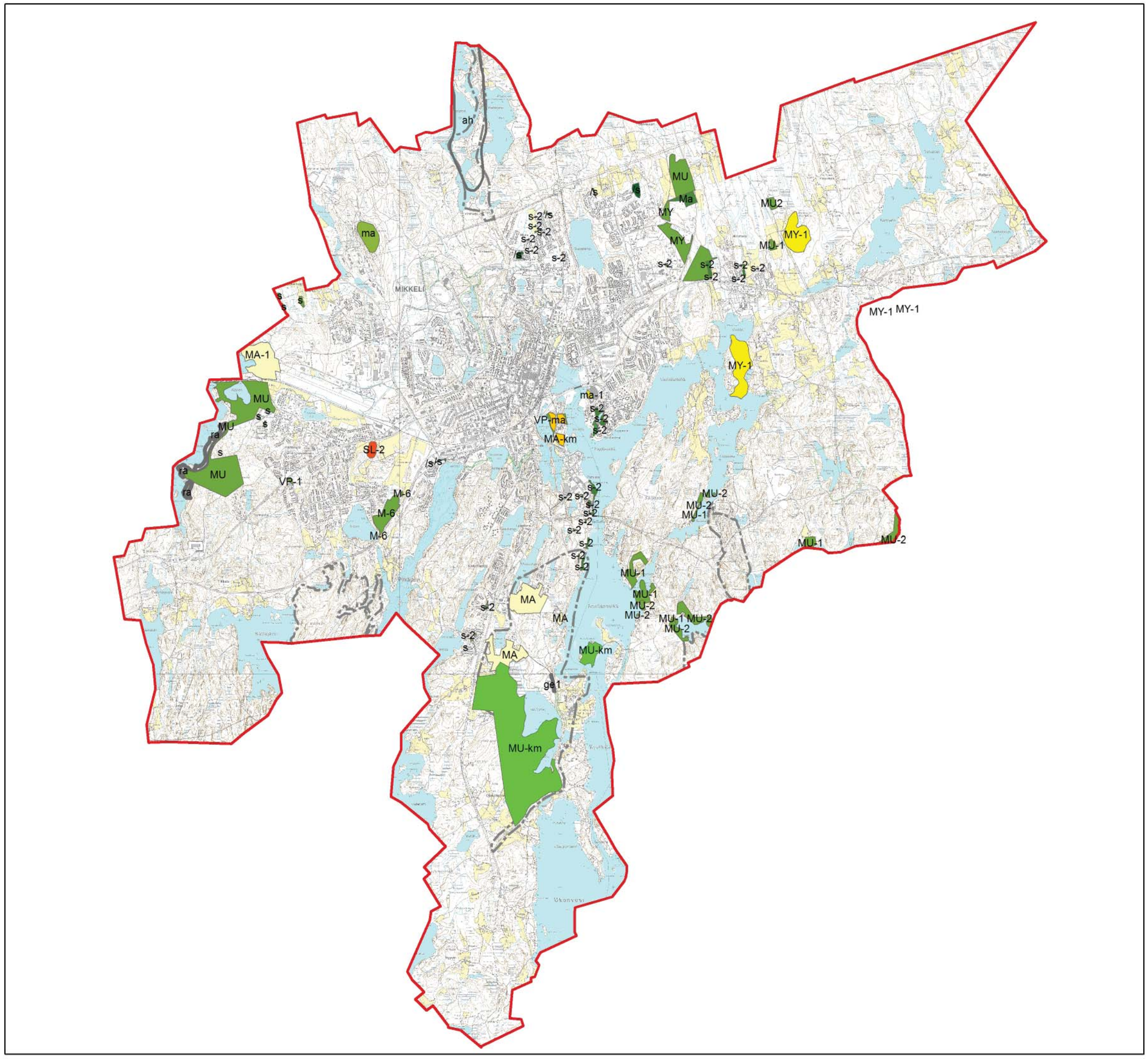

Merkkien selitykset

Asemakaavojen maisemakohteet

Kaavamerkintä

- /s
- M-6
- MA-km
- VL/s
- VP-1
- VP-ma
- ma-1
- s
- s-2

Yleiskaavojen maisemakohteet

Kaavamerkintä

- MA
- MA-1
- MU
- MU-1
- MU-2
- MU-km
- MU2
- MY
- MY-1
- Ma
- SL-2
- ah
- ge1
- ma
- ra
- Maakuntakaava ge alueet

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

MAISEMA-ANALYYSI

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

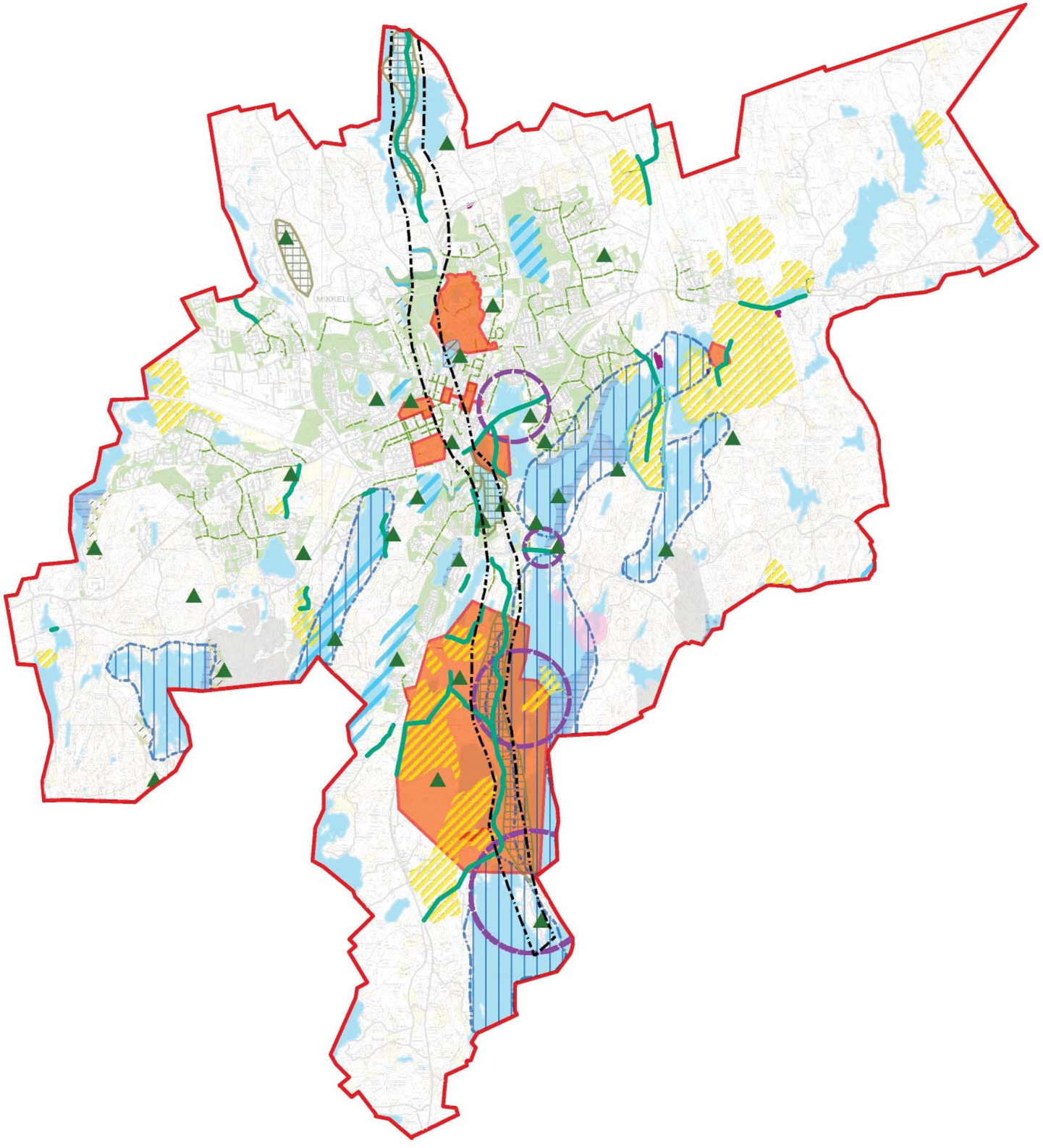

Merkkien selitykset

- Merkittävä maaston muoto
- Maisematie

Tyypi

- Vesistömaisema kokonaisuus
- Arvokas harjumaisema
- Arvokas jokilaakso
- Arvokas lampimaisema
- Arvokas kulttuurimaisema
- Luonnonmaisema
- Rakennettu lampimaisema
- Reunavyöhyke
- Paikallisesti arvokas maisema
- Maakunnallisesti arvokas rakennettu ympäristö (Maakuntakaava)
- RKY (Museovirasto)
- Puiden reunustama katu
- Perinnebiotoopit (Etelä-Savon ELY)
- Valtakunnallisesti arvokas kallioalue
- Asemakaavojen puisto- ja viheralueet

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

LIITE 15

KAAVOJEN MAISEMAKOHTEET JA -ALUEET

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

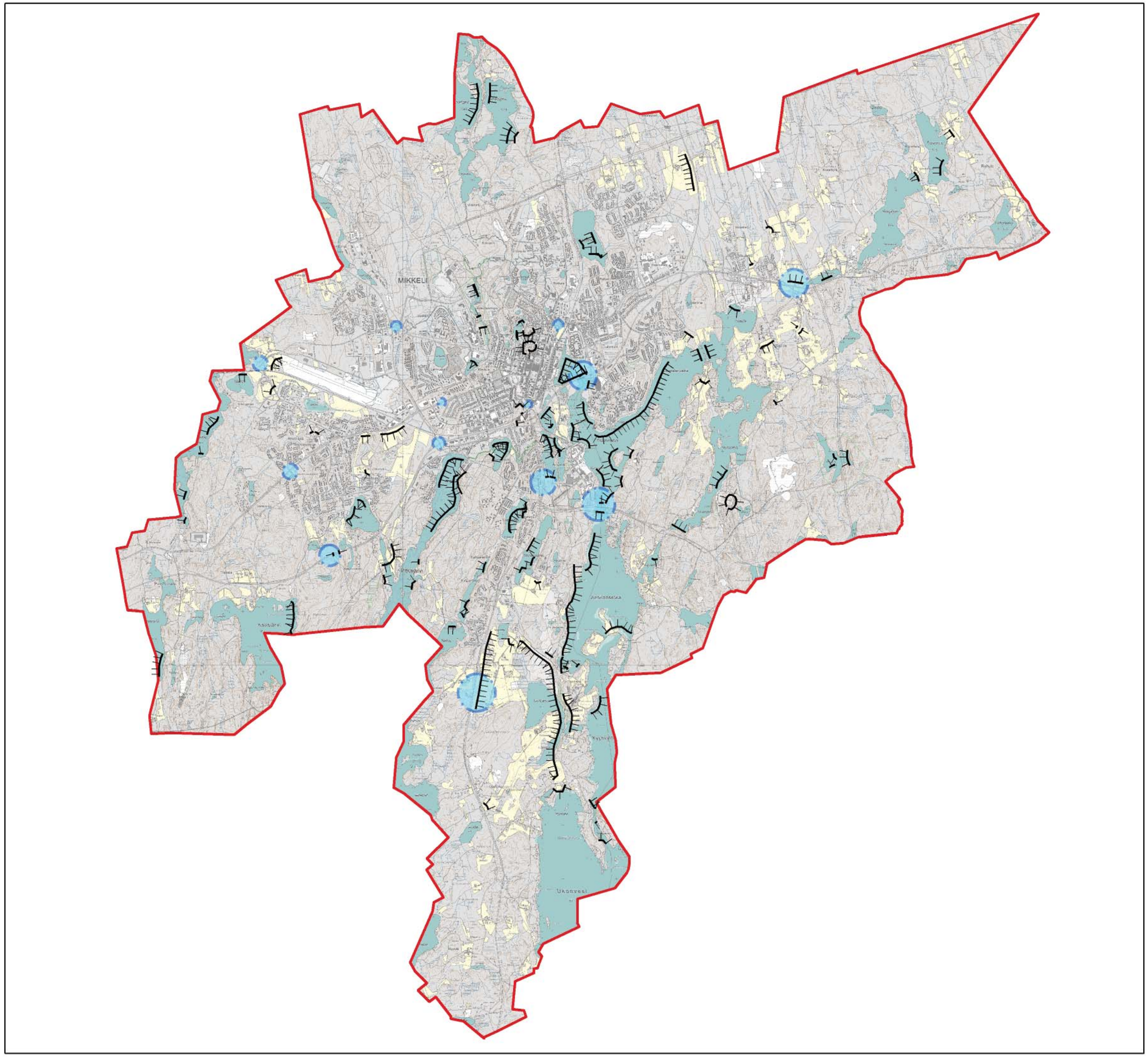

Merkittävät näkymäsuuunnat

Porttikohta

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

HÄIRIÖT

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

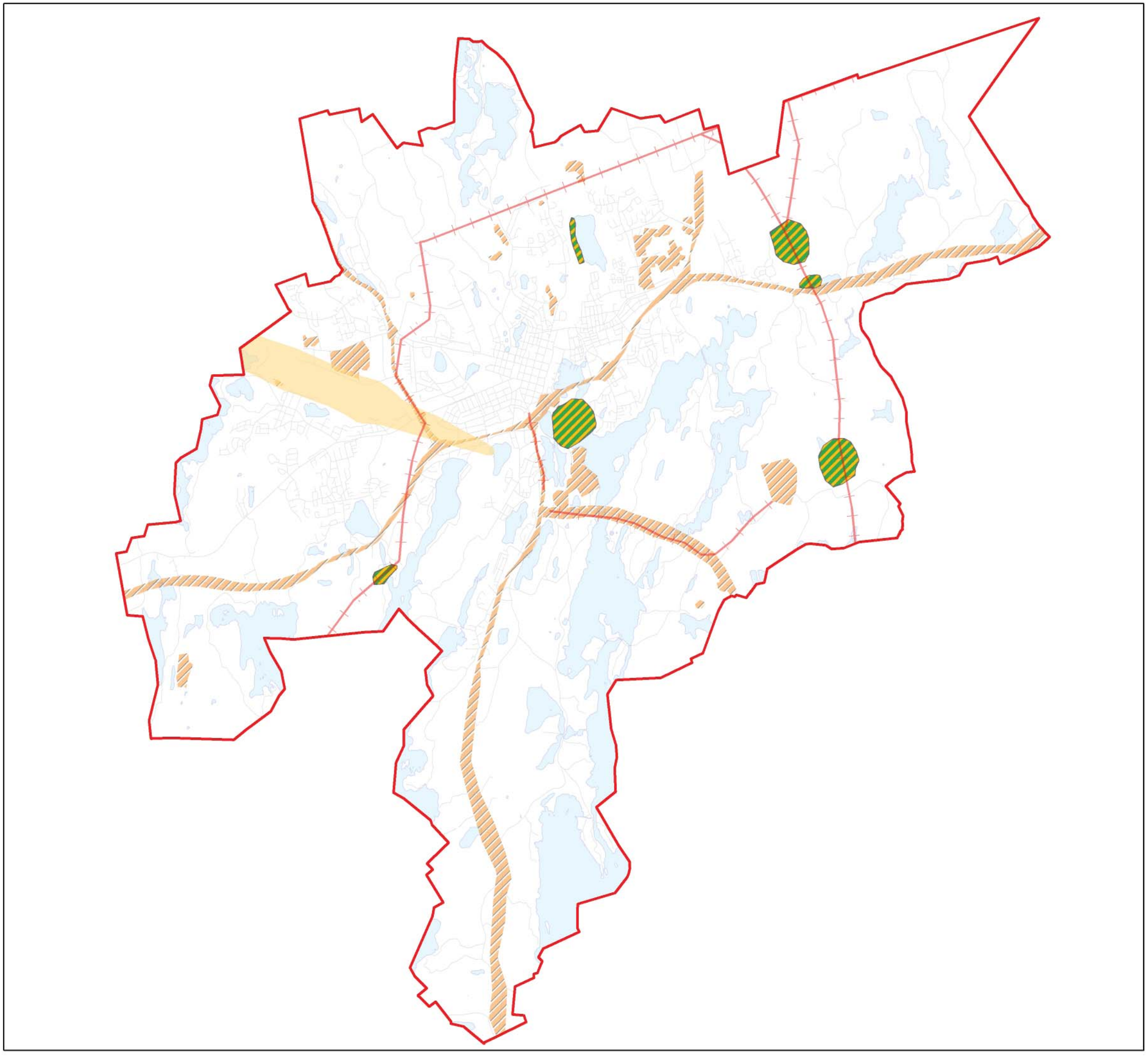

Merkkien selitykset

- Voimalinjat
- Lentomelu_50dB
- Ristiriidat
- Valtatiet, maa-aines, teollisuus

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

MILJÖÖTYYPIT

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

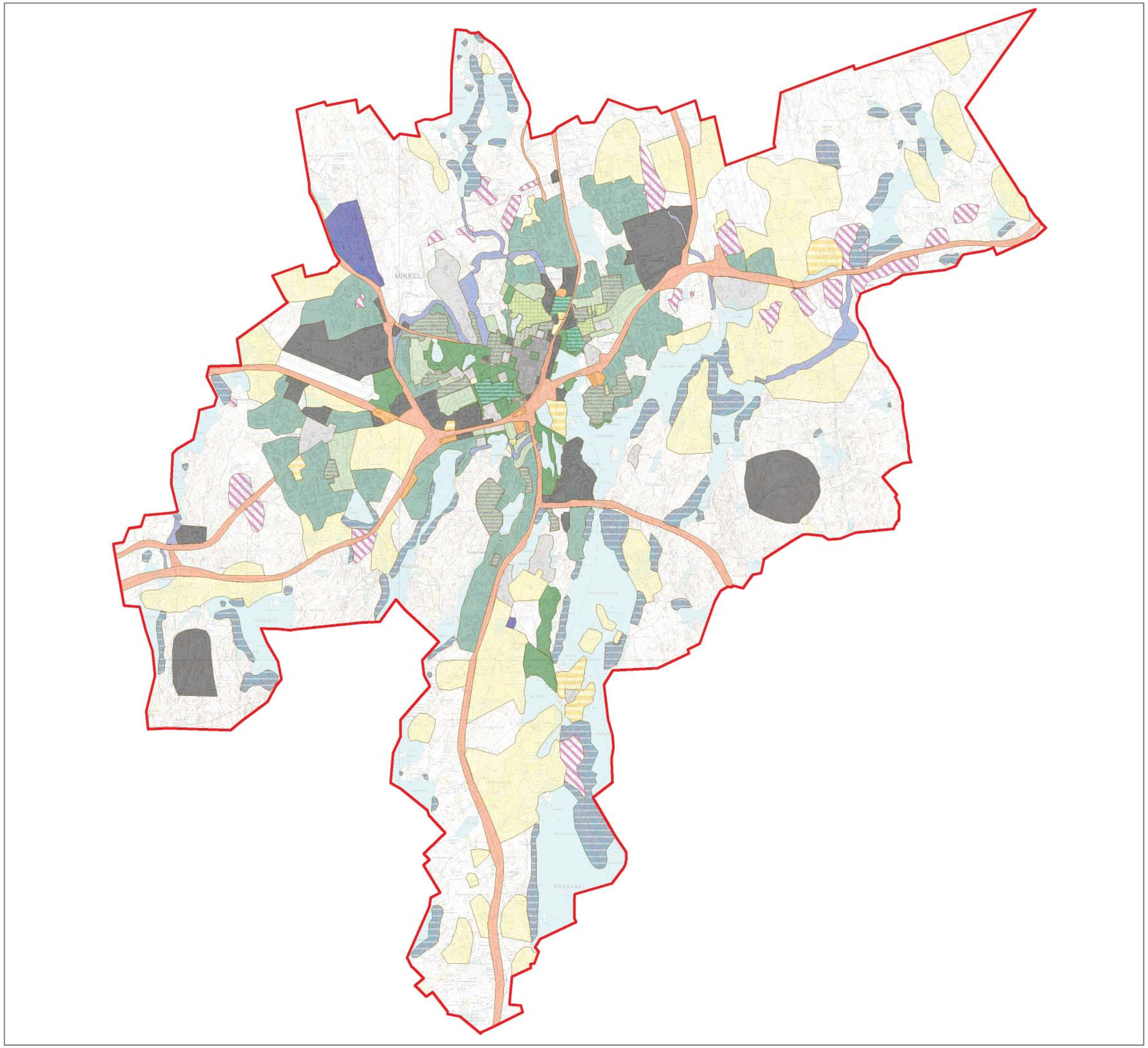

- Ydinkeskusta
- Esikaupunkialueet
- Väljä haja-asutus ja kyläkeskustat
- Yleisten palveluiden ja oppilaitosten alueet
- Jokiympäristöt
- Vanhat kartanomiljööt
- Metsävaruskunta
- Maatalousympäristöt/kulttuurimaisemat
- Market-alueet
- Matala ja tiivis kaupunkialue
- Puistomaiset rakennetut alueet
- Puistomaiset miljööt
- Loma- ja rantarakentamisen alueet
- Kerros- rivitalot, lähiömiljööt
- Teollisuusympäristöt
- Vanha tiivis pientaloalue
- Väljä puutarhamainen asuinalue
- Väylä- ja liikenneympäristöt

Puiden reunustama katu

- <all other values>

Tyyppi

- Puiden reunustama katu
- Bulevardi
- Esplanadi

1:70 000

N

0 0,5 1 2 Kilometriä

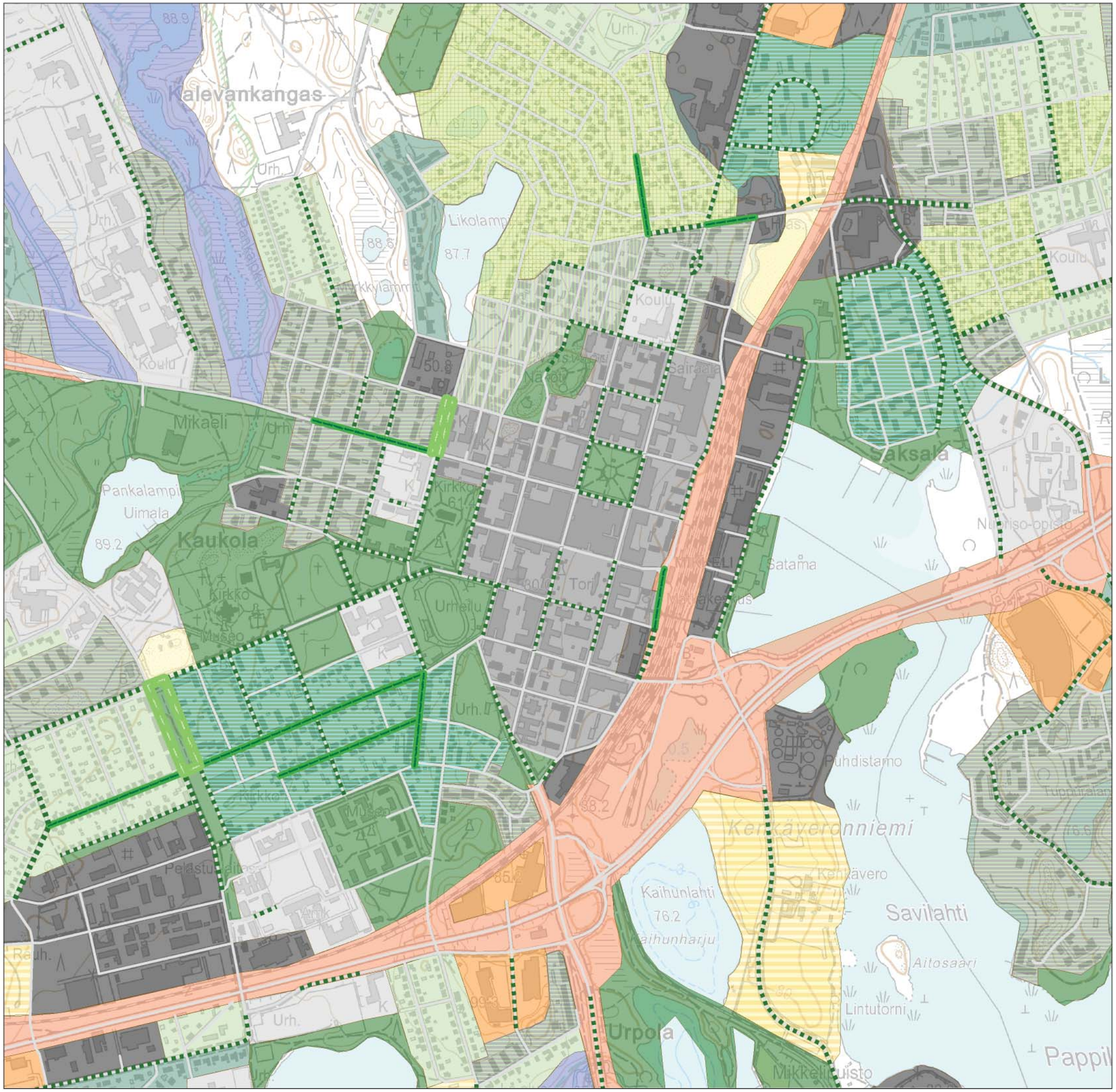

MILJÖÖTYYPIT

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

- Ydinkeskusta
- Esikaupunkialueet
- Väljä haja-asutus ja kyläkeskustat
- Yleisten palveluiden ja oppilaitosten alueet
- Jokiympäristöt
- Vanhat kartanomiljööt
- Metsävaruskunta
- Maatalousympäristöt/kulttuurimaisemat
- Market-alueet
- Matala ja tiivis kaupunkialue
- Puistomaiset rakennetut alueet
- Puistomaiset miljööt
- Loma- ja rantarakentamisen alueet
- Kerros- rivitalot, lähiömiljööt
- Teollisuusympäristöt
- Vanha tiivis pientaloalue
- Väljä puutarhamainen asuinalue
- Väylä- ja liikenneympäristöt

Puiden reunustama katu

- <all other values>

Tyyppi

- Puiden reunustama katu
- Bulevardi
- Esplanadi

1:10 000

N

0 0,1 0,2 0,4 Kilometriä

PUISTOJEN HISTORIA

Mikkelin kantakaupunginosayleiskaava 2040

Merkkien selitykset

<all other values>

Vuodet

- <Null>
- 1817-
- 1818-
- 1838-
- 1842-
- 1843-1962
- 1848-
- 1862-1889
- 1862-1949
- 1862-1989
- 1862-2016
- 1865-
- 1874-
- 1882-
- 1890-
- 1900-
- 1900-luku
- 1912-
- 1916-
- 1930-luku-
- 1947-
- 1947-1962
- 1947-1985
- 1950-
- 1955-
- 1955-2014
- 1956-
- 1960-
- 1960-2004
- 1965-
- 1968-
- 1968-2016
- 1969-
- 1973-
- 1975
- 1975-
- 1977-
- 1978-
- 1978-2012
- 1980-
- 1981- ls.alueeksi
- 1982-
- 1983-
- 1984-
- 1988-
- 1996-
- 19xx-2009
- 2004-
- 2007-
- Kaava 1917-
- Kaava 1936-
- Kaava 1945-
- Kaava 1947-
- Kaava 1978-
- Määrittelemätön